

652/
1991/2

ISSN 0134 3459

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1991 3

ლიბერალურ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შუიანული
საპარტიზო მუშაობა კავშირისა და ახარის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აქარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

3
1991

მაისი
ივნისი

ბათუმი

შინაარსი

ქემალ ჯაყელი — ლექსები	3
მიხეილ გორგილაძე — ძველი ჭრილობა	9
დალი ინწკირველი — ღრო და პოეტი (ლექსები)	20
ზურაბ ზოიძე — ლექსები	23
რამაზ სურმანიძე — ემრულა (კი- ნომოთხრობა. გაგრძელება)	25
ნონა ვარაზაშვილი — ლექსები	38
რუბენ ბარდანაშვილი — ლექსები	40

ჯეჯილი

ვახტანგ ახვლედიანი — რატი — ბუყბუყ-დევის ნათლია	43
გაბა ჭიხორია — ზღაპრები	52

ახალი თარგმანები

ეორე სიმენონი — ბაიელი ქალ- ბატონი (მოთხრობა. ფრანგული- დან თარგმნეს თინა სარჯველაძემ და გივი კაჭკაჭიშვილმა, გაგრ- ძელება)	54
--	----

მომგონებათა ფურცლები

იბრაიმ გორაძე — სადაურსა სად
წაიყვან... 61

გზები და შთაბეჭდილებები

ისმაილ ქარა (შავიშვილი) — სა-
დაც ჭოროხი მთავრდება... 66

წერილები

ოთარ თურმანიძე — რაც ეროვ-
ნულ საქმეს წაადგება — 71

მალხაზ ბაღაძე — „ვინ ახლო ედგა-
ვართ ღმერთთანა“ 78

იოსებ ბეჭირიშვილი — როდის და-
იპყრეს ოსმალებმა აჭარა? 85

აკაკი ზოიძე — რაც ათბობს და
ანათებს 91

გასულ ორ თვეში 94

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ.

ტექნიკური ხელმძღვანელი — შ. დარ-
ჩია.

მთავარი რედაქტორი

ალექსანდრე სამსონიძე

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი გაჩეჩილაძე,
ზურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),

შოთა ზოიძე,
დავით თედორაძე,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ფრიდონ ხალვაში,
დავით სასუტაიშვილი,
ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი,
მელიქიშვილის ქ. № 21, ტელ.
3-33-71.

გადაეცა წარმოებას 3.06.1991, ხელმო-
წერილია დასაბეჭდად 30.07.1991, საგა-
მომცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთის
№ 779, ქაღალდის ზომა 60×90^{1/16}
ტირაჟი 4.000.

აჭარის პოლიგრაფიული საწარმოო გა-
ერთიანება, ბათუმი, იბერიის 91.

Полиграфическое производственное
объединение Аджарии. Батуми, ул.
Иберийская, 91.

ჯემალ ჯაყელი

საქართველოს სპეციალური

59661
თეთრ მყინვარწვერზე ბრუნავს გრიგალი —
ქართლოსიანთა მღელვარე სული,
ისტორიულ ბედს შეფერიგალი
მეშთაგონება ზეგარდმოსული.
თეთრ მყინვარწვერზე ფეთქავს ღრუბელი —
ფიქრი, ოცნება, რწმენა, ნუგეში.
მოგონებათა რაში უბელო
ნიჰქრის შორეულ საუკუნეში.
გარდასულია რა დრო, რა ხანი
უკრთაილად მისდევენ ჯღეებს ვნებიანს,
მოგონებათა თეთრი ლანდები
იღვიძებენ და ისევ ქრებათ.
და ისევ, თითქმის განგების ნებით,
გარდასულა რა დრო, რა ხანი
და მარცხ ისმის პირქუში ხმები
ელვარე ხმალის ხმალზე ჯახანის.
მოგონებათა თეთრი ლანდები
იღვიძებენ და ჩუმად ქრებიან,
გარდასულ დღეთა ფოლანტები
სინათლის ხილვას გვეკედრებიან.

1989

ხეო უკვდავო

(ცეილიონზე არის ორიათასი წლის ხე)

ვინ გასძლოს წელი ორიათასი,
ვინ გადიტანოს ღელვა დროისა?
აღბათ, მან, ვინაც სიცოცხლის ფასი
იცის ამ ქვეყნად მხოლოდ ორისა;

ორი ნათელის, სულში მარების,
ორი სიცოცხლის მაღალ ნებისა,
ორი გენიის, ორი ღვთაების —
მშობელ მიწის და უკვდავებისა.
ხეო მაღალო, საოცრებათა
მგზავრო იმედის და სიქველისა,
შენგან ვისწავლი მაღალ სიყვარულს
მშობელ მიწის და უკვდავებისა.
ჩავეჭიდები მრავალჭირნახულ
ჩემი მშობელი მიწის გენიას,
მზით მონიჭებულ ყველა სიხარულს
მივაგებ, მაღლად რაც დამრჩენია.
შენგან ვისწავლი, ყველა ქარაშოტს
როგორ გაუძლოს სულმა კაეშნის,
ფოთოლზე დარდის ცრემლებს გავაშრობ,
სევდას მოვპარავ ჩამდგარს თვალეში.
ტინად დავხვდები მეწყერს და წარდენას,
ქიდილდაძლევა შვილთა ვალია,
ბორბალს ბედისას მოვმართავ წაღმა,
რასაც უკუღმა უტრიალია,
რასაც უთხრია ძირი ალონის,
რადგანაც გული ცეცხლით ივსება.
ხეო მაღალო და ეტალონი
შაბაშ, სიცოცხლის მარადისობას!

გ ვ ვ ი რ დ ე ბ ა

დავდივარ ქუჩაში და ხალხის თვალეში
მეტად გრძელვადიანს ვკითხულობ ამინდებს.
მრავალგან ცთუნების ჭინკათა თარეში
ვნებათა წიწაკით უბეებს ამინთებს.
აქა-იქ იმედის დაფრინავს ფერია,
აქა-იქ ნისლივით ბარბაცებს ცთუნება.
ცოტაა ის, რაიც გვგონია ბევრია
და გვინდა ახალი მზის შემობრუნება.
გვჭირდება!
ღვთის ნება ნებაა ერისო, —
ძირს ყველა ჭორი და ურწმუნოს ფანდები,

„ლაშქარის გორზე“ რომ შადგომა გველირსოს,
ჩვენვე უნდა ვიყოთ სულით ღვთისნიერნი,
ჩვენვე უნდა ვიყოთ სულით ღვთისნიერნი,
გაუცხოებული ეშმას და ანანკეს!
ჩვენვე უნდა ვიყოთ მუხა ტანძლიერი
და მუმლი მუხასა ვერაფერს დააკლებს.

გააღე კარი!

რეკავენ. დგები წვერგაპარსული,
მიდიხარ კართან ლონდრო ტანითა
და იჭვრიტები კარში ჩასმული
მინის ჭოგრიტა ჭუჭრუტანითა.
რა გაქვს საჭვრეტი?
გააღე კარი,
გახსენი გული, გაშალე ხელი.
რა ოხრობაა ჯაჭვი და ზარი,
ფოლადის სალტე და მუხის ძელი.
რა არის თუკი არ მიგაქვს გულთან
სტუმარი ანდა სტუმრობა ძველი.
საქართველოში სტუმარი მუდამ
იყო ღვთისკაცი და სასურველი.
რად ჩაქეტილხარ, სად არის შენი
„ზეცა ქუდად და მიწა — ქალამნად“.
ძმა — მეგობარი, ასე რომ შვენის
შემოჯარული ოჯახს გალავნად.
რა გაქვს საჭვრეტი უცხოთა სულით,
რად უცხოვდები დრო და ხანითა.
რად იჭვრიტები კარში ჩასმული
მინის ჭოგრიტა ჭუჭრუტანითა?!
გამოდი გარეთ, ქართველი კაცის
შემომავებე შნო და იერი.
თქვი, გაგიმარჯოს ძვირო სტუმარო,
მობრძანდი, იყავ ფეხბედნიერი!

გალაკტიონი

წვიმის მეფურად.
 ასე წვიმდა,
 როს ბათუმში დადოდა გალა.
 როცა სვამდა ყველაწმინდას
 და ცად ლოცვებს აღავლენდა ვალად.
 როცა ბროლზე სუფთა ცვარი
 ცინცქილებდა ოჯალეშის ფერი,
 როცა ვნების იღებოდა თეთრი კარი
 და ამურებს შემოჰყავდათ მერი.
 ასე წვიმდა,
 ასე წვიმდა და აწვიმდა
 ქარვის სანთლებს, ღამით დანაღვენთებს.
 გალა სვამდა პოეზიის ყველაწმინდას
 და ალავერდს აწოდებდა ღმერთებს...
 ღოქის ტარზე ეშმა იჯდა
 წვიმისა და ალერსიან თრობის.
 გალა სვამდა ყველაწმინდას
 სიმაღლისას არწივის და ორბის.
 ასე წვიმდა.
 ჩუმჩუმებდნენ ჩამურები,
 წვიმას ედო ჩახჩახა მზე ვალად.
 მოდიოდნენ დიონისეს ამურები
 და გულდაგულ მასპინძლობდნენ გალას!

1990

თქვენი მაესტრო

მოვედი თქვენთან ახლა, ასეთ დროს
 აჭრილი დაფნის სულ ერთი კონა
 თქვენი მოყვასი, თქვენი მაესტრო,
 თქვენი მორჩილი და თქვენი მონა;
 მოვედი თქვენთან ღვთიური ნებით
 და სიყვარულის ათაფთავებით,
 როგორც ირემი ქორბუდა რქებით
 თქვენი წალკოტის ტევრში გავები.

თქვენი თვალების ცეცხლში ფეთდება
ჩემი დაღლილი სულის ხატება.
გზები, რომლებიც თქვენთან ერთდება,
ყველა სიმაღლეს აღმატება.
მინდოდა თქვენსკენ ქარზეც გამესწრო
როს გესწრაფოდით გულგანახური.
და ჰა, თქვენთან ვარ თქვენი მავსტრო,
თქვენი მონა და თქვენი მსახური.

1990

ლამაზი ქალი

„ლამაზი ქალი მაინც სხვისია“.

ჯ. ქათამაძე

ლამაზი ქალი მაინც ჩემია
ყველა დროის და ყველა ასაკის.
ლამაზი ქალი თავს მირჩევნია
რაც თავისთავი მახსოვს, მას აქით.
ლამაზი ქალი მაინც ჩემია,
უკვდავი წიგნი მშვენიერების;
ლამაზი ქალი თავს მირჩევნია
ვით შემოქმედი ბედნიერების.
ლამაზი ქალი ღმერთის გენია
გენის ნათელი, არსობის არსი.
ლამაზი ქალი მაინც ჩემია,
ისაა, ვინაც ამივსო თასი,
ვინაც შემასვა მზე მითიური
და ვინაც მომცა, რაიც მეწადა.
ვინც მომანიჭა ძალა ღვთიური
ყველა ბორკილის დასაღწადა.
ლამაზი ქალი მაინც ჩემია,
ყველა დროის და ყველა ასაკის,
ლამაზი ქალი თავს მირჩევნია,
რაც თავისთავი მახსოვს, მას აქით.

1990

თეთრი ირემი

აქ ბალახობენ თეთრი ირემები,
ნიმფებისაგან ნაჩუქარები.
აქ ერთი გოგო ოქროს სირმება
მოფართქალდება ფეხაჩქარებით.
სურნელი ათრობს, ზიბლავს ძალიან,
რომ ადრე დგება თიბათვე წლეულს.
ეალერსება ირემს ხალიანს,
ირმების ჯოგში ერთს გამორჩეულს.
სურვილებს გაშლის ვარდის ბუჩქებად,
ყელზე ეხვევა, ვარცხნის თითებით.
ნაზდება, თვრება და იფურჩქნება
მამრი ირემი გულმორჩილებით.
თეთრი ასული საოცარ ეშხით
თმაქარაშოტა სრბოლას აპირებს.
ჩაეჭიდება ქორბუდას რქებში
და ოცნების გზებს გაინაპირებს.
ცას გაეკვრება ნახტომი ირმის,
როგორც ჩუქურთმა ქართული სულის.
ქვეყნიერებას რომ შემოივლის,
ბედნიერება ეწვევა სრული.
მერე ქორბუდა ამაყად დგება
და მობრიალე წყლიან თვალებით
ამბობს, რომ ათრობს ქალთაგან ქება
და გასაოცრად უყვარს ქალები.
ლტოლვის ღმერთია მისი მიზანი
და აქლერდება ხმათა ზარებად.
ირმის სახეში მე რომ მიცანით,
ამაში ეჭვი არ მეპარება.

1990

ძველი ქრილობა

სკოლიდან დაბრუნებულს ნადირა ჭიშკართან კუნტრუშით შემომგება. თვალები უბრწყინავდა, კუდს აქიცინებდა, პირი ისე ჰქონდა დაღებული, თითქოს რაღაცის თქმას ცდილობსო. ჭერ ჩემს ირგვლივ ათამაშდა, შემდეგ ადგილს მოწყდა და სასიმიინდესა-კენ გაქანდა. ახლა შევნიშნე, სასიმიინდის ბოძებზე ორი მოწვერი თოკით იყო მიბმული. აი, თურმე ნადირას რა აფორიაქებდა.

მამა დიდხანს ეძებდა ჭიშიერ მოწვერებს, მაგრამ აქამდე ვერ ნახა. უხეირო პირ-უტყვის უღელს არ დავადგამო, უთქვამს ბევრჯერ. შარშან ზამთარში დროულად ვერც შევა მოიმარაგა, ვერც სიმიინდი და თივა. ხარები სოფელში აქა-იქ შემორჩათ. მეზობ-ლებმა, სანამ თავისი საქმე არ მოითავეს, ჩვენთვის ვერ მოიცალეს. გაზაფხულზე ერთ მანქანა ნაკელში ორასი მანეთი მისცა. — ჩემს ბაღს სამი ასეთი მანქანა სჭირდება. ხარები რომ მყავდეს, ბაღიც მსუყედ მექნება და შეშაც არ მომაკლდებოდეთ, — ერთ-ხელ ისეთი საუვედურით გვითხრა, თითქოს მე და დედაჩემი წინააღმდეგი ვიყავით, ხარები ჰყოლოდა.

და აი, ნადირამ კუნტრუშით მაცნობა სასიხარულო ამბავი.

წიგნის ჩანთა კიბის საფეხურზე დავაგდე და მეც იქით გავქანდი. მოწვერები დიდებული შესახედავი ჩანდნენ. ტანაყრილნი, ირემივით ყელმოღერებულნი, კუნთმაგარნი, წვეტიანი სწორი რქებით. წაბლისფერი ბეწვი ისე უბრწყინავდათ, სველი გეგო-ნებოდათ.

მივუახლოვდი, ისეთი გაკვირვებით მომაჩერდნენ, თითქოს მეკითხებოდნენ, ვისი ტიპი-ტომარა ხარ, ხომ არ გინდა, ჩვენი რქების ძალა გაჩვენოთო. მე მიადერსება ვცადე, ახლო მდგომს გაშლილი ხელი გავუწოდე. არ გამოიკარა, თავი მტრულად გააქ-ნია და თვალები დააბრიალა. ეს ნადირამ რომ შენიშნა, ჩემთან მოიჭრა და გაბედუ-ლად შეჭლრინა, თითქოს ეუბნებოდა, — შე მართლა პირუტყვო, ვერ ატყობ, ვინც არისო?

არც შემიინიშნავს, მამა როდის წამომადგა თავს.

— მოგწონს? — მკითხა და დაკორძილი, ოჯახის მარჩენალი მძიმე ხელით მხარზე შემეშო.

— ჰო, ძალიან კარგები ჩანან. სად იყიდე?

— ჭალაღიდში, ვილაც ნოდისაგან. დიდი ფასი დაადო, მაგრამ რა მექნა. შემატ-ჰო, თვალი ზედ დამჩრა. მოვუტრივდი და წამოვიყვანე.

— ერთმანეთისაგან ვერ გაარჩევ. ტყუუპებია?

მამას ღიმილი მოერია.

— მსხვილფეხა პირუტყვი ტყუპი მე არ მინახავს. შეიძლება სასწაულიც ხდებო. რაც მთავარია, კვარაცხელიას ჯოგისაა.

— სახელები? რას ეძახდნენ?

— რაღაც კი მითხრეს, მაგრამ არ მახსოვს. სახელი შენ გამოუწახე. ერთხელ კიდევ დავაკვირდი. გამიჭირდა ერთმანეთისაგან გარჩევა.

— აი იმას, ირემივით მოდერებული რქები რომ აქვს, ირემა შევარქვათ, მეორეს
ალმასა. ჰა, რას იტყვი?

მამამ მხრებზე ხელი მომხვია და მკერდზე მიმიკრა.

— მასე იყოს, შვილო, დავარქვათ ირემა და ალმასა. ყურადღება არ უნდა მოვაკ-
ლოთ. ყველაფერი მოვლაზეა, კაციც, პირუტყვიც და ფრინველიც. წუხელ ღამე სუ-
ფსაში გავითიე, დილით ქალაში ვაბალახე, მაგრამ არ ეყოთ... ჭერ ისადილე; შემდეგ
გზისპირა ღობესთან აკაცია რომ გვაქვს, ის ჩამოუსხებე. აკაციის ყვავილი მსუყვეც
არის და გემრიელიც. ხვალ ჩვენს ქალაში წავიყვან.

ტანსაცმელი გამოვიცვალე, წაიხეხე, შემდეგ აკაციის ხეზე ბამბუკის მაღალი კი-
ბე მივაყუდე და ჩამოსხებავს შევუდექი. ხმაზე მოვწერებმა ყურები ცქვითეს და მე
მომაჩერდნენ.

ჩამონასხები ტოტები იმ ბოძებზე მივაყარე, რომლებზეც მიბმულნი იყვნენ. მო-
გცათ ლხენა, მაღიანად შეეცქენენ! უკვე მტრულად აღარ მიყურებდნენ. ალბათ, მიხვ-
დნენ, რომ მათზე ვჯრუნავდი. შემდეგ კიდან ორი კასრი წყალი მივუტანე და ახლოს
დავუდგი. რამდენჯერმე სახელებიც კი დავუძახე, მაგრამ ვითომ არც გაუგონიათ.

გამადარებმა გვერდიგვერდ მოიკალათეს. ჩემთვის თვალი რომ შეეჩვიათ, არც
მე მოვშორებივარ. წიგნები მოვიტანე და მწვანეზე დავჯექი. ჩემი ერთგული ნადირაც
იქვე გაიზნლართა.

ღამით, რატომღაც, ძილი არ ამეყა. ირემასა და ალმასაზე ფიქრი არ მასვენებდა.
მისის თბილი ღამე იყო. მამას მოვწერები სადგომში არ ჩაუკეტავს, სუფთა ჰაერზე
იყოსო, თქვა. მე კი შიშს თავი ვერ დავაღწიე. ხომ შეიძლებოდა, ვინმე არამზადას
უჩუშრად წაესხა. თუმცა, ნადირას იმედიც მქონდა. ვიცოდი, მათ არ მოშორდებოდა.

გვიან ჩამეძინა. ადგომა დედაჩემს დავასწარი. ფეხაკრეფით კიბეები, ჩავათავე და
უკანა ეზოში გავედი. მოვწერებს როგორც კი მივუახლოვდი, წამოდგნენ და ნებივრად
გაიმორეს. ჭერ ხელებში მომაჩერდნენ. რაკი ვერაფერი შემნიშნეს, ირემა ალმასას
მიუხრუნდა და შუბლი აუღოკა. ისე მონოტონურად და აღერსით ლოკავდა, თვალი
ვერ მოვაშორე. ამ დილით არ მინდოდა სკოლაში ისე წავსულიყავი, მჯრუნველობა
რომ არ გამომეჩინა. კასრებს ხელი წამოვავლე, ხულაში შევედი და კომბინირებული
ფქვილი კასრებში ჩავყარე, შემდეგ თბილ წყალში გავაზავე, ცოტა მარილიც დავუმა-
ტე და მოვწერებთან გავჩნდი, ისე ესიამოვნათ, კასრების ფსკერსა და კედელს დიდ-
ხანს ლოკავდნენ.

— მაგი ბიჭი ძროხას მშვიერს დამიტოვებს, — საუშმოზისას დედამ მამას შესჩივ-
ლა და მე მწყრალად გადმომხედა. ღიმორეულმა მამაჩემმა მხოლოდ ეს მითხრა, —
კომბინირებული საკვები უნდა წამოადუღო, ისე არ წაადგებაო.

— მოდი და ამით ელაპარაკე! — იწყინა დედაჩემმა.

ნაშუალამევს აღარც ნადირა დამხვდა და აღარც მოვწერები, მივხვდი სადაც იქნებო-
დნენ. ნაუცბადედად ვისადილე და მეც ქალისაკენ გავქანდი. გორაკიდან დავინახე,
მამა უანის ბოლოში თხმელის ჩრდილში იჯდა, მოვწერები სათიბში ჩაება. ნადირა არ
ჩანდა. ალბათ, შამბნარის ჩრდილს იყო შეფარებული. თავფერდზე სირბილით და-
ვეშვი, სოფლის პატარა ღელე გადავკერი და ტლანქად გათილ მესერის ჭიშკარს
შემოდან გადავევლე. შამბნარიდან ნადირა გამოიჭრა და მე მომვარდა. აკუნტრუშებუ-
ლი ძლივს მოვიშორე.

— ო, შენ ხარ? — ესიამოვნა მამას.

ოფლით დასველებული პეტანგი იქვე ტოტზე გაეფინა. უანაში ნეღლი, ახალგათო-
ხნილი მიწის სურნელი ჩაგუბებულიყო. სიმინდი ერთი მეტრი სიმაღლისა იქნებოდა.

ხადაც კარბად იყო ამოსული, გამოემარგლა. ყანაში შევედი და გამომარგლული სი-
მინდის ჩალა ავკრიფე.

— ეს ჩალა სახლში წავიღოთ, დილით დავაპურებთ. ახლა წყალს თუ დააღვე-
ნებ, კარგი იქნება. — მითხრა მამაჩემმა.

ხელცარიელი არ მინდოდა მისვლა, ჩალა მკლავზე გადავიფინე და სათიბში შევე-
დი. ჩემი მიახლოებით არ დამფრთხლან. აღმასა შესახვედრად გამოემართა. ირემაც
წამოღდა. შუაში ჩავდექი და თითო ღერს მორიგეობით ვაძლევდი. მაღიანად ჩაახრა-
მუნეს. ჰამას რომ შორჩნენ, თოკი მარგილიდან ავხსენი და ჰიშკრისაკენ წავიყვანი-
არ გაჯიუტებულან, ფეხდაფეხ მომყვნენ. შეიძლება, მიხვდნენ, ღელეში რომ მიმყავდა.

ღელის ცივი წყალი ესიამოვნათ. მდინარე ისე აკარა იყო, კენჭებს დათვლილით.
ღელეში სიგრილე იგრძნობოდა, ჭალაში — ხვატი. გადმოწნეილი ხის ჩრდილს შეე-
ფარნენ. ღელიდან ამოსვლა არც უნდოდათ. მივუახლოვდი, მინდოდა, ტალახისაგან
დახვრილი ფეხები და კუდი ჩამებანა, ზურგზე რომ გადამევლო წყალი, არც ის იქნე-
ბოდა ცუდი, არ გამიკარეს.

— შტერები ხართ. მე თქვენთვის ვცდილობ, თქვენ კი... — ტორი შევახვედრე
ღელეს და წყალი ზურგზე შევასხი, ხან ერთს, ხან მეორეს. არ დამფრთხლან. ნებივ-
რად მომიშვირეს ზურგი. თოკით უფრო ღრმა ადგილებში გავატარე, იქნებ ფეხებზე
მიმხმარი ტალახი მოშორდეს. მეთქი, მაგრამ ამაოდ.

სათიბში დავაბრუნე.

სანამ ღელეში ვიყავი, მამას ბოლო ნაპირის ნახევარი გაეთოხნა და ახლა ისვენე-
ბდა.

— მამა, მოწვრები უღელში როდის უნდა შეება?

— ჭერ ადრეა, შვილო, მუხლი და კუნთები გაიმაგრონ. დამყოლნი თუ დარჩნენ,
აღბათ, გაზაფხულზე ვსინჯავ, სიფიცხე თუ გამოიჩინეს, ცალუღელათი დავიწყებ.

ვიცი მე, რაც არის ცალუღელა. იგი ურა ხარების სატანჯველია.

ოთხი მეტრი სიგრძის ერთი უღელი ღერძის ირგვლივ ტრიალებს. შიგ ურა მღვ-
ვრის შეაბამენ, ყველა მხრიდან ჭანიანი კაცები ამოუდგებიან და წრეზე დაარბენინე-
ბენ. ვაი იმ მოწვერს, რომელიც გაუძალიანდება, მას ზურგს შოლტით აუჭრელებენ.
ღერძის ირგვლივ ცალუღელით მანამ დაარბენინებენ, სანამ არაქათი არ გამოეცლება.
არაქათგამოცლილი ნაკლებ წინააღმდეგობას უწევს. ასე გრძელდება მთელი კვირა.
შემდეგ ურემში შეაბამენ და იქაც უღმერთოდ წვრთნიან. ურა ხარებს ხიდზე გასვლა
აშინებთ. აღბათ, ეს იმიტომ, რომ უუღლო პირუტყვი შუა ხიდზე გადის. როცა უღელ-
შია შემბმული, ხიდის კიდეზე უწევს გავლა და ეს აფრთხობს.

ირემასა და აღმასას ვერც ცალუღელასათვის გავიმეტებ და ვერც ურემში გასა-
წვრთნელად. თავიანთ ხედრს, როგორმე, დავიდარაბის გარეშე უნდა შევაჩვიო.

* * *

ადამიანმა ლომი და ვეფხვი გაწვრთნა, გველიც მოათვინიერა, ცირკის არენაზე
სელაპიც მინახავს. რომ მოვინდომო, ნუთუ ირემასა და აღმასას ვერ გაწვრთნი, ცალ-
უღელას ვერ ავაცილებ? ეს ფიქრი თავიდან არ მოშორდებოდა, მაგრამ მართო ფიქრი,
რა თქმა უნდა, საქმეს ვერ უშველიდა. მალე ზაფხულის არდადეგები დადგა. დრო
საკმარისად მქონდა. მოწვრების მოვლა ჩემს თავზე ავიღე.

ირემასა და აღმასას მშვიდი, დამყოლი ხასიათი აღმოაჩნდა. რაკი დარწმუნდნენ,
რომ მე მათი პატრონი და კეთილისმყოფელი ვიყავი, აღარ მიფრთხოდნენ. მაგრამ ეს
ერთბაშად არ მომხდარა. აღერსიანმა შოპკრობამ, კარგმა კვებამ თავისი გაიტანა.

მამამ სოფო და სიმინდი საგანგებოდ მათთვის დაუჭვა. ფქვილს ერთმანეთში უჭრევდი და ვუღუღლებდი. როცა კარგი ამინდი იყო, ქალაში მიმყავდა. ყანებში ნედლი ბაზოხი უხვად იყო, თან ვაძოვებდი, თან ბალახს ვუჭირდი. ისე შემეჩვივნენ. ლაჭებში რომ გადვარმოდი, ან კისერზე რომ ჩამოვკიდებოდი, არ დაფრთხებოდნენ. განსაკუთრებით შეიყვარეს სამონელით დავარცხნა. პირველ ხანებში, როცა მოზვრებს ვეფერებოდი და ვესვოდი, ნადირა ბრაზობდა, იღრინებოდა. ეს ექვიანობით მოსდიოდა. ყურადღება არც მას აკლდა, მაგრამ, როგორც ჩანს, მეტს ითხოვდა. ნადირაც ისე შეეთვისა პირუტყვს, ღამე მათთან რჩებოდა. ერთხელ ქალაში მივდიოდი. წინ ნადირა მიგვიძლოდა, შემდეგ მოზვრები, ბოლოს მე. ორღობეში სამი ქოფაკი თამაშობდა. როგორც კი ნადირას თვალი ჰკიდეს, ერთმანეთის წაქეზებით შესაბრძოლებლად გამოქანდნენ. ნადირამ ჭერ შემოხმედა და ბეწვი ყალუზე დაუდგა. ერთი ან ორი ძაღლი ნადირას ვერაფერს დააკლებდა, მაგრამ სამთან ბრძოლა ადვილი არ იყო. პირველს გაბედულად დაუხვდა და ზემოდან მოექცა, მაგრამ დანარჩენი ორი უმაღლვე გაჩნდა და ბრძოლაში ჩაება. გაუჭირდა ნადირას. სანამ ღობიდან წნელს გამოვიღებდი, უცნაური რამ მოხდა, ჭერ ირემა, შემდეგ აღმასა ადგილს მოწყდნენ და ნადირას მიველენ. იმ არეულობაში, მივიკირს, მოზვრებმა ნადირა როგორ გამოარჩიეს. ირემამ მეზობლის ძაღლს რქა ისეთი ძალით მოუქნია, ძაღლი ვეღარ წამოდგა. გააგებული ხარები რომ ნახეს, დანარჩენებმა თავს უშველეს. იმ ქოფაკებს ამის შემდეგ შუკაში ჩადგომა აღარ გაუბედავთ.

ასე გავიდა ორი თუ სამი თვე. არდადეგები შემუმჩნევლად მიიწურა. მოზვრები უკვე ხარებს დაემსგავსნენ. ამდლდნენ, ბეწვები გაშალეს, ფეხები დაეკუნთათ, რქები გაუზარდათ. ზოგჯერ, როცა მოუცლელი ვიყავით, ეზოში მოღზე მივუშვებდით. რამდენჯერ შემინიშნავს, მეზობლები შეჩერდებოდნენ და ნატვრით ათვალიერებდნენ. მოზვრებს რომ შეაქებდნენ, გული სიხარულით მეგებოდა.

ერთხელ თითო კასრი მსხალი დავუჩხეხე და დავუდგი. სახლში მარტოდ ვიყავი. სურვილი ამეკვიპა, გამეგო, ჩემგან უღელს თუ დაიდგამდნენ. მამას ხულის სხვენში ძველი, სათადარიგო უღელი ჰქონდა. უღელი ჩამოვიტანე. თასმები არ გამიკეთებია. მოზვრებს მსხალი ამოეთავებიათ და ახლა ერთმანეთს ეძიძილავებოდნენ. მივედი, უღლის მანძილზე ერთმანეთის გვერდით დავაყენე. უღელი მოვიმარკვე და კისერზე დავადგი. ირემა მაშინვე დამყვა. აღმასამ იუცხოვა და თავი გაქნია, მაგრამ როგორც კი სვლით მოვეფერე, დამშვიდდა. ჯიბეში წინასწარ მომარაგებული მსხლები გავუწოდე. სანამ მსხალს ჭამდნენ, ისე გამყვენ რამდენიმე ნაბიჯზე, უღელი გადავიწყდათ. ისევ მსხალი მოვიმარკვე. ასე გავიმეორე რამდენიმეჯერ. მგონი, მიხვდნენ, რომ უღელი ქვეყნის დაქვევა არ იყო.

ჩემს მოზვრებს დაშაქრულ-დაჩხილი მსხალი სიამოვნებათ, მე მათზე უღლის დადგმა. ასე გავიმეორე რამდენიმე დღე. შედეგი ურიგო როდი იყო. ერთხელ დედა შემესწრო. საღამოს მამას უსაყვედურა.

— შენ დამიღუპავ მაგ ბიჭს, მოზვრების გადამიდე, სწავლას შეაძულე.

— დედაშენი მართალია, შვილო. უსწავლელი კაცი ქურში მყოფსა ჰგავს. შენ უნდა ისწავლო. — მამამ ტკბილად დამიყვავა და თავზე ალერსით გადამისვა ხელი.

მე არ ვაპირებდი სწავლაზე გულის აცრუებას. არც ის მინდოდა, მთელი ცხოვრება უღელში შემბოლ ხარებზე მედევნა. ვიცოდი, რომ ურემი წარსულის მოგონებად დარჩებოდა. მოტორების საუკუნეში ურმისათვის ვის ეცალა, მაგრამ ჭერჯერობით არც უმისოდ ივარგებდა. ხარი მხოლოდ გამწევ ძალად არ მიმაჩნდა. იგი ოჯახის ბურჯი, მოსაფრებელი, ერთგული ცოცხალი არსება არის. სოფლის ორღობეში

თავით, ჩაღლით ან სიბინდით დატვირთულ ურემს რომ ვხედავდი, გული სიხარულით მეცხებოდა. არ ვიცი, რატომ. შეიძლება იმიტომ, რომ სოფელი მიყვარდა, შეიძლება იმიტომაც, რომ ხარები მამაჩემსა და სხვებს შრომას უმსუბუქებდნენ.

ასე იყო თუ ისე, ვცდილობდი ჩემს ირემასა და აღმასას „სასწაულები“ მოეზღინათ, დამერწმუნებინა სოფელი, რომ შოლტისა და ცალუღელას გარეშეც შეიძლებოდა ხარების მოთვინიერება და გაწვრთნა. თითქოს ჩანაფიქრს მიმიხვდნენო, ირემა და აღმასა მთლიანად მომენდნენ, წინააღმდეგობას არაფერში მიწევდნენ. ისე შევაჩვიე მაინც ვერ ვხედავდი. თუ დაფრთხებოდნენ, უღელს ადვილად მოიშორებდნენ. ურმებს მივეყვით. გენახათ მეზობლების გაოცება.

იმ დღეს ურმით მთელი სოფელი ზღვაზე წავიდა საბანაოდ. მეც მოვემზადე, სა-
დლი და ნამგალი ჩანთაში ჩავდე, მოზვრებს უღელი დავადგი და მეზობლების ურმებს შორის ჩავყენე. დაიძრა „ქარავანი“, ირემასა და აღმასას წინ ჩავუღდე და ურმებს მივეყვით. გენახათ მეზობლების გაოცება.

— შენ, მაგათ ურმებშიც ჩქარა შეაბამ, ყოჩაღ, ვაჟა! — შემაქო ალიოშა ხომე-
რიკმა.

— რაღა ფეხით მიდიხარ, მოდი ურემზე ჩამოჯექი, ისედაც მოგყვებიან, — მირჩია გურამა ჯაბუამ, ასეც მოვიქციე, გურამას ურმის ბოლოში ჩამოვჯექი, მოზვრებმა გა-
კვირებული კი შემომხედეს, მაგრამ რაკი ნახეს, რომ შორს არ წავსულვარ, მშვიდად მომყვნენ.

— ბიჭო, ვაჟა, რაკი ისეთი მოხერხებული ხარ, რომ მოზვრები შენს ქუაზე და-
დიან, იქნებ არონასაც უშველო რამე, ვერც სახლისაკენ მოახედეს, ვერც სკოლისაკენ. ბარემ თებრონას მაღლიც მოიკიდე.

დამიანეს ნათქვამმა მეზობლები ხუმრობის განწყობილებაზე დააყენა. საქმე სოფ-
ლის გლახას ეხებოდა. თებრონე მთლად დაღაგებული არ იყო. იქნებ რაიმე ეშველო-
სო, მეზობლებმა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოათავსეს. გარეგნულად არა უშავდა
რა. შავი თვალ-წარბი, ღამაში ტანი. საავადმყოფოდან თებრონეს დაბრუნების შემდეგ
ქვეყნას არონი მოევიდნა. თებრონე რა იყო და მისი შვილი რა იქნებოდა. ღუშმა
პურს დანატრებული, ხან ერთი მეზობლის კარზე იყო, ხან მეორესთან. სამოწყალოდ
გამონაცვალი ტანსაცმლით მოსავდნენ. არც დამხმარე ჰყავდა, არც მფარველი. ასე
ჰაიპარად მყოფი არც თავისთვის ვარგოდა, არც თებრონესათვის.

— დამიანე, — არ შევარჩინე ქილიკი, — თებრონე შენი მეზობელია, არონაც
ნამეტანი დაგემსგავსა, მე მგონი, ასე ადვილად ხელს ვერ დაიბან. — ჩემი ნათქვამი
ხარხარით გადავიდა ურმიდან ურემზე. თითქოს სილა გააწნესო, დამიანე ჯერ ციცხლი-
ვით წამოენთო, შემდეგ თავი ჩაქინდრა.

იმ დღიდან ერთი კვირის შემდეგ მართლაც „სასწაული“ მოვახდინე. კალაში
ნორჩი თხმელის ხე მოვკერი, ტოტებისაგან საგულდაგულოდ გავწმინდე. რომ მოზვ-
რებისთვის ფეხები არ გაეკაწრა. უღელზე თოკით გამოვავი და მინდორში გავათრევი-
ნე. პირველად ორთავე დაფრთხა და გვერდზე გაიქანენ, გაუკვირდით, მათთან ერ-
თად რატომ მისრიალებდა ამოდენა ხე. რაკი დარწმუნდნენ, რომ ხე მათ არაფერს
ავნებდა, ნელ-ნელა შეეჩვივნენ. საღამოს ის ხე სახლში ამოვათრევი. მამაჩემს ისე
გაუფართოვდა თვალები, ნამდვილ „სასწაულად“ მიიჩნია. დროა, ახალი ურემი გავა-
კეთებინოო, მითხრა.

სექტემბერში ღამით სიცივეები დაიჭირა. მოზვრები მამამ სადგომში გადაყვანაჲ თივის დამზადებისა და სიმინდის აღების დრო მოახლოვდა. მამა ყოველდღე ქალაში მიდიოდა და მოზვრებიც თან მიჰყავდა.

ერთხელ, შუალამით, ნადირას განწირულმა ხმამ გამოვადვიდა. მამა წამოიჭრა და სიბნელეში სკამი გადაყირავა. ხელების ფათურით კარადასა და კედელს შორის შენახული თოფი მოძებნა. ნადირა მთელი გააფთრებით ებრძოდა ვილაცას. ეზოში შემოხეტებულ პირუტყვს ასე არ გაიმეტებდა. ეტყობოდა, ადამიანს ებრძოდა, ისეთს, რომელიც მას წინააღმდეგობას უწევდა. ძაღლს ხმაზე ეტყობოდა, ადგილს ინაცვლებდა და უცხოის სხვადასხვა მხრიდან უტევდა. მოულოდნელად გაისმა ილაჭაწყვეტილი ძაღლის შეკივლება. აშკარა იყო, მოძალადე სარით მიწვდა. სწორედ იმ დროს მამაჩემი აივანზე გაიჭრა და თოფიც დააქუხა. ეტყობოდა, მომხდურებმა იკადრეს გაქცევა. ნადირას ტყვილიანი წკაწყკი ბაღის მხარეს გაგრძელდა. ტანთ ჩავიცვი. დედას ლაშვები აივანზე გაეტანა. ეზო საკმაოდ იყო განათებული. იარაღმომარჯვებულმა მამამ კიბე ჩაათავა. ნახევრადგანათებულ ეზოში ადვილად შენისნა, რომ მოზვრების სადგომის კარი ღია იყო. შეშფოთებული სადგომს მივარდა. მოზვრები ადგილზე დახვდა. თოკში რომ არ გასტართულიყო, მამა მოზვრებს ღამით არ აბამდა. ქურდებს აღმასასათვის რქებზე თოკის გამოზმა მოესწროთ. ეზოში შემოსასვლელი ჭიშკარი ღია იყო... ბაღის მხრიდან ნადირა ლახლახით დაბრუნდა, უკანა ფეხებს ძლივს მოათრევდა.

— ამ ძაღლმა ოჯახი გადამირჩინა. ხერხემალი ხომ არ გადაუმტვრის? — მამაჩემი ნადირასთან ჩაცუცქდა და ფრთხილად ზურგი გაუხსნა. შემდეგ მეც მივუალერსე. ალერსით ნახიაშოვნებმა თავი კალთაში ჩამიდო. ალერსი ნადირას ყველაფერს ერჩია. ძაღლი მტრულად უნდა გაზარდო, ავი გამოვაო, ამბობდნენ სოფელში. ნადირა მოფერებაში გავზარდეთ, მაგრამ არც გამბედაობა აკლდა, არც ძალა.

მამამ აღმასას თოკი მოხსნა.

იმის შიშმა, მოზვრები არ მოშპარნო, მამა საგონებელში ჩააგდო.

ქურდებს შემდეგ აღარ შეეუწუხებივართ. მამაჩემი მოზვრებს უმეთვალყუროდ მაინც არ ტოვებდა. სათიბში თუ ჩააბამდა, თვითონაც იქვე იყო.

შემოდგომა ბარაქიანი დაგვიდგა. ყურძენიც ბლომად დავკრიფეთ და ხლიც. სიმინდის, თივისა და ჩაღის ამოტანაზე ისევ მეზობლებმა გაგვიმართეს ხელი. გაისად ჩემი ხარებით ორმაგად გადავიხდითო, მამაჩემი ყველას გულუხვად პირდებოდა.

გაუფხულზე ილიკო ჭაბუამ ისეთი კოხტა და ქათქათა ურემი გავვიკეთა, ტალახში დასასვრელად ვერც გაიმეტებდით. ახლოვდებოდა ირემასა და აღმასას მთავარი გამოცდა. ურემს რომ შეჩვეოდნენ, თივასა და ჩაღას ურემზე ვუყრიდით. ზოგჯერ ურემის უღელსაც ვაჩვენებდი, ურემთან დგომას ვასწავლიდი. დროს თავისი გაჰქონდა, მოზვრები კი არა, ჭანიანი ხარები გახდნენ, — ჯილა კისრით, განიერი ზურგით, ვეებერთელა წვეტიანი რქებით, ბრილა თვალებით. ჩემთან მაინც საოცარ ღმობიერებას იჩენდნენ, კისერზე რომ ჩამოვკიდებოდი, ზურგზე რომ შევტკობოდი, წინააღმდეგობას არ გამიწევდნენ.

დადგა გამოცდის დღეც. კვირას მამამ რამდენიმე მეზობელს დაუძახა, უღლის თავებში თოკები ჩააბეს, თოკები ურემის მესრებსაც გამოაბეს. მამას ვთხოვე, ჯერ ჩემთვის ეცლიათ, თუ ვერ მოვერეოდი, შემდეგ მომშველდებოდნენ. ურემში შებმას თუკი მშვიდად მოვახერხებდი, რაღა შოლტით და გამთრახებით დავგეწყო. ხარები მორიგობით ურემთან დავაყენე და სალაფავი დავუდგი. კასრები რომ ამოლოკეს, სიმინდის

ტაროს ნამტკრვეი მივეცი და სანამ აქუცმაცებდნენ, უღელში შევაბი. დაჭრილი ვაშლი-
ბით ჭიბე საესე მქონდა. ჭერ ვაშლებით ამოვუსე პირი, შემდეგ წინსადგარი გამოვუშ-
ლე და ადგილიდან დავძარი. ისე მომყვნენ, თითქოს არაფერი მომხდარიყო. ახალ,
ქათქათა ურემს დაშენდა ტანაყრილი, ნაპატივეი ხარები. ისე მშვიდად მომყვებოდნენ,
როგორც გაწვრთნილი პირუტყვი. მსუბუქად მოარისხიხებდნენ ურემს.

— გიორგი, თუ არ გპირდებოდით, რაღას მოგვაცდინე? — ურმის მესერს ჩაბლაუ-
ქებულმა ალიოზმა ხომერიკმა იქიდანურად გადასძახა მამაჩემს.

— შენ, ეი, ენას კბილი დააქირე, — დაუცაცხანა გურამა ჭაბუამ, — შებრაწული
ქათამი და ჩაციებული ღვინო არ დამაპარავინო.

— ჰო, მაგაზე არ მიფიქრია. ხარ-ურემს დალოცვა უნდა. — დაეთანხმა ალიოზმა.

ასე სიცილ-ხარხარით სოფლის ბოლომდე ჩავედით. უკან აღმართი უნდა ამოგვევ-
ლო. მოხვევა არ ესიამოვნათ, ეს „გაკვეთილი“ არ ჰქონდათ გავლილი. აღმასა ურმის
ღერს უხერხულად დაეჭხა, მაგრამ არ დამფრთხალა. აი, ურმის თვალი ფეხზე რომ
მოხვდა, მაშინ მარდად გახტა, მაგრამ ტკბილი სიტყვით დავამშვიდე. ყველაფერი ამით
დამთავრდა.

ასე გადიოდა ღლეები და თვეები. ირემა და აღმასა შეეგუნენ თავიანთ ბედს. რაც
მთავარია, მამა თავიდანვე უფრთხილდებოდა, დიდი ტვირთით ილაჭს არ უწყვეტდა.
ერჩია, გზა ორჯერ გაველო, მხოლოდ კი ხარები არ გატანჯულიყო. ისეთ ხარებს,
გიორგის რომ ჰყავს, მთელს დუნიანზე ვერ ნახავო, ამბობდნენ მეზობლები. ალბათ, ეს
ასეც იყო. განსაკუთრებულმა მოვლამ და ყურადღებამ თავისი გაიტანა: მორგევი-
სქელი კისერი, ზვინივით დადგმული გავა და თეძოები, დაკუნთული ფეხები, დიდრონ-
ბრიადა თვალები და შიშის მომგვრელი რქები. — ასეთი გახდნენ ჩემი ირკა და აღმა-
სა. მამაჩემი დახმარებაზე უარს არავის ეუბნებოდა. მხოლოდ ეს იყო, რომ ხარ-
ურემს არავის ათხოვებდა, თავად გაჰყვებოდა. სხვის ხელში პირუტყვი წნეს იცვლი-
სო, იტყოდა.

მეთე კლასში ვსწავლობდი. ხარ-ურემთან ჩემი განშორების დრო ახლოვდებოდა,
ცხოვრებაში ბედი სხვა ასპარეზს მიმზადებდა. სანამ სოფელში ვიყავი, სულ იმას ვცდი-
ლობდი, მშობლებისათვის ტვირთი შემემსუბუქებინა.

იმ შემოდგომაზე ზაფხულივით თბილი ღლეები დაიჭირა. ტენა-კრეფის უამრავი
შემოჰქრა. კვირა დღე იყო. მეზობლებთან ერთად ზღვისპირა ყანებისაკენ გავწვე-
ნაშუადღევს ურემი სიმიწდით დავტვირთეთ. მამამ ნითხრა, ხარებს გავულოდი, ურემი
ეწოში დამეპირქვევებინა და ისევ უკან დავბრუნებულეთყავი. მანამ ივითონ ჩაოას
შეკრავდა და წასაღებად მოამზადებდა. ურემს წინსადგარი გამოვაცალე და ხარებიც
დაიძრნენ. მე ურემზე წამოვწყეკი. ხარებს მსუბუქად მიჰქონდა ტვირთი. ქალის ბო-
ლოში რამდენიმე მეზობელი ფონში ღერძამდე ჩაფლულ სიმიწდით დავტვირთულ ურე-
მთან ჭახირობდნენ. ვიცანი სილოვანას ჰიამკვდარა ხარები. იმდენი ეცემათ, ზურგზე
შოლტის კვალი ზოლებად აჩნდათ. არაქათგამოცლილები ტალახში ჩაწოლილიყვნენ.

— ვაჟა, თუ კაცი ხარ, შენი ხარები ჩაუბი, — წინ გადამიდგა გურამა ჭაბუა. —
ამ სამგლეებთან ნახევარი დღე დავკარგეთ. ისიც ვიფიქრეთ, სიმიწდი ჩამოგვეცალა,
მაგრამ ეს უღელურები ცარიელ ურემსაც ვერ ამოიტანენ.

— ხილით ვერ გაიყვანა? ღელეში რა ჭანდაბა უნდოდა? — თავი ვერ შევიკავე.

— სილოვანას ამბავი ხომ იცი, ხარებისთვის მთელი დღე წყალი ვერ გაიმეტა და
ა, ბატონო, პირდაპირ ღელეში გაქანდნენ.

მეზობელს ლაფში ჩაფლულს ხომ არ დავტოვებდი. ურმიდან ჩამოვხტი და წინ-
სადგარი დავუყენე.

— ხარები გამოსენი და უღელიც გამოიდე. — გადავძახე სილოვანს.
— უღელი თელისა, კი გაუძლებს. — სილოვანს შეეჯარა უღლის გამოღება.
— შენი ქეციანი ხარების უღელს ჩემს ხარებს ვერ დავაღვამ. — გადაწყვეტი-
ვითხარა.

— ყოჩაღ, ვაჟა, ნამდვილად გიორგის შვილი ხარ. — შემაქო გურამამ.

ჩემს ხარებს ჯაფა არც დასდგომიათ. დატვირთული ურემი ხუთიოდე წუთში მშრალზე გაიტანეს. დასვრილი ხარები ღელეში ჩავაყენე და ფეხები ჩავანე.

— ყოჩაღ, ვაჟა. სილოვანა ასე შვილს არ პატრონობს. — გამაგონა გურამამ.

* * *

ქალაქიდან დაბრუნებულს სოფელი შეცვლილი დამხვდა. სადღა იყო აღრინდელი სიმშვიდე და მყუდროება. წინათ განთიადზე ჩიტის ჭიკჭიკი მალვობდა, ახლა მოტორების გუგუნე და სატვირთო ავტომანქანების მორყეული ძარის რახარახი გზისპირეთს იკლებდა. ამას ემატებოდა ტრაქტორებისა და მოტოციკლების ხმაური, მსუბუქი ავტომანქანების გაუთავებელი საყვირები. მთელი დღე შარაზე მტვრის ბული ნისლივით იდგა. გლეხაცმა ნელ-ნელა ხარ-ურემზე ხელი აიღო და ტექნიკას შეესისხნო. სოფელს სილამაზეც მოაკლდა და სიმსუყეც.

სანამ უნივერსიტეტში ვსწავლობდი, ხარ-ურემი სოფელში თითზე ჩამოსათვლელი დარჩა. წინათ შუკები პირუტყვით იყო სავსე. ხარიც ბევრი ჰყავდათ და ძროხაც. უხარობა ძროხებსაც დაეტყუო. ქალაში ძველებურად აღარც თივას აშაადებდნენ, აღარც ჩაღას. პირუტყვის შემცირებამ ხორცი გააძვირა, მაგრამ ხალხის, მით უფრო, ქალაქელთა ასეთ სატიკვარზე არავინ იწუხებდა თავს. ირემა და აღმასა მამჩემს ქვეყანას ერჩია. მათი წყალობით სიმინდიც ბევრი ჰქონდა, კვახიცა და თივაც. არც ციტრუსის ბაღს მოჰკლებია ნაკელი. მეტი მოწონება დაუდგათ ხარებს, მაგრამ სამიოდე ხარ-ურემი მთელს უბანს რას გაწვდებოდა.

სამაგიეროდ ჩვენს უბანს გარეგნულად დაეტყო ფერისცვალება. კარგი გზა გაიყვანეს, მამა-პაპეულ ჭადართან დიდი მალაზია ააშენეს, ომში დაღუპულთა სტენდთან ტალავერი ამართეს და შიგ ფიცრული მაგიდა დადგეს.

შორს არ ვიყავი, თბილისი ერთი ღამის სავალზეა, მაგრამ ჩემს კუთხეს, ჩემს სახლ-კარს როგორც მოვშორდებოდი, ნოსტალგია სულს მიმიძიმებდა. რაღაც უხილავი ძალით ვიყავი მიჯაჭვული მშობლიურ ფუძეს. გულითადი მეზობლები, თანშეზრდილი მეგობრები და, რაც მთავარია, ჩემი დანახვით აცტებულნი ნადირა, ჩემი ირემა და აღმასა თითქოს ყოველ წუთს მიხმობდნენ თავისთან. პირუტყვი პირუტყვია, მაგრამ ისინიც ხომ ადამიანის მსგავსად კეთილსინდისიერად იხდიან ქვეყნისა და კაცის ვალს. ახლა გრძნობასა და სიყვარულს არ იტყვით? ვინ თქვა, პირუტყვი მხოლოდ ინსტინქტებით მოქმედებსო. ჭიშკარს რომ მივადგებოდი, ირემასა და აღმასას თვალეში სითბო ჩაუდგებოდათ, სანდომიანად შემომჩერებოდნენ, მოსაფერებლად თავსა და კისერს მომიღერდნენ. გრძნობის ასეთი გამოხატვა ნუთუ მხოლოდ ინსტინქტთაა დაკავშირებული? ან ჩემი ნადირა, თავის ფიქრსა და სურვილს ზოგჯერ ისე გამოხატავს, ისე მოგაჩერდება და აყუფდება, ალაპარაკებას აღარაფერი აკლია. მიმიძიმდა, ძალიან მიმიძიმდა მათთან განშორება, მაგრამ ცხოვრებისეული მოწოდება ჩემს სურვილებზე უფრო ძლიერი აღმოჩნდა.

როგორც იქნა, ზაფხულის არდადეგებიც დადგა. ჩამოსვლის პირველსავე დღეს ჩვენი უბნის ცენტრს მივაშურე. შუაღლე გადასული იყო. ტალავერში, მით უფრო, სა-

ღამოს, ქალები და კაცები იკრიბებიან. იქ იგებენ ერთმანეთისა და ქვეყნის ამბებს. ქა-
ლები ჭორებს ზევთავენ, მამაკაცები, რა თქმა უნდა, პოლიტიკაში „ცურავენ“, მე რომ მი-
ვედი, დომინოთი ერთობოდნენ, თან ნაფიქრალს ერთმანეთს უზიარებდნენ.

— ჩვენი ჩაი, ციტრუსი, ღვინო, ჩვენი მარგანეცი და თუნდაც „ბორჯომი“, რაც
თავი მახსოვს, რუსეთს მიაქვს. მაგათი ვალიდან მაინც ვერ ამოგვდით. რავა, ღმერთს
სამართალი აღარ აქვს? — წამოიწყო ალიოშა ხომერგიძე.

— ჩვენი ბიჭები „ბამს“ რომ გადაკვდნენ, საქართველოში გასაკეთებელი აღარა-
ფერი დარჩა? ამბობენ 60 ათასი ცალი ატომური ბომბი გვქონია დამზადებული, ამდე-
ნივე ტანკი და ქვემეხი. ქვეყანას მოსპობას ხომ არ ვუპირებთ? არ გვინდა, ბატონო
ამდენი იარაღი, ჩვენი ნაოფლარი ჩვენ მოგვანძარონ. — ჩაუბრუნა ზურაბ ხიორიძემ.

— შენი ეზოს იქეთ არ უნდა გახედო? — შეედავა მამია ქობალიანი, — „ბამზე“
ბიჭები ინტერნაციონალურ ვალს იხიან. რაც შეეხება ატომურ ბომბებს, ძლიერი თუ
არ ვიქნებით, მტერი გადავთვლიავს.

— ერთი მითხარი, რა ხეირი დაგაყარა მაგ „ინტერნაციონალურმა ვალმა“? დაუ-
პატივებელმა „სტუმრებმა“ ჩვენი უტკინო ხელმძღვანელების წყალობით უბრძოლველად
დაგვიპურეს. ესეც ხომ შენი „ინტერნაციონალიზმის“ შედეგია? — ვერ მოითმინა ალიო-
შა ხომერგიძე, — ბევრი ჩაი მოგკრიფოთო, შრომის კოლმეურნეობაში ახი ოჯახი გა-
დამთიელი დაასახლეს. ექვს შვილზე ნაკლები არც ერთ ოჯახში არ ჰყავთ. ჩქარა ჩვენს
ხალხს სახლის ჩასადგმელი კი არა, დასამარხი მიწა არ დარჩება.

— ალიოშა მართალია, — წამოეშველა გურამა ჯაბუა, — საქართველო გაშობილად
გადაიქცა. ყველა აქეთ რომ გამოვბის, თაფლი ხომ არ გვცხია?

— თაფლი კი არ გვცხია, ბრიყვები ვართ, ჭკუა არა გვაქვს თავში. ამას წინა-
ვოლგა-დონით ვიმგზავრე. შუა რუსეთში მილიონობით ჰექტარი ყამირი ხელუხლებ-
ლია. საფრანგეთისოდენა ტერიტორია ზღვის ქვეშ მოუქცევიათ. რუსეთი აუთვისებ-
ლია, მაგრამ ხალხი სხვა რესპუბლიკებში გარბის, 60 მილიონი რუსი ყოფილა გაფანტუ-
ლი რუსეთის გარეთ. — ციცხლზე ნავთი დაუმატა მასწავლებელმა.

შალიკო დოლიძემ უბნის მოედანზე ომისდროინდელი სტუდერი შემოარიხრინა
ეტყობოდა, აკუმულატორი არ უვარგოდა, მანქანა ჩაის პუნქტის გვერდით დაქანებულ
ადგილას დააყენა და ჩვენ შემოგვიერთდა.

— მანქანა თავფერდზე რომ დატოვე, ხომ იცი, ეშმაკს არ სძინავს, ქვა დაგეღო. —
უსაყვედურა მამულ გორგილაძემ.

შალიკომ იქეთ მიიხედა და ხელი ჩაიქნია.

— ჭკვიანი მანქანაა, უჩემოდ ფეხს არ გადადგამს.

— ჭკუა ღმერთს შენთვის არ მოუცია და მანქანისთვის რაღას გაიმეტებდა.

ალიოშას ქილიკს შალიკომ უყრადღება არ მიაქცია, გრძელ სკამზე ჩამოჯდა და
დომინოს ქვები აკრიფა.

— წაგებულმა სამი ნახევარლიტრიანი ჩამოდგას. — შალიკომ ბადე ესროლა ბიჭებს.

— სარფიანი დღე გქონდა?

— სანამ „შამილა“ კარგადაა. ყოველი დღე სარფიანი მაქვს.

თამაში გაჩაღდა, ოღონდ მოწინააღმდეგე ჩინში მოემწყვდიათ, ეშმაკობასაც არ
ერიდებოდნენ. ატყდა დავა, ყვირილი, ხარხარი. დომინოს ქვებს ფიცრულ მაგიდაზე
გამეტებით ურტყამდნენ.

— ვაიმე, მიშველეთ! — შალიკომ განწირულის ხმით წამოიყვირა და სკამიდან წა-
მოიჭრა. იქეთ მივიხედეთ. სტუდერი ადგილიდან დაიშორდა და საკრებო-
ნელა უმატებდა სიჩქარეს. კაბინის კარის ფანჯარა მეზობლის ნულოვან ნომერზე
ბიჭებთან

საქართველოს
საგარეო საზღვარი
ბიჭებთან

მოსდგომოდა და ამაოდ ცდილობდა კარი გაეღო. შეშფოთებული ბიჭუნა მთელი ხსოვნით შეელახა ითხოვდა. საჭის მხარეს ღია კარიდან მისი უფროსი ძმა გადმოხტა, თავი ეერ შეიკავა და შარაზე პირქვე დაენარცხა. ეტყობოდა, თავნება ბიჭმა ჯერ ხელის მუხრუჭები განთავისუფლა, შემდეგ მანქანა სიჩქარიდან გამორთო და ნელ-ნელა დააგორა. იმდენი არ იცოდა, მუხრუჭზე ფეხით დასწოლოდა. ონავარამ თავს კი უშველა, მაგრამ ძმა საფრთხეში მიატოვა. ასე ახლა ალიოშა ხომერკის ნათქვამი. ეშმაკს მართლაც არ ეძინა.

მანქანა რაც უფრო უმატებდა სიჩქარეს, ფანჯარაზე მომდგარი ბიჭუნას შიში იზრდებოდა, ახლა იგი მთელი ხმით ღედას უხშობდა, მაგრამ ღედა რაღას უშველიდა.

— ჩაწეკი, ჩაწეკი! — მამულ გორგილაძემ დაუვირებასთან ერთად ხელით ანიშნა, საჯდომთან ჩამოღულიყო. იგი მძღოლი იყო და ჩვენზე მეტად იცოდა, როგორ ჯობდა, მაგრამ გაოგნებულ ბიჭუნას არც ესმოდა და არც უნდოდა კაბინაში დარჩენილიყო. უბედურებას ვხედავდით და შველა არც ერთს არ შეგვეძლო. მარცხნივ გურამა ჯაბუას კარმიდამო იყო, მარჯვნივ — ხრამი. მანქანა ხრამში თუ გადაიჩენებოდა, ბავშვის გადა-რჩენა საეჭვო გახდებოდა. გურამა ჯაბუას ეზოსაკენ თუ გაქანდებოდა, ჰიშკარს შელე-წავდა და შუა ეზოში მდგარი სახლი შეაჩერებდა. ხრამის წინ ჩაის პუნქტი იყო. ყველა იმას ენატრობდით, პუნქტს დასჯახებოდა. ქვეტიკრისა იყო და ადვილად შეაჩერებდა. მანქანას ოცდაათიოდე მეტრი გვაშორებდა. იგი რახრახით მიიწვედა წინ და სიჩქარეს უმატებდა. ჯერჯერობით ისე მიყვებოდა გზას, თითქმის ვინმე საჭეს მართავდა. ყველანი მანქანას დავედევნეთ, მაგრამ დაწვეა შეუძლებელი იყო. მანქანამ ჩაის პუნქტს გვერდი აუქცია და წამიერად თვალთაგან მოგვეფარა.

გზაზე გავიჭერიით. ერთ უბედურებას მეორე დამატა. შარაგზას შეშით დატვირთული ურემი მოჰყვებოდა. ტყუპის ცალეხივით ერთმანეთის მსგავსი წითელი ხარები. მალლა ატყორცნილი წვეტიანი რქები... ჩემი ირემა და აღმასა... მამაჩემი მშვიდად მოყვებოდა ურემს.

— გიორგი, გზა უტეი!

— გიორგი, თავს უშველე! — მეზობლები ერთბაშად აყვირდნენ. საშინელების მოლოდინში ყველანი ადგილზევე გაირიხდნენ. წამის წინ ბავშვზე ედარდობდით. ახლა უფრო დიდი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდით. ეტყობოდა, მამაჩემი მაშინვე მიხვდა, რაშიც იყო საქმე. მან ხარები დასადუჟად ვერ გაიმეტა, ალბათ, გაიფიქრა, იქნებ გადავარჩინო. ასაკისათვის შეუფერებელი სიმარდით ურემზე აიჭრა და გზიდან მარცხნივ რომ გადაეგდო, შოლტი გვერდიდან მთელი ძალით აღმასას დასცხო. მანქანა ისე სწრაფად გაჩნდა ურემთან, ხარებმა გზიდან გადახვევა ვეღარ მოასწრეს. დაჯახების ხმამ იქაურობა შესძრა, მანქანა ერთხელ მომავლადივით შეჯანჯარდა და გაჩერდა, დაჯახების დროს რაღაც ძალამ მამაჩემი ჰაერში აიქნია. სწორედ იმ დროს თვალთ ბინდი გადამეფარა და ჩავიკეცე. მაგრამ ეს ერთ წამს გაგრძელდა. მამაჩემისა და ხარების ზვედრამ უმაღლე მომაფხიზლა. ვილაცამ ხელი წამავლო და მანქანისაკენ გამიტაცა. მანქანასთან გავჩნდით. მამაჩემი კაპოტზე ევლო. რეტდასხმული ამაოდ ცდილობდა რაღაცას მობლაუჭებოდა. შევნიშნე, შუბლიდან და გადატყავებული იდაყვიდან სისხლი ხდიოდა, ურმისთვის ყურადღება არ მიმიქცევია, მხოლოდ ცნობიერებაში ჩამრჩა, რომ სულ-მოზრძავი ხარები მიწაზე ეყარნენ. მამა კაპოტიდან ჩამოვაცურეთ და მწვანეზე დავიჭიეთ.

— ბავშვს უშველეთ, ბავშვი გამოიყვანეთ! — აყვირა ალიოშა ხომერკი, ხალხის მხრიდან კაბინის კარი ჩაჭედილიყო. ვილაცამ გონწასულა ბავშვი მკორე მხრიდან გამოიყვანა.

— ხარები დამელუპა? — ძლივს ამოღერდა მამამ. მაშინ გამახსენდა ურემი. სადღა

იყო თვალგებრილა, რქებაშოლტილი ირემა და აღმასა. ჯილა რქები სისხლსა და ტვინში ჰქონდათ არეული.

ბიჭებმა მანქანა ოდნავ უკან დასწიეს და ურემს მოაშორეს. გურამა ჯაბუამ ჯიბის დანით ტაბიკის თასმები გადაჭრა და დამსხვრეული უღელი ხარებს კისრიდან მოაშორა. სხვებმა თვლებიანად აყირავებული ურემი არხის მხარეს გადაადდეს. შარაზე დარჩა ერთმანეთის გვერდით გართხმული ჩემი ირემა და აღმასა. სიცოცხლის ნიშანწყალი არცერთს არ ეტყობოდა. ცრემლი მომერიო. რა უცბად ჩაქრა ყველაფერი. ჩავიჩოქე და აღმასას ბეწვზე გადავუსვი ხელი. ჯერ კიდევ თბილი იყო, კანქვეშ რომელიღაც ნერვი ტოკავდა.

საიდანღაც ნადირა გაჩნდა. შეჭკუფებულ ხალხში გზა ჩემსკენ გაიკვლია, დახრილი რომ მნახა, მომვარდა და სახე გამილოკა. შემდეგ ხარებთან მიიჭრა, მაგრამ მათ სიცოცხლის ნიშანწყალი რომ ვერ შეატყო, ხუთიოდე ნაბიჯით გაგვერიდა და გულის ამაკვნესებელი ყმუილი გააბა. მისი ხმა მწუხარების ზარივით ეფინებოდა იქაურობას.

* * *

ამის შემდეგ დიდი ხანი გამოხდა. ირემასა და აღმასას მაინც ვერ ვივიწყებ. ზოგჯერ სიზმარშიც ვხედავ, სადმე კარგ ხარს რომ დავლანდავ, შევჩერდები და სიამოვნებით შევეყურებ. ვისაც სოფლის შუკებში ტაატით მიმავალი ხარ-ურემი არ უნახავს, მას არც სოფელი უნახავს...

ერო და პოეზი

კოსმოსის მხედარი

მომნუსხველ ღღეთა მღუმარების
ჯვარზე გაკრული,
მთელი სიცოცხლე ჩუმად
შესთხოვ

ელიას შველას.
მიწის მკვიდრთაგან
არავის ელი,
ნისლივით კრთები
რიდემორღვეულ ვარსკვლავებში
წვიმის მხედარო,
ზღვის სივრცეა შენი მშობელი.
კმუნვა გიფარავს
უმწეობით ძღვევამოსილი.
ბედმა გარგუნა
აბრაამის ყველა სიკეთე,
გაკურთხა მეფედ,
ყვავილნარის სათნო მებაღედ
და თეთრი რაში
შეგირჩია ღამის მეგზურად!
საგზლად იკმარე
დროის სევდა, დაუთრგუნავო,
ტეთისის ცრემლი — გამხელილი
ზღვის სამღურავი.

წამებულის კავლი

მერაბ ბერძენიშვილს

ვით ამეთვისტო, განძი აღქმული,
ან უსხეულო ხატი მინანქრის,
ინატრე ხატი უკვდავ წინაპრის,
მწუხარე ლანდი ჩვენი წარსულის.

ავთანდილივით ხან მზეს ეყრები,
ავთანდილივით ხან იფერფლები,
შეთარვით შესთხოვ ციურ
მხედრობას,
რომ ქეთევანი აღდგეს ვედრებად.
სამეფო თვისი კვლავ განიკითხოვს
ლოცვით განკურნოს ივერის
წყლოლი.
ღრმად დაიმარხა მან ქრისტეს
სიტყვა:

„ემსგავსე უფალს და იყავ
სრული“.
ზურგი აქცია ნიღბების თამაშს,
საწუთროს მსჯავრთან სევდიან
კამათს,
სვლა გაუმრუდა შირაზის შამათს,
ცეცხლში გასრულდა შირაზის
დრამა,
ობლად იღვწოდა, ობლად ეწამა,
ობლადვე გასცდა ზეციურ
სამარს,
სხვა მადლი ეცხო დედოფლის
ამაგს —
ნისტერიაა შირაზის დრამა.

აუტოდაფე

მწუხარებისგან დაზაფრული
ვილისებივით
უბრაღ ვისხედით,
საწუთროსგან გაძევებულნი,
ღია სარკმელთან გვიდარაჯებდა
გაქვავებული უაზრო სივრცე.

კაცი კამელიებით

არც კი გიკითხავს —
სიკვდილმისჯილის თეთრი ფლასი
როდის, ან რატომ გადაგვაცვეს.

დედაშვილობაც გამქრალიყო:
დებად ვიქეციოთ,
ჯადოსნურ კვერთხის მოლოდინით
შეძრულ ფრთოსნებად.

თმაგაშლილ ალთა ჟრიაშული
ისმოდა სადღაც,

ბრმა განაჩენი გამოჰქონდა
ნაცრისფერ ტალღას.

ეს იყო წამი უმედო,

უკანასკნელი,
სარკმელთან ცივი

წინათგრძნობით

როკავდა გველი,

გაოგნებული დაჰყურებდა

ცის ანგელოზი

ამ უბედობის დღესასწაულს:

კუდიანებმა გაიხსენეს ძველი

არული,

სამსხვერპლო ცეცხლთან თითო

გრძნეულმა

თავისი წილი ფიჩხი მოზიდა.

ერთი მჩხიბლავიც აღარ ღარჩა

დაუდაფნავი;

ჩამოითხოვეს ბროლის ქოში,

ბეჭედი პრინცის,

აღზევდა ბევრი ნათესავი

თუ ძმადნაფიცი.

ლოტოსის ჩრდილში

ბობოქრობდა,

მედეას ლანდი,

გრძნეულ მუდარით მოუხმობდა

ჰეკატეს აჩრდილს.

შენ, მამაჩემო, გერგო ბედი
ლტოლვილი გედის:
ვაჭარს დაუთმე ასპარეზი და
ალავერდი,
რაინდის რწმენით, განწირულის
ბრმა გახელებით
მიწას უკმეი საკმეველი ნატიფ
ხელებით.

გათამამებდა ლურჯი ზეცა —

წარღვნა იეების

და მორცხვი ბაღი

გამჭვირვალე კამელიების,

ვერ ამოშანთა ვაზის ხიბლი

ხხვა მონატრებამ,

თეთრი ვარდები ზე იწვოდნენ

ნაზ კელაპტრებად.

შენი სიკვდილი იყო წყევლა

ცივი ქალაქის,

უმწეო გმინვა დაჭრილ მიწის

სევდა ბალახის,

ყამს ემდუროდი, სინანულით

გულგამეხილი,

გელანდებოდა ვაზის ცრემლი,

ცრემლი ხეხილის.

მალონებს მე ეს

გლოვის ზარი,

წარსულის ბზარი,

მიმწუხრის ლოცვა —

თეთრი ვარდის

შესანდობარი.

დ ე დ ა ს

სიმარტოვეა მესაფლავე უტყვი

ქალების,

შთამომავლობა დაიწვება, ალბათ,

სირცხვილით...

სადღაც მინახავს მე ეს ნაზი
გარდაცვალება,
მასწავლე, დედა, მე ასეთი
ჩუმი სიკვდილი.
მესიზმრა, თითქოს შენ იყავი
ყვავილი ველის,
უამინდობას, მკაცრ ქარიშხალს
ვერ შევეთვისე,
ცხრა ანგელოზმა შეგაშველა
მთრთოლვარე ხელი
და მარადიულ საუფლოში
დაბრუნდი ისევ.
წახვედი ტუჩზე შერჩენილი
სიმწრის ღიმილით,
რას დაგაკლებდა შენ, უხორცოს,
წყლული ფარული...
არა, ეს იყო საუკუნის
გულისტკივილი,
კაცობრიობის
უმძიმესი დანაშაული.

პატროკლეს სიკვდილი

დიად აქილევსს
ბედისწერამ
დაუხშო გონი,
დათმო ლაშქარი,
შეაჩვენა
აგამემონი.
მაშინ პატროკლემ
დაიმშვენა
ლომის ბექთარი
ელენესათვის
დასდო თავი,
დაეცა მკვდარი.
დაემხო
სულის ჰარმონია,
იშვა ქაოსი,

ო, არ შერჩება
პაროსს
ცილი მენელაოსის...
როგორც კენტაური,
ლაპითების ომში დაჭრილი,
პატროკლე
დარჩა ბრძოლის ველზე
ბექთარახდილი,
ყვავ-ყორნისათვის
მიუგდიათ
მისი ცხედარი
და უკვდავ რაშებს
ენანებათ ფიცხი მხედარი.
ფეხდაფეხ სდევდა
მას სიკვდილის
შავი დემონი
და აზღვევინა
შეცოდება
აგამემონის.

**თამარიკო ზოსონელიძის ხმა
რუსთაველის პროსკაპტზე 9 აპრილის
შემდეგ**

უკან ვიბრუნებ დღეებს გაფრენილს
და მანდილივით სადარდელს ვიხსნი,
კვლავაც ატყვია ყოველ ქვაფენილს
ჩემი გულიდან დაღვრილი სისხლი.
აქ ჩემი სული ქვებს შემოენთო
ცეცხლივით, როგორც დიდგორის ქარი,
მე უკვე ცაში დავსახლდი, ღმერთო,
მიწაზე ყველას ვგონივარ მკვდარი.
დარდიან გულით ვურიგებ ყველას
სევდას გაუმხელს, ტკივილებს უჩვევს,
ჩემი სიცოცხლის დღესავით ვხედავ,
აბობოქრებულ თბილისის ქუჩებს.

სხალთის ტაძართან

ის, რაც ძნელი მეგონა, თურმე იყო ადვილი,
ის, რაც ტყუილი მეგონა, თურმე იყო ნამდვილი;
ბავშვი ვიყავ, მიჭირდა, მტერ-მოყვარის გარჩევა,
ვინახავდი განძივით სურვილსა და არჩევანს;
მიწაზე და ზეცაში ვიყავ მარტო გაჭრილი,
ზოგის ხელით და ზოგის მწარე ენით დაჭრილი;
ამ ყოფაში გავიგე სოფლის აგან-ჩავანი,
ბევრი დავიძმობილე, დავიმტერე მრავალი;
გვიან იყო თუ ადრე, ყველაფერი გავიგე,
ვისაც ეკადრებოდა, ყველას ძეგლი ავუგე;
დავრჩი ბედის ამარა, ორ ხელით და ერთ გულით,
ზოგის გავზდი მტერი და ზოგის ისევ ერთგული;
სხვისი გულის წადილი სახლში თიქრით მიმყავდა,
ზოგი შევიძულე და ზოგი შემეყვარდა;
გამოსული მზის პირზე გათოშილი სიცილით,

ცოტას ვლაპარაკობ და სულ ცოტას ვიციანი;
სინამდვილეს ვუყურებ ახლოდან და შორიდან,
აღარა მაქვს ჯავრი და მომიმარავლდა ჭორი და...
ვდგავარ სხალთის ტაძართან, თავს დამნათის სინათლე,
საკუთარი რწმენა და საკუთარი სიმართლე.

დაგელოდეგი

დაჰბერა ქარმა...
მწვანე სათიბებს
გადაუხრია მწვანე ფარჩები,
თქვენთან დავრჩებო, სათიბებო,
თქვენთან დავრჩები!
დაჰბერა ქარმა...
ქალის თმებივით
ცაში გაშალა ნისლის ქულები,
გეჩურჩულები, ნისლის მთქაო.
გეჩურჩულები!
დაჰბერა ქარმა
და მოაშორა
ხეების ტოტებს მწვანე
ფოთლები,
დაგელოდეგი, მწვანე ფოთლებო,
დაგელოდეგი!
დაჰბერა ქარმა
და მოიტანა
მაღალი მთების მუნჯი ჰმაური,
ხელში მიჭირავს ქარი — გიტარა,
დაგატკობთ იმის აურზაურით.

ჩემსკენ არ მოდიოდი

გული გქონდა პატარა,
დიდი გქონდა სურვილი,
წყარო იყავ ანკარა,
და მე მკლავდა წყურვილი.
წყარო იყავ ანკარა,
სთის უბეში დიოდი,

შორი დაგვა მაქმარე,
ახლო არ მოდიოდი.
რა ვქნა, თურმე ჭრელია,
წუთისოფლის იგავი,
თეთრი გამომერია,
მაინც ვერ მოვიკალი
წყურვილი და ცხელება
იმ ანკარა წყაროთი,
აწ არას ეშველება —
მხოლოდ ლექსი გამოთქვი.

რა ეშველება ამ გულს...

ნაწვიმარ ფოთლებს ტკივა
სხეული
და ქანცაცლილი მიწაზე ცვივა,
ქარი — ხერხემალ
გადამსხვრეული
მაინც ქარია და მაინც ცივა.
ეჰ, სანუგეშოს ფოთლებს რას
ეტყვი...
ისევ ქარია და ისევ ცივა —
რა ეშველება ამ გულს
დასეტყვილს
შენგან, რომელიც საშინლად
მტკივა.

ემრულა

დიობანში ემრულას ეზოს ძველმანებით შემოსილი, ზურჯინგადა-
ცილებული კაცი მიაღდა.

— ღმერთმა ხეირი მოგცეთ, რასაც გეიმეტებთ, გამჩენელმა თქვენი
კდრების სულს მიაგებოს. — გადასძახა მან აივანზე მოფუსფუსე ქალს.
ელვანამ თეთრეულის რეცხვას თავი მიანება, მკლავებზე საპნის ქა-
ფი შეიმშრალა და სახეზე ლეჩაქი აიწია.

— რას კრეფთ? — მათხოვარს შეეკითხა.

— რასაც გეიმეტებთ, ფარას, სიმინდს, პურს, ნიგოზს, ლობიოს...
სანამ ქალი სახლში შევიდოდა და მათხოვარს რასმეს გამოუტანდა,
ჭიშკართან ნიაზ ვანლიშმა მოაგდო ცხენი. იგი სწრაფად ჩამოქვეითდა,
კიბებზე აირბინა და ელვანას არც გამოლაპარაკებია, ისე შეყვა ოთახში.

ემრულა ტახტზე წამოწოლილიყო, ორივე ხელით ერთი წლის ტიტ-
ლიკანა ბიჭი ეჭირა. იგი მამის დახმარებით მის გაღებულ მკერდზე დაბა-
ჯბაჯებდა.

— ვინ მოვიდა? — ემრულა ცოლს შეეკითხა.

— მათხოვარია.

— რაო, რას თხოულობს?

— ყველაფერს, — უპასუხა ქალმა და სამზარეულოში გავიდა.

— სამი დღეა, სოფელში დადის, — საუბარი გააგრძელა ნიაზმა, —
მართლაც ყველაფერს კრეფს. კაი გაყოლა სიმინდი და ნიგოზი მოაგროვა
და რიფათა ასამბაძეს მიაბარა.

— ღამეს ვისთან ათევს?

— ხან ვისთან და ხან ვისთან. წუხელ ჯამეში გაათია. გათენდა თუ
არა, სოფელს მიაშურა. ეზოში შესული, ერთ საათს მასპინძელს ელაპა-
რაკება, აღამებინებს ხალხს.

— რაზე ელაპარაკება? — დაინტერესდა ემრულა.

— რა ვიცი, ყველაფერზე... ნამდვილი მათხოვარია.

ელვანამ პატარა ნაოთხალი ფქვილით გაავსო და გარეთ გასვლა დაა-
ბირა.

— მოიცა, ელვანავ! — მიაძახა ქმარმა, — წამოდგა, ბიჭი ცოლს
გავრძელება. დასაწყისი იხ. „ჭოროხი“ № 1, 2.

ვალასკა და პერანგის ღილები შეიკრა. — შენ გადი, ნიაზ, და სახლში შემოიყვანე.

ვანლიშმა ელვანას ნათხალი გამოართვა და გავიდა.

მათხოვარმა ფქვილი ჩახვეში ჩაყარა, სახლში შესვლაზე გაიპატიჟა. მაგრამ ნიაზის განმეორებითი თხოვნის შემდეგ კიბეებს შემოუყვავა, ხურჩინი კიბის თავზე დადო და ოთახში შევიდა.

ემრულა უცნობს მიესალმა და ტახტზე ადგილი შესთავაზა. იმან ოთახი მიმოათვალიერა და გაუბედავად ჩამოჯდა.

— სადაური ბრძანდებით? — შეეკითხა მასპინძელი.

— ბრძანება თქვენი, იზმითიდან ვარ.

— მუჰაჯირი ხარ?

— ჰო.

— აჭარიდან თუ შავშეთიდან?

— აჭარიდან, ეფენდი.

— რაფერ ცხოვრობენ აჭარლები?

სტუმარმა ამოიხვნეშა, პასუხი დაავიანა.

— ეჰ, რა გითხრა, ეფენდი. მიწა არა აქვთ, სამუშაო და სახლის დასადგმელი ადგილი. იმდენი ფარა მუჰაჯირს ვინ მისცა, მიწა რომ იყიდოს და მისივე მოსავლით ქალ-ბაღანა არჩინოს.

— რატომ არ დაუჯერეთ ჰკვიან ხალხს, დარჩენილიყავით თქვენს სახლში, აჭარაში, ვინ გაძლებდათ?

— შეეცდით, ეფენდი, შეეცდით და ამ დღეში ჩავფარდით.

— ანდა, ახლა რატომ არ უბრუნდებით თქვენს კერაქუჩხეს?

— ბევრს უნდა, დაბრუნება, ჰამა, ვინ გამოუშვებს, იმ სიშორიდან წვრილშვილის წამოყვანაც ძალიან ძნელია.

ვახშმობის შემდეგაც დიდხანს ისაუბრა სტუმარ-მასპინძელმა. ნიაზს იქვე ტახტზე ჩათვლიმა, ელვანას და პატარა შუქრის კარგა ზანია თავის ოთახში ეძინათ.

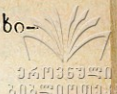
ემრულამ სტუმარი სამოსაფეროში გაიყვანა და ლოგინი გაუშალა. ახლა შენიშნა, რომ სტუმარს მათხოვრის პირობაზე გვარიანად სუფთად ეცვა. უკან მობრუნებულმა მასპინძელმა ნიაზი გააღვიძა.

— ახლავე წადი, რიფათა ასამბაძე გააღვიძე და აქ მოიყვანე. — დაავალა თანამებრძოლს.

* * *

ემრულამ რიფათა გამთენიას გაისტუმრა, ცოლ-შვილთან შევიდა, მძინარე ბიჭს ლოყაზე აკოცა და ტანგაუზღელად ცოტა ხნით თავი ბალიშზე მიდო.

მზე ახლად ამოწვერილი იყო, როცა ხატიჯე ზანუშმა კარი ფრთხილად გამოაღო:

— სტუმარი მიდის, ემრულავ.

ემრულა ლოგინიდან წამოიჭრა და აივანზე გავიდა.

სტუმარს ხურჯინი გადაეკიდა და ეზოდან გადიოდა.

— ერთი წუთი მოიცადეთ. — გასძახა მასპინძელმა.

სტუმარი შედგა.

ემრულამ კიბეზე ჩაირბინა, ცხენები გამოიყვანა.

— ამ ცხენზე შეჯექი. — უთხრა უცნობს.

— რატომ? — გაიკვირვა კაცი.

— შეჯექი და გამომეყვი, ერთად ვიაროთ, ერთი გზა გვაქვს.

მასპინძელი სახლში შებრუნდა, გადაიცვა, იარაღი აისხა და ამხედრდა.

ამასობაში ნიაზიც გამოჩნდა.

სამეული ხოფასაკენ გაემართა.

* * *

ეზიზ ფოთელიძემ ნავი ახსნა, ორ ზორბა მხლებელ ბიჭს კიჩოზე მიუთითა, ჩამოეჩქითო, თავად მესაჭეს ნიჩბები მოიმარჯვა და ამღვრეული მდინარის ზვირთებს მიენდო. ეს არ არის ჩვეულებრივი ნავი. იგი ვიწრო და საკმაოდ გრძელია. გვერდები ჩვეულებრივზე მაღალი აქვს, აქ შეიძლება ოცი კაცი დაჯდეს და პატარა ტვირთიც წაიღოს.

ნავი სწრაფად გასურდა. ირგვლივ წყალი ღუღს და ქაფდება, ბიჭებს მზისგან დამწვარ მზარ-ბეჭზე მსხვილი შხეფები ეცემათ, მაგრამ ისინი ამას ყურადღებას არ აქცევენ. მათ თვალწინ ჩქარა გარბის მღვრიე მდინარე, კლდოვანი ქარაფები და ტყიანი ნაპირები.

ფოთელიძე მარჯვენა დგას, ორივე ფეხით ნავის გვერდებს ეყრდნობა, მახვილი მხერა წინ აქვს მიპყრობილი. ხელები თითქოს საჭეზეა მიყინული, მაგრამ ყოველთვის მზად აქვს ნებისმიერ მომენტში მკვეთრად მოუხვიოს და თავი წყალქვეშ ამოზრდილ ბასრპირიან ლოდებს ააცილოს. ბიჭებიც არ არიან უსაქმოდ, ისინი ნიჩბებს შეთანხმებულად უსვამენ და მესაჭეს ეხმარებიან წყალმარჩხი ადგილებიდან ნავის ჩამოცილებაში. აგერ ნავი თითქოს, სადაცაა უზარმაზარ კლდეს უნდა დაეჯახოს, სულ ბოლო მომენტში მესაჭე — რეიზის თანაშემწენი ნიჩბებს ხელიდან უშვებენ, ნავის ფსკერიდან რკინისბოლოიან შუბებს იღებენ და ელვისებურად კლდეს ახვედრებენ, მესაჭეც ისეთ მოძრაობას აკეთებს, რომ ნავი დიდი დელფინის მოქნილობით კლდეს ასცდება და თავის გზას აგრძელებს.

მდინარე შეტბორდა, ნავმაც რაღაცნაირად გაიგანა, ახლა ისე მშვი-

დად მიცურავდა, რომ თუ ნაპირებს არ შეხედავდი, მოძრაობას ვერც გი
იგრძნობდი. რეიზის მძლავრი ხელები მკვეთრი მოსახვევების შემდეგ
ახლა ნიჩბებზე ჩამოესვენებია. ბიჭებიც ნავის მაღალ კედლებზე ხელთ
ბით ჩამოყრდნობილიყვნენ, მზერა კვლავ მღვრიე წყალზე ჰქონდათ მი-
ჰყრობილი.

უცებ ერთი მათგანი ზეზე წამოიჭრა.

— კაცია წყალში! — იყვია მან, თანამგზავრების პასუხს არც დაე-
ლოდა, კამარა შეკრა და წინაწვდილი ხელებით ნავიდან გადაეშვა.

— მემედი! — შესძახა ეზიზმა, მაგრამ ამასობაში ბიჭმა ჩაყვინთა და
რეიზის ხმა აღარ გაუგონია. — ამ მღვრიე წყალში რა დანახა?

ახლა მენავეები გაფაციცებით იცქირებოდნენ, სად გამოჩნდებოდა
მემედი.

— აგერ! — იყვია მეორე ბიჭმა და ხელით ანიშნა.

მღვრიე წყლის ზედაპირზე ადამიანის თავი გამოჩნდა, გაწეწილი
თმები წყალზე ლივლივებდა.

მემედი წყალქვეშ ცუდად ხედავდა, ის კი შენიშნა, რომ ადამიანის
სხეული უძრავად იყო, მიხვდა, რაღაცაზე იყო შემოკავებული. მკვეთრი
სარტყელი წყალქვეშა კუნძიდან ახსნა, დამხრჩვალს ხელი მოავლო,
ამოყვინთა და ნავისაკენ გასცურა.

— კაცი კი არა, ქალი ყოფილა. — თქვა რეიზმა, ნიჩბებს ხელი
უშვა და მისახმარებლად ნავიდან გადაიხარა.

ქალს ტანზე ქვედასაცვალი შერჩენოდა, ხელებზე ბორკილები ედო.
მეორე ბიჭი ნავში ზურგმუქცევით იდგა.

— რას გაშტერებულხარ, ბიჭო! — უყვია რეიზმა. — აილე ჩემი
ზუბუნნი და გადაახურე.

ბიჭმა ტანსაცმელი აიღო და ისე გადაახურა, ქალის სხეულზე არ
შეუხებდავს.

— ნეტავ, ვინაა? — მემედმა წელს ქვევით შარვალი ჩამოიწურა და
ეზიზას მიუხედა.

რეიზმა ნიჩბებს მოავლო ხელი და ნავი ნაპირისაკენ მიმართა. ბიჭებ-
მაც თავიანთი ადგილები დაიკავეს.

— ჩვენ ვისაც ვეძებდით, იმ ქუთრებიდან არაა, ბიჭებო. ეს ბაღუ
მარშანიას ცოლია. პატიმარი ცოლ-ქმარი რუსის ჯარისკაცებს გაექცნენ.
იმათი ხელით სიკვდილს ჭოროხში ჩახრჩობა ამჯობინეს.

ზედა მარადილი გამოჩნდა თუ არა, ნავი პირველივე სახლთან მი-
ბეს და ხალხს მოუხმეს.

ტყის პირას ლამაზი ორსართულიანი სახლი გამოჩნდა. ემრულა ცხენიდან ჩამოხტა.

— ცოტა შევისვენოთ, ნიაზ. — უთხრა თანამებრძოლს. ნიაზიც ჩამოქვეითდა.

მათხოვარმა იქეთ-აქეთ მიმოიხედა, მძიმე ხურჯინი უნაგირზე წინ წასწია და ცხენიდან უხალისოდ გადმოვიდა. მთელი გზა ისე გამოიარეს, ერთმანეთისათვის არაფერი უთქვამთ. უცხო კაცმა ადრე ვერ იცნო მისი წუხანდელი მასპინძელი, მაგრამ გუმანით გრძნობდა, უბრალო ვინმე არ უნდა ყოფილიყო. გზადაგზა მიხვდა, ვისთან ჰქონდა საქმე, მაგრამ გვიანი იყო. ველარაფერს გააწყობდა, ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა. მგზავრები გზის პირას, მოლზე ჩამოსხდნენ.

ემრულამ თუთუნი ამოიღო და ჩიბუხში ჩატენა. იშვიათად ეწეოდა. მეგობრები დაკვირვებული იყვნენ, როცა ამას აკეთებდა, რაღაცას მნიშვნელოვან საქმეს გადაწყვეტდა.

— ერთი ეს მითხარი, ქალაქ იზმითს მეტსახელად გიაურ-იზმითს რატომ ეძახიან? — მოულოდნელად შეეკითხა უცნობ კაცს.

— იმიტომ რომ გურჯისტანიდან გადასული მუჰაჯირები იქ დასახლდნენ და ყველა ქართულად ლაპარაკობს, ოსმალოები ყველა ახალმო-სახლეს გიაურს ეძახიან, ქალაქსაც გიაურ-იზმითი დაარქვეს.

— მერე ასე ადვილად ურიგდებიან ამ დაცინვას?

— რავარ გეკადრებათ. ამის გამო სულ ჩხუბი და ცემა-ტყეპა გვაქვს, მაგრამ მაინც ვერ მოვაშლევინეთ. ახლა ცოტა შეგვეჩვივნენ, თორემ გზაზე ისე ვერ გავივლიდით, ბაღნებს არ ეთქვათ: გიაურები მოდიან, დაიძალოთ.

— რა დღეშია ხალხი ზოგიერთი ჩვენი უგუნურის გამოისობით. ურჩევენ გადასახლდითო, ხალხი შიმშილით და სიტიტვლით იხოცება და, ეს არაფერი, ყოველ ნაბიჯზე დასცინიან და გიაურებს ეძახიან. — ჩაილაპარაკა ნიაზ ვანლიშმა.

— აბა, აჭარლები ცუდად ცხოვრობენ იზმითში? — გააგრძელა შეკითხვები ემრულამ.

— ჰო, — ანგარიშმოუცემლად უპასუხა მათხოვარმა.

— არც მიწა აქვთ, არც ფული, არც სარჩო-საბადებელი.

— ნამდვილად ასეა. — იყო შემცბარი კაცის პასუხი.

— შენს ნათესაებსაც ასე უთხარი?

უცნობს ენა დაემა.

— ამ ქვეყნად იზმითისა და ბურსასთანა სამოთხე არსად მინახავსო. რიფათა ასამბაძეს უთხარი? სახლიც გვაქვს, მიწაც, საჭმელ-სასმელიც და

საბან-გობანიცაო, უთხარი? შენ მათხოვარი კი არა, შემოგზავნილია. —
 შუში ხარ, შენი ხალხის და მიწის მტერი. — აბოზოქრდა მალაყმაძე. —
 სად პატიეებ, ვისთან მიგყავს ეს ისედაც თავგზააბნეული ხალხი, კაცის
 თუ არა, ღმერთის არ გეშინია?

„მათხოვარს“ სახე ხელებში ჩაერგო და თავი მუხლებზე დაედო. ოდ-
 ნავ იყუჩა, მერე თავი ასწია და აღიარა:

— ქამილ-ბეგმა შემაცდინა, ემრულა-ეფენდი. მაპატიო უნდა. ამის
 მეტს აქეთ პირს არ ვიზამ.

— ეს არაა საკმარისი. შენსავეთ ვინცაა აქ ჩამოთრეული, ყველას
 ჩამოუარე, შენც და იმათაც ხალხს აუხსენით: გატყუილებდით, გაბრი-
 ყვებდით, არ გაბედოთ და სახლ-კარი არ მიატოვოთო. თორემ თუ სად-
 მე გადაგყარეთ, ცოლ-შვილთან სულს ვედარ ჩაიტანთ.

— თანახმა ვარ, ეფენდი. — თქვა და წამოიწია.

— მოიცა. ფული რამდენი გაქვს?

— ორასი მანეთი რუსის ფარა და ორასიც ყურუში.

— ძალიან კარგი. გაღმა ლამაზი სახლი რომაა, ხომ ხედავ? იმ
 ოჯახის პატრონი ცოლ-ქმარი ერთ დღეს დაიღუპნენ. იმ სახლში ახლა
 ორი მცირეწლოვანი ობოლი ცხოვრობს. რაც ფული და სურსათი გაქვს,
 იმ ბავშვებს მიუტანე, შენ მაგისტვის არ ხარ ჩამოსული და გატყობ
 ნამათხოვრალი არც გჭირდება. გაჰყევი, ნიაზ, მე აქ დაგიცდით.

უცნობი მკვირცხლად წამოხტა, ალბათ, იოლად გადავრჩიო, გაიფი-
 ქა, ცხენიდან ხურჯინი გადმოიღო და ნიაზს წინ გაუძღვა. ამასობაში
 სოფელს ხალხის ჯგუფი მოადგა.

მარადიდელები ბაღუ მარშანიას ბედკრულ მეუღლეს მიასვენებდ-
 ნენ.

* * *

მარშანიას ცხედარი კუხმა ალიოშკინს გამოუცილებია ხოფამდე. იქ
 გაუგია მალაყმაძის აქ ყოფნა და ნიაზ ვანლიშს ემრულასთან გამოჰყვლია.

კუდი ამბავი მოიტანა ალიოშკინმა: მურღულის ხეობაში რამდენიმე
 სოფელი უნდა დაცალონ, ადგილობრივი მკვიდრი ქართველები შუა ოსმა-
 ლეთში უნდა გაასახლონ და მათ ადგილას არტაანის ოლქიდან მალაკნები
 უნდა ჩამოასახლონო.

ემრულას ხასიათი სულ წაუხდა.

— როგორ იცხოვრებდნენ ესენი ერთად არეულ-დარეული? იქაური
 ქალი სახეს მეზობელს არ აჩვენებს, მალაკნის გვერდზე როგორ უნდა
 იცხოვროს ან ყანა-ბოსტანში როგორ იმუშაოს? — ცეცხლზე ნავთი დაა-
 სხა კუხმამ.

— ამას ვერცერთი მუსულმანი ვერ აიტანს. — თქვა ნიაზმა. — ჩვენი აღათიც ვერ მოითმენს!

— ვერ მოითმენს და, ხელისუფლებასაც ეს უნდა. ხალხი აიყრება და იქ უცხო ტომი ჩამოეთესლდება. — თქვა ემრულამ.

— მე უკვე ვნახე მალაკნები, — გააგრძელა ალიოშკინმა. — სოფლებს ათვალიერებდნენ.

— აქამდე მივიდა საქმე?

— ხალხს არც ერიდებოდნენ, ისე დადიოდნენ ყანა-ბახჩაში, გეგონებოდა მათი დათესილიაო. როგორ მოგეწონათ-მეთქი. — შევაპარე.

— ძალიან კარგი ადგილებია, მაგრამ გზები არ ვარგაო, მითხრეს.

— როგორ უნდა იცხოვრონ ადგილობრივ ხალხთან, როგორ შეეგუებიან ერთმანეთს? მესმის, ხელისუფლებას სურს უცხო ხალხის ჩამოსახლება, მაგრამ მალაკნებს რას ერჩის, ვერ ხვდება, რომ ამათ ადგილობრივ მოსახლეობასთან მუდმივი ჩხუბი და დავიდარება ექნებათ?

— მე ვგაც ვკითხე, — შეაწყვეტინა კუზმამ, მუდმივი უსიამოვნება გექნებათ, რაც შეიძლება სისხლის ღვრაში გადაიზარდოს-მეთქი. ჩვენ იმათ არ ვეჩხუბებითო, მითხრეს. ჩვენ ერთხანს გაგვიჭირდება, სანამ ღორებს მოვაშენებთ. მერე ისინი ოსმალეთში გაიქცევიან. საჩხუბარი აღარავინ გვეყოლებაო.

— გამოდის, ახალჩამოსახლებულების საქმეს ღორები გააკეთებენ? — მწარედ გაიღიმა ემრულამ.

— მეც მაგი ვუთხარი. კაცი ახალ ცხოვრებას ღორის იმედით რომ იწყებს, ის თავად ღორია-მეთქი. წავიხზუბეთ, ვინება დამიწყეს, მაგრამ არც მე დავაკელი.

— მაინც რას აპირებენ, ნუთუ საბოლოოდ გადაწყდა ეს ამბავი?

— მე როგორც გავიგე, ხელისუფლება თავისი კაცების გამოგზავნას აპირებს მურღულის ზეობაში.

— ვინ იქნებიან ნეტავი?

— ჯერ არავინ იცის. ამის გაგება კოწიას შეუძლია.

— მანამდე მოსახლეობამ უნდა მიმართოს გუბერნატორს, იქნებ შეიწყნაროს მათი კანონიერი მოთხოვნა.

— მერე?

— მერე, ვნახოთ... — აბრაგმა ერთხანს იყუჩა, — შენ როგორ ხარ, კუზმა. რას ირჩებიან შენი რუს-ქართველა გოგო-ბიჭები. — ემრულამ საუბრის თემა შეცვალა.

— ეჰ, ჩემო ემრულ, ისინი ნამდვილი ქართველები არიან, ოღონდ ჩემი საშველი არაა. ყველაფერს ეშველა, ამ ჩემს პაჭუა ცხვირსა და ქერა თმას, არაფერი. სანამ ქართულად ხმას ამოვიღებდე, ყველა ამრეზით მი-

ყურებს. შვილები სულ ხალხში მყავს, სისხლ-ხორცით ეწაფებიან ადამიანებს. ცოლ-შვილი არაფერს აკლდება, არც ქორწილს, არც დღეობას და არც დასაფლავებას. ახლაც ტბეთში ვიყავი, შირინ-ალა დავითაძეს უფროსი ბიჭი გარდაცვლია. იქ გავიგე მარშანიების უბედურება, ცოლ-შვილი დატოვე, წამოვედი და აგერ შენი აქ ყოფნაც შევიტყვე.

— შენ მშვენივრად ლაპარაკობ ქართულს, სულით და გულით ქართველი ხარ, ცხვირ-პირი რა შუაშია... შირინალის ბიჭს რა მოსვლია?

— რა ვიცი. ვიღაც მეზობელ ქალთან გადაპარულა, ღამ-ღამ ბოდიალი ჰყვარებია და ამისთვის უნაცვლებია თავი.

— ასეთი კაცი დიდი პატივის ღირსი არ არის, მაგრამ შირინ-ალა ეს გულადი, გამრჯე და კეთილი მოხუცი უნდა დავაფასოთ. ნიაზ! გავწიეთ ტბეთისაკენ!

მხედრები მეორე დღეს შირინ-ალასთან იმ დროს ავიდნენ, როცა მიცვალებულს მიწას აყრიდნენ. ემრულა დამწუხრებულ მამასთან მივიდა. გადაეხვია და მარცხენა მკერდზე ეამბორა.

როცა საფლავზე ახალნათხარი მიწა აიბორცვა და ხალხმა დაშლა დაიწყო, შირინ-ალამ ემრულას ხელი გამოსდო და გვერდზე გაიყვანა.

— ჩემი შვილი სატირალი არ არის, ემრულავ. მაგან მე, ამ ოთხმოცს მიტანებულ კაცს, თავი მომჭრა და ქუდი ჩამომაწვეინა. შენ კარგად იცი, რამდენი რამე მომესწრო: არ დამკლებია არც ახალციხის, არც ყირიმის და არც ჩვენი ბოლო ომი. ტანზე ერთი ადგილი არ მაქვს ტყვია და მტრის ყამა რომ არ მომხვედროდა, ყველა ნაჭრილობევი ჩემი სახელის სადიდებელია. ეს ჩემი შვილია, ნანატრი პირმშო, მაგრამ ისეთი საქმე ჩაიდინა, არ შემბრალებია... შემხედე, ემრულავ, ამას მე გეუბნები, შირინ-ალა დავითაძე. თუ თვალებზე კურცხალი შემნიშნო, იცოდე, ის სირცხვილის ცრემლია. სიცოცხლე და პატიოსნება მე ცალ-ცალკე არ ვიცი. ამ ამბავმა მე პატიოსნება წამართვა და ამით ჩემ სიცოცხლესაც მალე ბოლო მოეღება. ჰოდა, შენთან ერთი სათხოვარი მაქ, შვილო. ამას შენს მეტს არავის დავუბარებ, ვერ შემისრულებენ. აქ ჩვენი საგვარეულო სასაფლაოა. ჩემი დედ-მამა, ჩემი დედაბერიც აქ მყავს, ახლებიდან ეს ბიჭი დავმარხეთ დედამისის გვერდით. აქვე ერთი ადგილი ჩემთვის მქონდა, მარა მე ამასთან აღარ დავწვევები, ამ ღუნიანზე სირცხვილი არ მიჭამია, იმ ქვეყანას სირცხვილს ვერ ჩავიტან. მე ცალი ფეხი სამარეში მაქ. აგერ, მე და შენ რომ ვდგავართ, ამ მუხის ძირში დამმარხეთ, ემრულავ, იქედან აქამდე თორმეტი ნაბიჯია.

მოხუცს კიდევ ერთჯერ აუწყლიანდა თვალები. აბრაგი ფაფუკ თეთრ წვერზე ჩაეხუტა შირინ-ალას. მერე გამოემშვიდობა და ნიაზთან ერთად კოწია ერისთავის საძებრად გაემართა.

ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორი გენერალ-მაიორი ალექსანდრე ეგნატეს ძე გროსმანი თავად ამობრძანდა მურღულის ხეობაში. საგანგებოდ შერჩეულმა სოფლის წარმომადგენლობამ, წინა კაცებმა სტუმარს თხოვნა მიართვეს. არ გადმოასახლოთ მალაკნებიო, მაგრამ ხელისუფლების უმაღლესმა წარმომადგენელმა ხანდაზმული ხევისბერები ცივად მიიღო, მათი თხოვნა-ვედრება არ შეიწყნარა. იმედად ისღა დაუტოვა, რომ ჩვენი ჩინოვნიკები ჩამოვლენ, ადგილზე შეისწავლიან მდგომარეობას, სოფლებსაც ისინი ამოირჩევენ და ჩასახლების საკითხსაც გადაწყვეტენო.

ხალხს თავისი ღირსებების და ადათ-წესების დაცვის სხვა საშუალებისათვის უნდა მიემართა. საორჭოფო მხოლოდ ის იყო, დალოდებოდნენ გუბერნატორის კაცების ამოსვლას, თუ უკვე შესდგომოდნენ თავისი გადაწყვეტილების აღსრულებას. გადაწყვეტილება კი ასეთი იყო: დიდი და პატარა, ქალი და კაცი, მოხუცი და ახალგაზრდა შეიარაღებულიყო და იარაღით დაეცვა თავისი ადამიანური უფლებები და მშობლიური მიწა-წყალი.

ემრულამ რაზმის ყველა წევრი შეკრიბა. მათ ერთი ახალი ბიჭიც შემოემატათ, მაკრიალელი თურქი, მანამდე ფოთელიძის დამხმარე მემკვიდრე იყო. ეს პირველი შემთხვევა იყო, აბრავთა რაზმში ოპმალა რომ შემოიყვანეს. ვისაც არ კითხა, ყველამ კარგად მოიხსენია ცხრამეტიოდე წლის მაღალი, ბეჭებგანიერი, თვალებბრიალა, მზემოკიდებული ბიჭი. უცხოის არაფერი ცხიაო, ამბობდნენ რაზმელები, მშვენიერი მექართულეა და ბარე ოთხი კაცი წინ ვერ დაუდგებაო, გვარიც ისეთი აქვს, მართლა რკინაო, ხუმრობდნენ ისინი.

კოწია ერისთავი აღშფოთებას ვერ მაღავდა ხელისუფლების უკანონო მოქმედებაზე. მან კარგად უწყოდა, თუ რარიგ დიდი მოწიწებით ეპყრობოდა ხალხი თავის რწმენასა და ადათ-წესებს.

— დარწმუნებული ვარ, ბატონებო, რომ ხალხის თხოვნას გენერალი გროსმანი არ შეიწყნარებს.

რაზმელები ახმაურდნენ.

— მალაკნებს მათი წადილი თუ აუსრულეს, მურღულის ხეობაში ერთი ქართველი მაჰმადიანიც აღარ დარჩება, ყველა შიგა ოსმალეთში გადაიკარგება. — თქვა ბექსიამ.

— იქედანაც ისეთ დღეს დააყენებენ მოძალადეებს, რომ გასაქცევსასაც ვერ იპოვნიან. — სულო მეხეშიძე კანში ველარ ეტეოდა.

— იქედან ბრძოლა ჩვენ არ გამოგვადგება. — თქვა ემრულამ. — მთავარი, ხალხი როგორმე ადგილზე დავამაგროთ. თუ ხელისუფლებამ

ძალად დაიწყო მათი აყრა, არ უნდა დავთმოთ, ჩვენც ძალა უნდა ვიხმაროთ. მე ვიცი, სისხლი დაიღვრება, მსხვერპლიც იქნება, მაგრამ ვინმე ვერ მოითმენს მამა-პაპის მიწა-წყლიდან და ფუძე-ნაფუძარიდან აიყაროს და სადღაც, არაბეთის საზღვრებთან, შიმშილის კერძი გახდეს.

— ბევრი რამ იმაზეა დამოკიდებული, საქმის გასარკვევად გუბირნატორი ვის გამოგზავნის. ჩემმა ნაცნობებმა საიდუმლოდ მითხრეს, გუბერნატორმა იცის ხალხი იარაღით რომ დაიცავს თავის მამულ-დედულს ამიტომ მან ვერ გაბედა აქ სხვა სისხლის ჩინოვნიკების შემოგზავნაო. ეს საქმე მთანდრე მაიორ მიხეილ ერისთავ-შერვაშიძეს (ის ჩემი ნათესავაა) და შტაბ კაპიტან იასონ აბაშიძეს. მე მათთან მქონდა ხანმოკლე ბაასი, მიხეილმა ჩუმად გამანდო თავისი აზრი. თუ ეს გამოგვივიდა, იმელია ყველაფერი უსისხლოდ დამთავრდება.

ემრულა მიუხვდა, მეგობარს ცალკე საუბარი რომ სურდა, წამოდგა და კოწიასთან ერთად მეორე ოთახში გავიდა.

— გული მეუბნება, იმათ ჩემი ნახვა უნდათ, — აღარ აცალა საუბრის გაგრძელება ერისთავს.

— სწორედ ასეა. — თქვა კოწიამ. — შენი ნახვა უნდათ და ერთობლივი აზრის გამოტანა.

— მაინც რუსეთის მონები არიან. თუ ამათაც ჩემი გადაბორება უნდათ, ჯობს, საერთოდ, არ დამენახონ.

— არა, ემრულ, მართალია, ისინი რუსეთის სამსახურში არიან; რა მოხდა, მეც მქონდა ის დასაწავი ჩინები და სამხრეები, მაგრამ სული ჩემ ზალხთან მქონდა, იმათ ჩვენზე ნაკლებად არ აწუხებთ ქართულ მიწებზე უცხო ჯიმის დასახლება.

— როდის და სად უნდა შევხვდეთ?

— შუამავლად არხაველი რეშიტ-ალა ჰყავთ. ჩემზე მეტად იმას ენდობიან. ახლავე გავგზავნოთ იმასთან კაცები და აქ მოვიყვანოთ.

— თანთო! — გასძახა ემრულამ.

ბიჭმა შემოიხედა.

— ვინაა ჩვენთან არხავიდან?

— ახალი მოსული, მემედ დემირი. სხვა იქაური არავინ გვყავს.

— წაიყვანე არხავეში, სოფელში უჩუმარაი შედი, რეშიტ-ალა ნახე და აქ მოიყვანე.

თანთო ელვასავით გაქრა.

ორიოდ საათში რეშიტ-ალა ემრულასთან გამოცხადდა და მოულოდნელი რამ აცნობა:

— ქართველმა ოფიცრებმა დაყოვნება საშიშად ჩათვალეს და გამომყვენ თქვენთან მოსალაპარაკებლად. სოფლის ბოლოს, ტყეში, გველო-

დებიან. თანთო მათთან დავტოვე, მე დემირმა წამომიყვანა.

კოწიას სახე გაუბრწყინდა და ემრულას მიაშტერდა:

— მე ამოვიყვან.

შუალამე გადასული ოქნებოდა, ემრულა მალაყმაძის ბანაკს ოთხი ცხენოსანი რომ მოადგა. ისინი ჩამოქვეითდნენ, ერთი მათგანი მცველებს შეუერთდა, ორი ოფიცერი და კოწია ერისთავი აბრაგთა მეთაურის ოთახში შევიდნენ.

ოთხეულის საუბარი მამლის პირველ დაყვილებამდე გაგრძელდა.

* * *

ართვინში ხმა დაირხა: მურღულის ხეობაში ჩამოსასახლებლად გუბერნატორის მიერ გამოგზავნილი ორი ოფიცერი და მათი მასპინძელი რეზიტ-ალა ემრულას რაზმელებმა დაატყვევეს, მიქვალთა ადგილ-სამყოფელი არავინ იცისო.

შეორე დღეს ბათუმის რუსული გაზეთი იტყობინებოდა: ავაზაკთ-მთავარი ემრულა მალაყმაძე რუსეთის ხელისუფლებას მოუწოდებს; — ხელი აიღოს მურღულის ხეობაში და, საერთოდ, სამუსლიმანო საქართველოში სხვა ჯიშის ხალხის ჩამოსახლებაზე და პირობას იძლევა, რომ მძევლებს გაათავისუფლებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში გუბერნატორის უშუალოდ სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრებაო.

მალაყმაძის რაზმისაგან მძევლების აყვანა პირველი შემთხვევაა, შესაძლოა, სხვებიც დაატყვევონო, იტყობინებოდა გაზეთი.

გროსმანი საგონებელში ჩავარდა. თავისი საიდუმლო აგენტურა ამოქმედა. რომელმაც კიდეც უფრო შემამფოთებელი ამბები აცნობა: მთელი მურღულის ხეობა შეიარაღებულია, ხალხი მზადაა სიცოცხლის ფასად დაიცვას საკუთარი მიწა-წყალიო, მალე სხვა ხეობების მოსახლეობაც შეიარაღდებაო.

სხვა გზა აღარ იყო, გუბერნატორმა მრჩეველები მოიწვია და ბჭობა გამართა. გადაწყდა, ემრულა მალაყმაძეს პარლამენტიორები გაუგზავნონ და თხოვონ მძლეველების გათავისუფლება. თავის მხრივ ბირობა დადონ, რომ მალაკნების ჩამოსახლებას შეაჩერებენ.

* * *

სელმან ცვარიძის შურისმაძიებელთა ჯგუფი კიდეც უფრო გააქტიურდა. დღე არ გავიდოდა, ვინმე ქრისტიანი არ მოეკლათ. ხელისუფლებაში კი მიდიოდა ცნობები, რომ სისხლს მალაყმაძის რაზმი ღვრიდა, საჭირო იყო ტერორისტთა აღაგმვა. ემრულამ გადაწყვიტა პირდაპირ სახლში დაეჭირა გათავხედებული დეიდაშვილი.

ხუმეტკაციან რაზმს თავად მალაყმაძე ხელმძღვანელობდა. სოფელში შუალამისას შევიდნენ, ცვარიძის სახლს ალყა შემოარტყეს, მაგრამ იგი საიდუმლო კარებიდან მოხერხებულად გაიპარა და რაზმს სახლში მოხუცი ქალისა და ცოლ-შვილის გარდა არავინ დახვდა.

არც სელმან ცვარიძეს ეძინა. მან კარგად იცოდა, ემრულა ურჩობას და უდანაშაულო ხალხის ხოცვას რომ არ აპატიებდა და შეუდგა მისი ფიზიკურად მოსპობის ქსელის ბლანდვას.

* * *

მდინარის პირას, ტანტრაბაზე, ახალგაზრდა ქალები მოყრილიყვნენ და ჩამაშურს რეცხავდნენ, თან ჭორაობდნენ და ერთმანეთს ექილიკებოდნენ. მამაკაცების გამოჩენას არ ელოდნენ და სახეც არ ჰქონდათ ჩამოფარებული. თეთრ-ყირმიზ სახეზე ყველას ღიმილი ეფინა.

მოულოდნელად ტყიდან ვიღაც ცხენოსანი გამოვიდა და პირდაპირ მრეცხავებისაკენ გაემართა.

— გოგოებო, ეს ვინცა უცხო უნდა იყოს. — თქვა ერთმა ქალმა და ლეჩაქი აიფარა.

— ვინცა ბეჩია. სოფელში რომელი ჰქვიანი შემოდის ცხენზე ამხედრებული.

— კაი ბიჭი კია. — ჩუმად ჩაილაპარაკა ერთმა ტანწერწეტა წითელ-ლოყებიანმა გოგომ და სახე დაიფარა.

— ციციებო! ახლა გინდა იაზმა აიფარეთ და გინდა ჩარჩაბი, ბარზამი გიყურებ ბუჩქებიდან. — თქვა მხედარმა და ჩამოქვეითდა.

— ეს ვინცა მართლა სერსემია. — ჩაილაპარაკა შედარებით ხანშიშესულმა ქალმა და უცნობს ზურგი შეაქცია.

ტანმაღალი, ფართომხარბეტიანი, გრძელსახიანი უღვაშა კაცი ოცდაათამდე წლისა იქნებოდა. იგი ყვითელ ჩაქვურაში იყო გამოწყობილი, მაღალყელიანი წულა-მესტები ეცვა, თავზე თეთრი ყაბალახი ეხურა. ცალ ხელში მათრახი ეჭირა, ცალი ხელი წელში გარტობილ დამბაჩის ტარზე ედო. საერთოდ მიღებული ადამების კვალობაზე იგი თამამად და გამომწვევად იქცეოდა.

— გოვ, ეს ემრულაინა იყოს. — ჩურჩულით თქვა ერთმა და ცალი თვალი დოლბანდიდან გამოაჭინჭვალა.

— კი გავს, მარა ეს ემრულა არ იქნება. ქალებთან ასე უტრფილად ის არ მოიქცევა. — თქვა ხანშიშესულმა.

ამასობაში კაცმა დამბაჩის ტარს ხელი მოაშორა, ჯიბეში ჩაიყოლია დიდი ჯიბმენდილი ამოიღო, ხელში მომუჭა და ქალებისაკენ გადააგდო.

— ვინც ამ მაჰრამას ჩქარა გარეცხავს და გააშრობს, თუ საქმრო ან ქმარი არ ყავს, იმის ბაბას ამალამვე მაჭანკალს გაუფუგავნი. — გადასძახა ბიჭმა და ხმამაღლა გაიცინა.

— ემრულაი ამფერი ურცხვი რაფერ იქნება, გოვ.

— ღმერთის მადლმა, ემრულაია. — არ იშლიდა ის ქალი.

— სწორია, ეს ემრულაია. — დაუდასტურა მეორემაც და ახლომდებარე სახლისაკენ გაეშურა.

სელმან ცვარიძე და მისი სამი თანმხლები სახლის აივანზე ისხდნენ და მაღულად ადევნებდნენ თვალს უცნობი კაცის მოქმედებას. მათ ქალების და ამ კაცის საუბარი არ ესმოდათ.

— ვინაა მაი კაცი? — მისვლისთანავე გადასძახა ქალს ცვარიძის მხლებელმა.

— ემრულაიო, ამბობენ. — თქვა ქალმა. — ვინცა ბეჩია, ქალებს ისე ელაპარაკება, გეგონება მისი ხისიმიო.

სელმანი ერთხანს აივნის ბოძს ამოეფარა და აქედან უთვალთვალებდა ტანტრებას.

ცოტა ხნის შემდეგ მან მხლებლებს რაღაც გადაჟღაპარა და ანაშენა, ქვევით ჩასულიყვნენ. ხის ძირას ერთხანს იდავეს, ბოლოს ხუთეულს ორნი გამოეყვნენ, ერთმა გრძელი ბებუთი, მეორემ დამბაჩა მოიმარჯვა და ტანტრებასთან მივიდნენ.

— შენ ემრულაი ხარ? — შეუყვია ერთმა.

კაცი მათკენ მობრუნდა.

— ჰო, ემრულაი ვარ. — თქვა და გაიღიმა.

— აქეთ გამოდი! — შესძახა მეორემ.

ათიოდ ნაბიჯი გადმოდგა კაცმა, საბძლის ზღურბლს მიუახლოვდა თუ არა, ერთმა დამხვდურმა ბებუთი ვადამდე მუცელში გაუყარა.

— რას მერჩით! — იყვირა კაცმა, ორივე ხელი მუცელზე იტაცა და ზეზეურად მოიკრუნჩხა.

ამ დროს მეორემ მკერდზე დამბაჩა დაახალა. მუცლიდან და მკერდიდან სისხლმა იფეთქა, კაცი შეხტა და იქვე მოღზე ზურგით გაიშხლართა, ხელ-ფეხი მოღზე გაუსვ-გამოუსვა, ფართო თვალები თავდამსხმელებს მოავლო და მიჩუმდა.

ქალებმა საშინელი კივილი ასტეხეს, ამასობაში ცვარიძეც მოვიდა. განწირულ კაცს ყაბალახზე მოავლო ხელი და თავი გვერდზე გადმოუწია. სახეს კარგად დააკვირდა და შეტოკდა. ერთხანს გაშტერებული იყო.

— ეს ემრულაი არ არის, თქვე ღორისშვილებო! — იყვირა მან.

საბძელთან ხალხი შეგროვდა.

სელმან ცვარიძე და მისი ამფსონები იქაურობას სწრაფად გაეცალ-
ნენ, ცხენებს მოახტნენ და გაქუსლეს.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

* * *

მაღაყმაძის წინასწარმეტყველება გამართლდა. ჯემალ გულიაშვილი
გაუგებრობის მსხვერპლი გახდა. გაირკვა მთავარიც: სელმან ცვარიძე
მზადაა პირველი შეხვედრისთანვე მოსპოს საკუთარი დეიდაშვილი.
ტერორისტთა უვნებელყოფა კიდევ უფრო აუცილებელი გახდა. რამდენ-
იმეჯერ დაუგო მახე მაღაყმაძემ მტრადქცეულ სისხლსა და ხორცს,
ერთჯერ უზარმაზარ ტყესაც შემოარტყეს ალყა, მაგრამ თავზეხელაღებუ-
ლი ცვარიძის შეპყრობა არ მოხერხდა.

ათეული ადამიანის თვალწინ უდანაშაულო კაცის ფიზიკურად მოს-
პობით ხელისუფლებაც უნდა დაინტერესებულიყო, ვინ იყვნენ ტერო-
რისტები, მაგრამ თავი არავის შეუწყუხებია. ეს კი იმას მოუთითებდა,
რომ შურისმაძიებელ ტერორისტთა ზურგს უკან იდგნენ რუსეთის იმპე-
რიის დამკავშირებლები.

(გაგრძელება იქნება).

ნონა ვარაზაშვილი

ვერ დავასრულე
შენი პორტრეტი,
ღვთის ანაბარა
თოვლში დავტოვე...
წილად მხვდა ხვედრი
უიღბლო მხატვრის —
სიზმრებით ვკვებავ
ჩემს სიმართლევს.
უჭირისუფლო, ქვრივი დღეები
ისევ კვდებიან
ავი სახადით..
გამტყდარ ფუნჯიდან
წვეთავს ნალველი,

ნალღისფერია ვეღა
ნახატი.

დროის ცხაურში
იცრება ფიქრი,
ზამთარი ფერმკრთალ
სეველას ათოვებს...
მივიწყებული შენი
პორტრეტი,
თითქოს დასცქერის
ჩემს სიმართლევს.

* * *

დღეს მივამსგავსებ
ოცნების რაინდს,

გამოგვიგონებ ძალზე

მარტივად...

იჩქარე, თორემ

ქალს რას გაუგებ,

ცვალებადია ისიც

მარტივით...

დღეს ავიმღერებ

მზის სალამურებს,

იის კონებად

შევკრავ სტრიქონებს...

ხვალ ყველაფერი

იქნება გვიან,

ხვალ ვედარაფერს

გავიმეორებ.

ჩუმად კვნესოდა

ჩუმად კვნესოდა

დაცრემლილი იასამანი...

ცხადში შემოდი

ზმანებათა სამფლობელოდან...

დუმდნენ ზარები,

გამწყდარიყო თმენის

სამანი,

მოღლილ თვალთაგან

ძველი შუქი

ალარ კრთებოდა...

ჩუმად კვნესოდა

ფერმიხდილი იასამანი...

* * *

მირაქების აღსასრული

დადგა,

ბილიკებზე კარავებს

შლის ნისლი...

ლამაზ ზღაპარს

რა ფასი აქვს ახლა, —

შორით მწუხრის

მელოდია ისმის...

სულის ქიმზე

ბიმსხვრეული ექო,

იმეორებს უუშორეს

ძაბილს...

აგბედითი ის სიზმარი

ახლა —

თვალგამშრალი მივდეგ

ბედის მარხილს...

ფოთოლცვენის სიყვითლეში

სძინავს

მიმქრალ დაისს

და ტკივილებს მიწის...

უფლის ხელი

მრავალწერტილს სვამს და,

მხოლოდ ბინდის

მელოდია ისმის...

ბევრი ბათუმელი, და არა მარტო ბათუმელი, იცნობს იუზა ბარდანაშვილის
ოჯახს, რომელმაც სამი ღირსეული შვილი აღზარდა — კომპოზიტორი სოსო,
არქიტექტორები მერაბ და რუბენ ბარდანაშვილები. ეს უკანასკნელი თბილისის
სამხატვრო აკადემიის დამთავრების შემდეგ პოლონეთის ქალაქ კროსნოშ
ფხოვრობს და მრავალი შესანიშნავი პროექტის ავტორია, მაგრამ „ქოროზის“
მკითხველების წინაშე „არაპროფესიული“ დარგით — პოეზიით წარდგება.

თავისუფლება

დაველოდებით იავარქმნილი
საქართველოს
მკედრეთით აღდგომას,
როგორც მუშა ელოდება ღუმელიდან
ნაღნობს
და როგორც გლეხი შემოდგომაზე —
ყურძნის მოკრეფას,
რადგანაც სხვა გზა, სხვა ოცნება
არ გაგვიჩნია
თავისუფლების მძიმე აღმართის
დაოკებისა...
გვასწავლა ამ გზით სიარული
წინაპრების უღრეკმა სულმა,
როს იდგნენ „მტკიცედ და შეუწყველად“
საქართველოში იერუსალემს,
გვასწავლა მტერთა ვერაგობამ
და ბრძოლამ წმინდა დვდაენის გადარჩენისთვის,
კაცთმოყვარების ტკბილი სამოსი
სურს რომ წაჰგლიჯოს
ბარბაროსობამ დღეს საქართველოს,
გული დაუზღოს და გააყრუოს აზლობელის
წვით და ვაებით,
ფააბრმავოს ვერცხლის ფულებით
და შარი-შურით უფასური ქაღალდებისა,
დამაუნჯოს და გონს აურიოს,
რათა ვერა თქვას ვერრა სათქმელი
მართალი სიტყვით წინაპრებისა,

ვერ გარჩიოს, რა არის მისთვის
დღეს სანუკვარი წყაროს წყალივით
თავისუფლების მიღწევის გზაზე.

თავისუფლებას საქართველოსთვის რომ ვამბობთ,
მაშინ

თვალწინა გვიდგას ეს ქვეყანა იმერ-ამერით,
ყველანი და ყველაფერი, რაც მის მიწაზედ
დაიარება და ლამობს სიხარულს...

აბა, დამპყრობი და ორგული როდის თავს უფლობს,
რადგანაც ღმერთმა არ მიუჩინა

მას ანგელოზად სიყვარული ადამის მოდგმის...

დაველოდებით საქართველოს თავისუფლებას,
თითო წმინდა ქვა და ნათელი მცირე დულაბი
მის მკვრივ საძირკვლებს

ვანაცვალოთ ვით შვილს — ალერსი,

თუნდაც ვიცოდეთ, რომ ყველანი ვერ მოვესწრებით
და რომ გზა გველის საფათერაკო და საშიშარი...
ამ წმინდა გზაზე

ნურგინ დაგვწამოს სულმოკლეობა და სიძულვილი,
რადგან სიბრძნეა და სიყვარული მისი ნათლია.

დაველოდებით საქართველოს მკვდრეთით აღდგომას,
რადგანაც სხვა გზა, სხვა ოცნება არ გაგვაჩნია!..

ჩემოდანი

რამდენი რამე
შეუძლია ადამიანს
მოჰყვეს
თავის იდუმალი ფიქრების
და განცდის ბარგიდან,
მაგრამ რატომ ასე
ხშირად ვაცრეცილი,
მოძულეებული ჩემოდანივით
მიუგდია
ნესტიან კუნჭულში
მახსოვრობისა
და ეშინია გახსნას

სავსე ძველი ნივთებით
ოთხკუთხა კოლოფი,
თუმცა იცის, რომ
ეპიზოდურად განიხეება
გაახალისებს უსინათლობით
გულმოკლულ ჭინჭებს...
ეშინია, რომ
იძულეებული იქნება
შეეღოს ზოგიერთ
ძველმანს,
ეშინია, თვით იმ აზრისა,
რომ აღრე თუ გვიან
უნდა ხელი შეახოს
მოგონებათა არც თუ
ისე უსაფრთხო ტვირთს,

როგორც ბომბს
უსასრულო დროის საათით.
სძულს მოგონება, როგორც
მონადირეს

აშშორებული გახრწნილი მძორი
და შორს იცილებს
ფიქრს სანუკვარ ბარგზე.
ეშინია, ყველაზე
უფრო ეშინია
სიმართლის,
ნამდვილი სიმართლის,
საკუთარი ღალატისა და
სიყვარულის,
ეშინია იმ უბედური, აბეზარი
ამაყი ბარგისა.

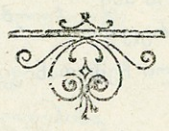
შემოდგომა

შემოდგომაა გვიანი
და მზის სითბოს
მონატრებული მიწა
თვითონ ასხივებს
ზღაპრულ მწვანე-ყვითელ
სინათლეს —
როგორც სანთელი,
რომელიც იწვის
შეუცნობელი შინაგანი
სხივით მდიმარე,
როგორც ლავა
დაღვნილი,
გაციებული —
გადაჰკვრია მიწას
მწვანე-ყვითელი
იდუმალი სითბოს სამოსი.
გზის გადაღმა
ქოხი დამზრალი ქათამივით
აბუხულა და იჭერს
სითბოს, ასე ძვირფასს
ადამიანისათვის,

რომელსაც ბუხრის პირას
ბებიის ზღაპრით ათბობს
გახსენება უკვე სამუდამოდ
დაკარგული
წარსული ზაფხულის...

თოვლი

თოვლი მოვიდა
თითქოს მოულოდნელად,
ზამთარმა ოქროსფერი გადენა
შემოდგომა —
ხანმოკლე, ჩუმი და
უპრეტენზიო...
მოულოდნელად დათმო
შემოდგომამ
თავისი ადგილი,
იყო ლამაზი, მაგრამ სუსტი
და უხერხემლო,
ჩვენ კი კიდევ დიდხანს
გავიხსენებთ და გულნაკლულნი
ვიტყვით: „მოულოდნელად“...
ახლა კი თოვლია — თეთრი,
ქათქათა,
კვირაა დღეს და
მანქანები ვერ წაბილწავენ
პირველყოფას
„მოულოდნელად“ მოსული
თოვლის.

მასხანა ახვლედიანი

რავი—ბუყბუყ-ღვირ ნათლია

— უხ, გენაცვალე?! — შეჰყვირა ბიჭუნამ, როცა მელანო ბებომ ზღაპრის თხრობა დაამთავრა, — რომ გავიზრდები, მეც გავხდები ძლიერი!

— გახდები, შვილო.

— ამირანივით?

ქალმა თავზე ხელი გადაუსვა შვილიშვილს.

— იცი, რატი, რატომ იყო ასე ძლიერი ამირანი?

— ვიცი. დიდი ღონე ჰქონდა და იმიტომ. ღონე კი იმიტომ ჰქონდა, რომ ყოველ დილით ცხელ რძეს სვამდა.

მელანო ბებომ გულში ჩაიკრა ბიჭუნა. ეფერებოდა, თან გულთანად იცინოდა.

— ეგ ხომ თავისთავად, რატი...

— აბა, კიდევ რატომ?

— ხალხისათვის სიკეთე მოჰქონდა და იმიტომ.

— მეც მასეთი ვიქნები, ბებო, აი ნახავ... — უცებ ჩაფიქრდა, — მაგრამ... ახლა ბაყბაყდევები რომ აღარ არიან?

— ცხოვრება ისეთია, შვილო, ვინ იცის, იქნებ ბაყბაყდევზე უფრო ძლიერ დევებთან მოგიწიოს შერკინება.

— ბებო, ბებო, ესე იგი არიან? რა კარგიაა!..

მელანო სამზარეულოში გავიდა. რატიმ სათამაშო ხმალი მოძებნა, მხარიდლივ გადაიკიდა და დიდი სარკის წინ გაჩერდა, ფეხებგაჩაჩხული.

უცებ მოიწყინა.

„ეჰ, ჩემს გაზრდამდე იმდენი წყალი ჩაივლის!..“

— ბებო! — გასძახა სამზარეულოს, — რამდენი წლისა ვარ?

— ოთხისა.

— ირაკლი რამდენი ხანია ზუთისაა, ლაშვიკოც. მე კი სულ ოთხის და ოთხის!..

— ნუ ჩქარობ, შვილო, მოესწრები.

რატიმ ხმალი იშიშვლა და სარკეში თავის ორეულს ფარიკაობა დაუწყო.

შემოსასვლელი კარი გაიღო. ზღურბლზე რატის დედა — ნატო გამოჩნდა.

— დედა მოვიდა! — შეჰყვირა ბიჭუნამ და ფეხებზე მოეხვია. — დედიკო, რომ არ იმუშაო, არ შეიძლება?

— არ შეიძლება. ცირკში წავიდეთ?

— ცირკში? ბე-ბი-ააა!.. — რატი სამზარეულოში შევარდა, — ცირკში მივდივართ. — ისევ დედასთან დაბრუნდა. — მამიკოც მოდის? ნატომ მხრები აიჩეჩა.

— თუ მამიკო არ წამოვა, არც მე წავალ! — გაჯიუტდა რატი.

— რატომ?

— იმიტომ.

— ეგ რა პასუხია. ხომ იცი, მამაშენს ცირკი არ უყვარს.

— მაშინ ბებოს ვთხოვოთ.

— ვთხოვოთ, — თქვა დედამ და სამზარეულოში შევიდა. რატიც მიჰყვა.

— მცალია? — უპასუხა მელანო ბებომ. მერე რატის გადახედა და ოდნავ მოუღბა სახე, — კარგი წარმოდგენაა?

— ძალიან! — უპასუხა ნატომ.

— ჰოდა წადით, თქვენ წადით.

— თენგოს ეჯავრება ცირკი.

— შენ და რატი...

— არა! — მტკიცედ თქვა ბიჭუნამ.

დედა ნატომ და მელანო ბებომ ერთმანეთს გადახედეს და მხრები აიწურეს: ნეტავი რა ბზიკმა უკბინაო? რატი ტელეფონთან მივიდა. მართალია, ციფრებს ვერ არჩევდა ჯერ, მაგრამ დედიკოსა და მამიკოსათვის როგორ უნდა დაერეკა, ზეპირად იცოდა. ბებიამ ასწავლა.

— მამი, სახლში როდის მოხვალ? რატომ ასე გვიან? დედიკო რა ხანია მოვიდა. დედიკომ, ცირკში წავიდეთო. უშენოდ არ წავალ... თვითონ ვარ ცირკი? აბა, რას ამბობ, ერთი ციციქნა ბიჭი იმხელა ცირკი როგორ ვიქნები!.. არ ვჯიუტობ. არ წავალ და მორჩა! მოხვალ?... ეხლავე... დედა, მამიკომ თქვა, ტელეფონთან მოვიდესო...

ნატომ შვილს ყურმილი გამოართვა:

— მე ვარ, თენგო. უშენოდ არ მოდის. კარგი ერთი, ავიჩემებია, არ მიყვარს, არ მიყვარსო... გადასარევი წარმოდგენა ჰქონიათ, მსოფლიოს საუკეთესო მსახიობები მონაწილეობენ. — ყურმილი დადო. — ბაბა ცირკთან დაგვხვდება, რატი.

ცირკის შენობასთან ხალხი ირეოდა, მაგრამ რატიმ მაშინვე შენიშნა მამა — მაღალი, სიმპათიური.

— ამბობენ, საინტერესო პროგრამა აქეთო, — თქვა მან.

— დედიკო ტყუილს როდის ამბობდა. — უპასუხა რატიმ.

დარბაზში შევიდნენ და ადგილები მოძებნეს. ნატოსა და თენგოს შუაში უნდოდათ ჩაესვათ რატი, მაგრამ ბიჭუნამ თავი გააქნია, დედიკოს გვერდით დავჯდებო.

მართლაც კარგი სანახაობა იყო. რატი ხან იცინოდა, ხან კიდეც შისისაგან თვალებზე იფარებდა ხელებს. განსაკუთრებით მაშინ შეშინდა, ერთმა ათი-თორმეტიოდე წლის სიფრიფანა გოგონამ ძალიან მაღლა, თითქმის ცირკის თაღებში ფრენა რომ დაიწყო.

სულ ბოლოს, მხეცები გამოცვივდნენ და სირბილი მორთეს. სხვადასხვა ჯიშის ცხოველები ერთმანეთში ირეოდნენ. საქმიანი გამომეტყველებით დარბოდნენ, თავთავიანთ საქმეებს აკეთებდნენ, სულაც არ უშლიდნენ ერთმანეთს. მერე არენაზე კვართებში გამოწყობილი ძალიან ლამაზი ქალი გამოვიდა. ხელში ჯოხი ეჭირა. მომთვინიერებელიაო, თქვა მამამ. იმ ქალის გამოსვლისთანავე მხეცებმა სირბილი შეწყვიტეს და თავიანთი ადგილები დაიჭირეს. ღმერთო, რა ჭკვიანები და გამგონეები არიანო, თქვა დედამ. ეს მხეცები ცალკე და რატი ცალკეო. რატის, რასაკვირველია, არ მოეწონა დედის სიტყვები და გადაწყვიტა გაბრაზებულიყო, მაგრამ ვინ აცალა. მოულოდნელად ფრთების ტკაცანმა გააყრუა იქაურობა — უთვალავი ფრინველი შემოფრინდა სხვადასხვა მხრიდან, ერთხანს იფარფატეს, იფარფატეს და ცხოველებს დაასხდნენ. კლოუნმა, ჭრელ შარვალსა და ფართხუნა პიჯაკში გამოწყობილმა ძიამ, ამოიბრინა და რატის წინ გაჩერდა. ხელში მიკროფონი ეჭირა.

— რა გქვია, ბიჭუნა? — ჰკითხა ქართულად.

— რატი.

— რამდენი წლისა ხარ, რატი?

— ოთხისა.

— ცხოველები გიყვარს?

— ძალიან.

— აბა, მითხარი, რა ცხოველებს ხედავ აქ?

— ის მაიმუნებია... ისა... ზოლებიანი ცხენები, რგოლებზე რომ სხედან, თუთიყუშებია...

— ყოჩაღ, რატი!...

— მაგიდაზე შავი ვეფხვი ზის. ხოლო... შავი ვეფხვი ნამდვილი ვეფხვი არ არის...

— ბიჭოს!

— არ იცოდი? ნამდვილი ვეფხვი, ძია, მის გვერდით რომ იდგა. თავზე კი მტრედები ასხედან ყველას.

მომთვინიერებელმა ქალმა ცხოველებსა და ფრინველებს ერთი შეუყვარა და მათაც კუნტრუმ-კუნტრუშითა და ფრთხილ-ფარფატიტ დასტოვებს არენა. იქ ახლა უზარმაზარი აბაზანა გამოიტანეს და კარგად გაამაჟრეს. მერე ბრეზენტის მილით წყალი მიუშვეს შიგ. მომთვინიერებელი დროდადრო ხელს ჩაყოფდა, ალბათ, ტემპერატურას თუ სინჯავდა. მერე თავი დაიქნია, კარგაო. თქვა ეს თუ არა, ფარდები გაიწია და უზარმაზარი შავი ცხოველი გამოჩნდა. რატის არასოდეს ენახა ასეთი ცხოველი, არა, თითქოს ენახა და არც ენახა. შავი იყო და ძალიან ღონდლო. მოდიოდა მოლაპლაპობდა. როგორც კი წყლით სავსე აბაზანა დაინახა, მაშინვე იქით გასწია. ეტყობა, ბანაობა ძალიან უყვარდა. კი, დიდი იყო ცხოველი, მაგრამ აბაზანის კედელი კიდევ უფრო მაღალი იყო. როგორ ჩასულიყო შიგ? ცხოველი ცოტა შეფიქრიანდა, მერე კულისებში გავიდა და ისევ გამოჩნდა. საცალფეხო კიბე მოჰქონდა პირით. ძლივს მიაყუდა. ასეთი მსუქანი იმ ვიწრო კიბეზე როგორ გაივლისო, ის იყო გაიფიქრა რატიმ, და ცხოველი კიბეს შეუდგა. ღრთხალად მიიწევდა მაღლა. მთელი სხეული უცახცახებდა. მალე დარბაზში ტაშმა იქუხა, ის ღონდლო კი აბაზანის თავზე იდგა და ქედის მოხრით მაღლობას იხდიდა. მერე უცებ — ოჰლა! — და წყალში დგათანი მოადინა. კვლავ გაისმა ტაში. ახლა მომთვინიერებელმა დეიდამ გააკეთა ღრმა რევერანსი.

— აი, იმას რა ჰქვია, რატი? — შეეკითხა კლოუნი ბიჭუნას.

— იმას? ჰი-ჰიი!.. ის ზომ მზეცი არ არის. ის... ცირკის დეიდაა.

— არა, რატი, წყალში რომ ქშინავს და ამთქნარებს...

— ეძინება, ალბათ, იმიტომაც ამთქნარებს. მეც რომ ჩამაწვევენ აბაზანაში, ისე მომინდება ძილი, ისეი!.. თქვენ, ძია?

— მეც.

— თბილი წყალი გელუტუნებათ?

— უჰ!.. — კლოუნმა თვალები მინახა. უცებ გამოერკვა, — რა შუაშია თბილი წყალი და აბაზანა, იმ ცხოველს რა ჰქვია-მეთქი, გეკითხები.

— რა ჰქვია და... აი, იმას, ძია?

— ჰო, იმას.

— ისა...

— აბა, ბავშვებო, ვინ იტყვით?

— ბეჰემოთიი! — იქუხა დარბაზმა.

— არაფერიც! — რატიმ კლოუნს ხელიდან გამოგლიჯა მიკროფონი და სკამზე შედგა. ძალიან ამაყი ბიჭუნა იყო ჩვენი რატი, ძალიან. — არა-

ფერიც! — გაიმეორა მან, — ის... ის ბუებუყ-დევიც!..

— რაო?! — ნატომ, თენგიმ და კლოუნმა ერთმანეთს გაღაზნეს, მერე, ხომ არ მოგვეყურო, ისევე ჰკითხეს, — რაო?..

— ბუებუყ-დევიც!

— სწო-რე-ა! — დამარცვლით თქვა კლოუნმა, ხელის სწრაფი მოძრაობით რატის გულისკიბიდან კანფეტი ამოუღო და მიაწოდა. „დათუნია ბაჭბაჯა“ იყო.

— ხომ გიყვარს კანფეტი?

— ძალიან! — უპასუხა ბიჭუნამ.

— რა უნდა უთხრა ძიას? — უსაყვედურა დედამ.

— რა უნდა ვუთხრა?

— მად...ლო...

— რად უნდა ვუთხრა მადლობა, კანფეტი ხომ ჩემი იყო.

მათი საუბარი მთელს დარბაზში ისმოდა და დიდი და პატარა ხარხარებდა. ზოგი იმასაც ამბობდა, რა კარგად მოუფიქრებიათ ყველაფერიო! მერე სკამზე მდგარი რატი საკუთარი ჯიბეების ქექვას შეუდგა, იქნებ კიდევ მქონდეს კანფეტიო, ამაზე ხომ მთლად გადაირია ხალხი.

— მეგობრებო! — კლოუნმა ხელი შემართა და მაყურებელი დააწყნარა, — მეგობრებო, ჩვენი ბეჭემოთი ჯერ სრულიად ახალგაზრდაა, სწორედ დღეს შეუსრულდა ერთი წელი, მაგრამ, ზედამ, რა გიგანტია? ჯერ სადა ხარო. ორი ამხელა გაიზრდება, შეიძლება სამიც. სახელი კი ვერა და ვერ დაუარქვით, ხალხო! ვერ გამოვუძებნეთ. არა, გამოვუძებნეთ, მაგრამ დაგვიწუნა. დაგვიწუნა და დაგვიწუნა. პატარა რატიმ რომ დაარქვა, მაშინვე გაუბრწყინდა თვალები ჩვენს ბეჭემოს. მერე თავიც დაიქნია — კარგია, მომწონსო!.. — კლოუნმა ბეჭემოს შეხედა და სიცილი აუვარდა, — მართლაც ბუებუყ-დევის არა ჰგავს? შეხედეთ ერთი, რამოდენაა და რა სასაცილოდ აბუებუყებს წყალს!.. მოდით ბავშვებო, საბოლოოდ გამოვცადოთ, მართლა მოეწონა თუ არა.

— როგორ? — შეეკითხა რატი.

— აი, მიკროფონი და დაუძახე.

რატიმ, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ჩასძახა:

— ბუებუყა-დევიცო!..

ბეჭემოთმა წყლიდან თავი ამოიღო და წვრილად დაიბლაღლა. ისეთი ზონზონობა ხომ იყო, ხმა წვრილი ჰქონდა.

— ბუებუყ-დევიცო!..

— უეეე!..

— ბუებუყ-დევიცოო!.. — რატის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა.

— უუეეე! — არც ბეჭემოთი ჩანდა უკმაყოფილო. — უუ-ეეე!..

ბიჭუნას მშობლებს თვალეზზე ბედნიერების ცრემლები უბრწყინავდათ.

— რა კეთილი ცხოველია, არა, ნატო?

— ძალიან!

— კარგი ჰქენი, რომ წამომიყვანე.

— ეგ რატის დამსახურებაა, თენგო.

— მე არც სხვა დროს წამოვეყვები დედას უშენოდ, — ჩაუროთ რატიმ. ისეთი ეშმაკი იყო, ვერაფერს გამოაპარებდი: — არც ცირკში, არც კინოში, არც სხვაგან...

— ვითომ რატომაო?

— იმიტომ რომ... ვთქვა?... — ჯერ დედას შეხედა, მერე, მამას, — იმიტომ რომ სულ უცქერიან!

— ვის?

— დედიკოს.

— ვინ, კაცები?..

— მიცქირონ მერე, — თქვა დედამ, — შენ რა, გენანება?

— მე თვითონ გავიგონე, ერთმა კაცმა თქვა: უხზ, მაი ქალი ჩამაგდება ერთი ხელშიო!

დედამ და მამამ, რასაკვირველია, ჯერ იცინეს. ცოტა ხნის შემდეგ მამამ შეათვალღერა დედა და ჩაილაპარაკა, მართალია ბავშვი და რას ვერჩიო. დედამ შუბლზე აკოცა შვილს და თმებში ჩასჩურჩულა, შენ ჩემი ნამდვილი მეგობარი ხარო.

რატიმ მხრები აიჩეჩა, ამით კაცი ვერაფერს გაუგებსო, გაიფიქრა. კლოუნნი არენაზე გასულიყო.

— ბავშვებო, — მიმართა მან დარბაზს, — მოდიტ, ვთხოვოტ რატის, ჩვენი ბეჭემოთის ნათლიას, გამოვიდეს სცენაზე. აბა, ყველამ ერთხმად.

— რაატიიი, რაატიიი! — გაისმა ბავშვების ხმა.

რატი დედას მიეკრა.

— მარცხვენ, შვილო? — უსაყვედურა მამა-თენგომ. — ან იქნებ შენი ბუყბუყ-დევის გეშინია?

— მეშინია? — იუკადრისა რატიმ, მერე კლოუნს მიუბრუნდა, — წავიდეთ, ძია.

— მართალი გითხრა, ქართველ კლოუნს პირველად ვხედავ, ნატო. — თქვა თენგომ.

— მეც.

მომთვინიერებელმა ქალმა, რომელიც თურმე შორიდან ჩანდა ასე ძალიან ლამაზი, აბაზანის კიდეზე ანთებული სანთელი გაამაგრა.

— აბა, რატი, სთხოვე ბუყბუყ-დევეს, ჩააქროს სანთელი.. — მიმავს
თა ბიჭუნას კლოუნმა.

— ბუყბუყ-დევეო! — ჩაჰყვირა მიკროფონს რატიმ, — გიბრძანებ,
ჩააქრო სანთელი!

ბეჰემოთმა წყალი ააბუყბუყა, მერე ნელა ამოსწია თავი და აქეთ-
იქით გააქნია.

რატიმ კლოუნს ახედა.

— არაო?

— ეჰ, რატი! — უსაყვედურა მან, — ჩვენს ბეჰემოტს დაბადების
დღე აქვს, შენ კი გიბრძანებო, ეუბნები.

— ეწყინა?

— ძალიან.

— ახლა რაღა ვქნა? — ხელები გაშალა ბიჭუნამ.

— ბავშვებო! — მიმართა დარბაზს კლოუნმა, — რა უნდა ჰქნას რა-
ტიმ?

— სთხოვოს! — უბასუხეს ყოველი მხრიდან.

კლოუნი დაიხარა და ყურში ჩასჩურჩულა.

— ჩემო ბუყბუყ-დევეო, ჩემო კეთილო-თქო, ასე უთხარ... — ეს „ჩუ-
ჩული“ კი მთელს დარბაზს ესმოდა, — გთხოვ, ჩააქრე სანთელი-თქო
გაიგე?

— გავიგე, ძია. — რატი ბეჰემოტს მიუბრუნდა, — ჩემო ბუყბუყ
დევეო, ჩემო კეთილო და... — ისევ კლოუნს ახედა.

— მეტი არაფერი, ჩააქრე სანთელი-თქო.

— მეტი არაფერი, ბუყბუყ-დევეო, ჩააქრე სანთელი! — გაიმეორა
ბიჭუნამ.

— „მეტი არაფერი“ არ უნდა, — გაუსწორა კლოუნმა, — უბრა-
ლოდ, „ჩააქრე სანთელი!“

— მივხვდი, ძია. ბუყბუყ-დევეო, მეტი არაფერი არ უნდა. უბრა-
ლოდ, ჩააქრე სანთელი.

— ჰო, კარგია. — დაჰყვა კლოუნს.

— კარგია. — დაუდასტურა რატიმ.

ბეჰემოთმა წყლიდან ამოიღო თავი და პირი ისე დააბჩინა, რომ
რატის შეეშინდა და კლოუნს ამოეფარა. ბუყბუყ-დევეი კი აღებდა და
აღებდა პირს. იმხელა ხახა თავის დღეში არ ენახა რატის. მერე აქეთ-
იქით შეატრიალა თავი, თითქოსდა მაყურებელს ეუბნებოდა, შეხეო, რა
კეთილსინდისიერად ვასრულებ თხოვნასო.

უცებ ბუყბუყ-დევემა ხახა დახურა და სანთელიც ჩაქრა.

დარბაზს ტაშმა გადაუარა.

მომთენიერებელმა სათამაშო ბეჭემოთი აჩუქა რატის, კლოუნმა, ასევე დედის გვერდით დასვა.

— რა ბედნიერიაა!.. — ამბობდნენ ბავშვები რატის მისამართით.

— დედიკო, მამიკო, შეხეთ, როგორ ჰგავს ჩემს ბუყბუყ-დეგს, — ამბობდა ბიჭუნა და სათამაშოს გულში იკრავდა.

ბეჭემოთი, როგორც იქნა, ამოვიდა აბაზანიდან და თავისი წომრების შესრლებას შეუდგა. ძალიან გონიერი და მოქნილი გამოდგა ის ერთი შეხედვით ზოხინა და ღონდლო. დარბაზში ტაში არ ცხრებოდა.

— უნდა გამოგიტყდეთ, — თქვა ბოლოს კლოუნმა, — ასეთი შთაგონებით არასოდეს გამოსულა ჩვენი ბუყბუყ-დევი, ალბათ იმიტომ, რომ ეს დღე მისთვის განსაკუთრებულია. დღეს მან სახელი და, რაც მთავარია, მეგობარი შეიძინა. ბუყბუყ-დევი, მართალს ვამბობ? — მიმართა ცხოველს.

ბეჭემოთმა თავი დაუქნია და უე-უუუეე! — დაიძახა. რაც მის ენაზე ნიშნავს: „ძალიან-ძალიან!“ — ეს შემდეგ გაიგო რატიმ.

მეორე დღეს, დილაადრიან, რატის ჯერ კიდევ ტყბილი ძილით რომ ეძინა, ტელეფონმა დაიწკრილა.

ყურმილი, რასაკვირველია, მელანო ბებიამ აიღო, იმიტომ რომ ასე ადრე მხოლოდ იგი დგებოდა.

— ეს რატის ბინაა? — რიდით იკითხა ვილაცის ბოხმა ხმამ.

— კი, ბატონო.

— ჩვენ ცირკიდან ვრეკავთ... ბუყბუყ-დევის დავალებით. ძალიან-ძალიან აინტერესებს, ნათლია რატის მოეწონა თუ არა ჩემი გამოსვლა.

— ძალიან-ძალიან მოეწონა. ჰო, გადაეცით ბატონ ბუყბუყ-დევს, რომ ძალიან-ძალიან მოეწონა რატის მისი გამოსვლა.

— ბუყბუყ-დევი ამბობს, ნათლია რატი დღეს ჩემს წარმოდგენაზე თუ არ მოვა, მე არენაზე არ გამოვალ. — მობოდიშებით თქვა ბოხხმია-ნმა უცნობმა.

— რატიც მოუთმენლად ელის ბატონ ბუყბუყ-დევთან შეხვედრას, — უპასუხა ბებომ.

ეტყოდა, მე შენ გეტყვი, ახლა მასაც ერთი სული ჰქონდა, როდის ნახავდა თავისი შვილიშვილის ნათლულს.

აქედან მოყოლებული, რატი ყოველ დღე დადიოდა ბუყბუყ-დევთან, ხან რეპეტიციებზე, ხან წარმოდგენებზე.

სწრაფად გაიზრდინა დღეებმა. ბედნიერი დღეები, თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, თვალსა და ხელს შუა შემოგველევა ხოლმე.

ბალე ცირკის გამგზავრების დღეც დადგა.

მე არ შევუდგები რატისა და ბუყბუყ-დევის დამშვიდობების აღწე-
რას. კი, ბატონო, მამაკაცი ვარ, თანაც, როგორც ამბობენ, საკმაოდ გულ-
მაგარიც... ცხოვრებაში ჭირიცა და ლხინიც მინახავს, მაგრამ... იმ სცე-
ნის გადმოცემას მაინც ნუ მომთხოვთ.

მალე წერილი მიიღო რატიმ. არ იკითხავთ, საიდან? სა-ფრან-გე-
თი-დან, აბა! რაო? რომელ ქალაქიდან? თქვენ როგორ ფიქრობთ?
ჰო, რასაკვირველია... პარიზიდან.

იცით, რა ქალაქია?... ჯერ არ ყოფილხართ?
არც მე...

სიბრძნის სტენო

მერე სხვა ქვეყნებიდან... წამოვიდა და წამოვიდა წერილები.

ახლა ხან მელანო ბებო უკითხავდა ბიჭუნას, ხან დედა, ხანაც მამა.

უფრო ხშირად — ბებო.
ამა და ამ ქვეყნის ამა და ამ ქალაქში ვარო, ატყობინებდა თავის
ნათლიას ბუყბუყ-დევი, ჩემი გამოსვლები ყველას მოსწონსო, გან-
საკუთრებით ბავშვებსო. მეც მიყვარს ისინი, მაგრამ... სულ შენზე ვფიქ-
რობო, და მისთანანი.

რაო? რით დასრულდა რატისა და ბუყბუყ-დევის ამბავი?
როგორ თუ რით დასრულდა. ეს რა მკითხეთ! სად გაგონილა ნაღდ
მეგობრობას დასასრული ჰქონოდე!..

მე, მაგალითად, გულით მჯერა, რომ მალე ისევ შეხვდებიან ერთმა-
ნეთს რატი და ბუყბუყ-დევი.

თქვენც ასე ფიქრობთ? აგაშენათ ღმერთმა. თქვენ კი გაიზარდეთ
და იხარეთ, ჩემო კარგებო.

ერთ მშვენიერ დღეს თქვენი ქალაქის აფიშებზე თუ თვალი მოჰყ-
რათ ასეთ წარწერას:

„არენახეა მსოფლიოში ცნობილი ბეჰემოთი ბუყბუყ-დევი!“ —
იტყვი, ის ჩვენი რატის ნათლული ბუყბუყ-დევა. ჰოდა, მე რომ
თქვენი ამბავი ვიცი, აუტილებლად ნახავთ იმ წარმოდგენას. ისიც ვიცი,
ძალიან მოგეწონებათ. ყველა მოგეწონებათ, ყვე-ლა, მაგრამ ბუყბუყ-
დევი!..

თუმცა, რა გასაკვირია, ვისაც ერთხელ მაინც უნახავს ის ღონდლო
და ზოხინა, მორჩა, მოსვენება დაკარგული აქვს. ამას იმიტომ ვამ-
ბობ, რომ მეც მაგ დღეში ვარ.

ერთს კი გთხოვთ, ჩემო ჟიჟივა ჩიტუნებო და ლომის ბოკვერებო,
თქვენც უფროსთან მიდით... რაც ბევრი ბავშვი მიხვალთ, უფრო უკეთუ-
ნა იქნება. მიდით და გააგებინეთ იმ გულქვასა და უჯიაკს, რატისა და

ბუყბუყ-დევის ერთმანეთი უყვართ და ენატრებათ-თქო. ძალიან-ძალიან ენატრებათ-თქო.

მეტს ნურაფერს ეტყვი. თუ გული აქვს, მიხვდება, ყველაფერს მიხვდება...

რაო, თუ უგულოაო?

უგულო კაცს ცირკში, აბა, რა ესაქმება, ჩემო კარგებო!

გაგა ჭიხორია

კეთილი კაცი და მთვარე

(ზღაპარი)

იყო და არა იყო რა, ცხოვრობდნენ ამ ქვეყნად კეთილი და ბოროტი კაცი. კეთილ კაცს უყვარდა ბავშვები. ბავშვებსაც ძალიან უყვარდათ კეთილი კაცი, ამიტომ ბოროტ კაცს სძულდა კეთილი კაცი.

კეთილ კაცს ერთი ნატვრისთვალ ჰქონდა. თუკი მთელს დედამიწაზე რომელიმე ბავშვი მოიწყენდა, ნატვრას აუსრულებდა და წამსვე გაამხიარულებდა. ერთ დღეს ბოროტმა კაცმა მოიპარა ნატვრისთვალი და მიუვალ ტყეში, მაღალ ციხე-კოშკში გამოჟეტა.

მომრავლდნენ მოწყენილი ბავშვები.

ატირდა კეთილი კაცი. იმდენხანს იტირა, რომ სავსე მთვარე თანდათან დაიღია და საქანელას დაემსგავსა. შეეცოდა მთვარე-საქანელას მოწყენილი ბავშვები, კეთილი კაცი მოხრილ მუხლზე შეისვა და ციხე-კოშკისაკენ წაიყვანა.

მიღუღლმა მთვარემ იოლად ჩაყო ნამგალა წვერი კოშკის საკვამურში. პატარა ნატვრისთვალი ამოაძვრინა და კეთილ კაცს გადასცა.

კეთილმა კაცმა მაშინვე ბავშვებისათვის ლამაზი და კეთილი სურვილების ასრულება ინატრა. გამხიარულდნენ მსოფლიოს მოწყენილი ბავშვები.

13 წლის გაგა ჭიხორია საჩხერის ა. წერეთლის სახელობის საშუალო სკოლის მეთაველახელია (პირველი კლასის გაუვლელად ექვსი წლისა ჩარიცხეს მეორე კლასში). წლებანდელ ტრაგიკულ გაზაფხულზე ტოლებთან ერთად გაგა მონაწილეობდა მიწისძვრის შედეგად დანგრეული საბავშვო ბაღიდან პატარების გამოყვანაში... შემდეგ უბიძგაო და დარჩენილი, მშობლებთან ერთად ბათუმში, პანსიონატ „მეხნეთში“ ცხოვრობდა. საჩხერეში დაბრუნების წინ რედაქციაში გამოიარა და ეს ჩანაწერები დაგვიტოვა, რომელიც შევა კრებულში „ოცი წლის მერე დასაწერი მოთხრობები“.

იმ დღის მერეა, ბავშვებს ყველა კეთილი სურვილი რომ გვისრულ-
დებოდა...

ჩ ი ტ ი

გარეთ ცხრათვალა მზე კაშკაშებს. დედა როიალს უზის და უკრავს
დაკარგულ გემზე. მე მიყვარს სიმღერა, ალბათ, ჩიტსაც უყვარს. ამიტომ
შემოფრინდა ოთახში.

მაგრამ ტყვეობაში დიდხანს ვერ გაძლო და გულგახეთქილი მიას-
კდა ფანჯარას, რომელიც მე მივუხსურე.

დედამ დაკვრა შეწყვიტა. ოთახში ჩიტის საცოდავი ყიჟყივი ისმოდა
მხოლოდ.

— გაუშვი, ცოდვაა, იფრინოს! — მითხრა დედამ.

სარკმელს ვაღებ. ოთახი ისევ ივსება როიალის ხმებით, მაგრამ პა-
ტარა ჩიტი აღარ ბრუნდება. ლაღად მიფრინავს შორს, შორს...

ნეტავი შენ, ჩიტო!

ვინ იცის, ოდესმე მეც შენსავით გადაუფრინო მთებს, ზღვებსა და
ოკეანეებს.

რა კარგია, რომ შემეძლოს ჩიტივით ფრენა!

მ ა ყ ვ ა ლ ზ ე

ამბობენ, ტკბილეულობა ქალის საქმეაო. მე ჩემი თავი ნამდვილ მა-
ჰაკატად მიმაჩნია, მაგრამ მურაბები ძალიან მიყვარს, განსაკუთრებით მა-
ყვლისა.

მაყვალი თავის ფეხით არ გესტუმრება სახლში, ამიტომ გადავწყვი-
ტე თავად ვწვეოდი ტყეში კალათით.

ეს კალათა ჩემი ნახელავია. თხილის ჯოხები მე და მამამ ზორიათუ-
ლაზე დავეჭერთ, გავხადეთ, გავთალეთ, დავალბეთ და მოვწანით გოდ-
რებიცა და ხელკალათებიც. შემოდგომაზე დაგვჭირდება, ბაზარში ზომ
უნდა გაიქცე კაცი.

კალათას ავსებებს ცოტა მაკლდა, ზედ ზრამის ნაპირას გადაკიდებული
ჩაყლურჭებული, შავად დაკვრახული მაყვალი შევნიშნე და იქით გავიქე-
ცი, მაგრამ ფეხი ამისხლტა და გადავვარდი.

ვერ ვიტან მტირალა კაცებს. ან რატომ უნდა მეტირა? ტკივილის
ატანა ყოველთვის უნდა შეგეძლოს. მაყვლის მეტი კი რაა, თავიდან მოვ-
რეფ.

სალამოთი დედაჩემი მოვიდა და სამზარეულოში მაყვლის მურაბის
ამო სუნი დადგა.

ქორე სიგნალი

ბაიეელი ქალბატონი

* * *

წმინდა გიორგის სასტუმრო მიეკუთვნებოდა ისეთ პატარა სასტუმროთა რიგს, რომლის პოვნა შეიძლებოდა ნებისმიერ ქალაქში. მათ შესახებ თქვენ ვერაფერს შეიტყობდით მანამ, სანამ ვინმე არ მიგაგზავნიდათ იქ. მისი მდგომარეობა გასლდათ მღვდლებში, ფანატიკოსი გაუთხოვარი ქალები, მოხუცები — მოკლედ ყველა ის, ვინც ასე თუ ისე დაკავშირებული იყო ჭეშმარიტ სარწმუნოებასთან, ეკლესიის მსახურთან, თავისი სანთლების მოვალეობითა ჩათვლით.

სასტუმროს ვესტიბული გასვლული იყო ჩაღმსახურების სკამებით. მეგრე უკვე ნახვარი საათი იცდიდა. მის გერდით მჯდომმა მოხუცმა ქალმა უკვე რამდენიმეჯერ მიატოვა თავისი საქსოვი და მკაცრი მხერგით მიაპყრო ჩიბუხის ცისფერ ბოლს, რომელიც შანდლებს ეხვეოდა.

„შენ კი, ძვირფასო, იმას ელოდები, ვისაც მე“, — მაშინვე გაიფიქრა მეგრემ, როგორც კი შეამჩნია ვესტიბულში ნერვიულად მოსიარულე ახალგაზრდა კაცი, რომელიც წამდაუწყებლად საათზე იხედებოდა.

ნახევარსაათიანი ლოდინის დროს მამაკაცებმა ცოტა რამ შეიტყეს ერთმანეთის შესახებ, თუმცა არც გალაპარაკებია ერთმანეთს. ახალგაზრდა კაცის ნაზრები არც ისე რთული იყო: „აი, როგორია ეს განთქმული კომისარია, რომლის შესახებ მამამ სხილმა, შესახედვად არც ისე საშიშია... ჩასუქებული, უწყინარი... რამ მოიყვანა სასტუმროში? ალბათ, რაღაც ახალი ამბები...“!

მეგრე კი ფიქრობდა: „ცუდი ბიჭი არ უნდა იყოს ეს უკ მეტრე! ლამაზია, შეიძლება, ზედმეტად ლამაზი. არაფრით ჰგავს პროვინციელს. ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებს, რომ საკუთარი აზრებიც შეიძლება გააჩნდეს. სახის სწორი ნაკვთები, ტალღოვანი თმები, ნათელი თვალები... მჩქეფარე სისხლი... აი, მდგომარეობა სხილიც მოდის! დღის სინათლეზე ღვთისმოსავი ჩანს“.

შემოსვლისას სხილმა პირველად უკ მეტრე შეამჩნია და მის სახეს ღიმილი გადაეფარა. მაგრამ ახალგაზრდა კაცმა კომისარზე მიუთითა და ის ოდნავ მოღუშული სახით მეგრესთან მივიდა.

— თქვენ ჩემთან ლაპარაკი გასურთ? — იგი აშკარად უკმაყოფილო იყო, რომ მეგრემ მისი საუბარელი ნახა.

— მე ზოგიერთი დეტალის გარკვევა მინდოდა, მაგრამ მგონია აქ ამის გაკეთება

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. „ქორე“ № 2.

უხერხულია. სასტუმროში ისეთი სიჩუმეა, რომ ბუხის გაფრენაც კი ისმის. კაფეში ხომ არ წავსულიყავით?

სესილმა მერსისაკენ გაიხედა. მან თავი დაუკრა და რამდენიმე წუთში სამივენი ბარში, ბილიარდის მაგიდის მახლობლად ისხდნენ.

— უპირველეს ყოვლისა, ნება დამრთეთ გითხრათ, მადმუაზელ სესილ, რომ თქვენ სულ ტყუილბუბალოდ არ გამიმხილეთ თქვენი ნაცნობობა მესიე მერსისთან.

— მე ვფიქრობდი, რომ ამას არავითარი კავშირი არა აქვს საქმესთან. მაგრამ, რა თქმა უნდა, მივხვდი, რომ ფილიპმა ყველაფერი გაიშპოთ, კიდევ რა გითხრათ ჩემს შესახებ?

— როგორც თვითონ ხვდებით, არაფერი კარგი. როგორც ვფიქრობ, ის, როგორც იტყვიან ჭინტლმენია. ლუდი, გარსონ! თქვენ რას დალევთ, მადმუაზელ, პორტვინს? თქვენც იგივეს?

მეგრე უთვალთვალებდა მაუდზე გაგორებულ ბილიარდის ბურთებს, ქაჩავდა თავის ჩიბუხს და სავსებით კმაყოფილი იყო პროვინციული ცხოვრებით.

— მაშ ასე, ეს უკვე ორი წელია, რაც გრძელდება?

— ჩვენ ერთმანეთს შევხვდით ორი წლის უკან.

— და უკვე რამდენი ხანია, მერსიე გაკითხავთ მოხუცი ქალბატონის სახლში?

— წელიწადზე ცოტა მეტი.

— და თქვენ არ მოგხვლიათ თავში დაქორწინებულიყავით?

— მოხუცი ქალბატონი, როგორც თქვენ თქვით, არასდროს დაუშვებდა ამას, ის ღალატად ჩათვლიდა, მას ჩემს მეტი ქვეყანაზე არავინ ჰყავდა... გარდა დისწულისა, რომელსაც ვერ იტანდა. ის როგორც თავის საკუთრებას, ისე შექცეოდა, მე იძულებული ვიყავი დამეშალა ჩემი ურთიერთობა უკან.

— თქვენი ჯერია, მერსიე.

— მე არ მინდა, რომ გამრიონ...
— არავინ ფიქრობს თქვენს რამეში გარეკას. მადმუაზელ სესილმა მოითხოვა გამოძიების ჩატარება, თქვენ კი შეგიძლიათ დახმარება აღმოუჩინოთ პოლიციას, თუკი პასუხს გაცემთ ჩემს შეკითხვებს. ფილიპ დელიჟარი ირწმუნება, რომ თქვენი საქმეები ძალზედ ცუდად არის.

— ეს...

— ეს სიმართლეა?

— უპასუხე, უკა.

— ღიან, სიმართლეა. მე და ჩემმა მეგობარმა ერთად ვიყიდეთ სამი სატვირთო მანქანა. ლა-მანშის პატარა ნავსადგურიდან თევზის გადმოსაზიდად, საუბელუროდ მანქანები ძალზე ძველი აღმოჩნდა და...

— და როდის?

— რა როდის?

— როდის ამთავრებთ თქვენს საქმეს?

— უკვე სამი დღეა, მანქანები გაჩერებულია, ვინაიდან გარაჟის იჭარა ვერ გადა-

ვიხადეთ;

— გმადლობთ. ახლა, მადმუაზელ, ხომ ვერ გამიმეორებდით, რომელზე მიხვედით რეკლავს ქუჩაზე?

— გუშინწინ? დაახლოებით ოთხზე... ასეა არა, უკა?

— თქვენ ერთად იყავით?

— მე მანქანით მივიყვანე და კუთხეში ველოდებოდი. ეს იყო ხუთის ხუთ წუთზე

— თქვენ ერთად ჩამოხვედით ბაიდან?

მეგრემ გაბრაზებით შეხედა სესილს, რომელმაც ადრე უთხრა, კანში ავტობუსით ჩამოვედიო.

— მაშ ასე. ახლა მითხარით, მადმუაზელ, აი რა: როდესაც გაზეთიდან შეიტყვეთ ჟოზეფინ კრუაზის გარდაცვალება, თქვენ უკვ სთხოვეთ კანში ჩაყვანა, რომელ საათზე ჩახვედით იქ?

— დაახლოებით დილის ათის ნახევარზე.

— დაწვრილებით მიაშბეთ, რაც დაინახეთ.

— ჭერ დავინახე ლაქია, მერე სხვადასხვა ადამიანები ვესტიბიულში, შემდეგ ფილიპ დელიუარი, რომელიც მოვიდა ჩემთან და ჩაეცინა: „მე კი ვიფიქრე, რომ თქვენ უფრო ადრე მოირბენდით“. მერე მე დავინახე დეილა...

— მომიტყევთ. თქვენ ცხედარი დაინახეთ? სად?

— კუბოში.

— ესე იგი, ის უკვე კუბოში ესვენა. მაგრამ ჭერ სახურავი არ დაეხურათ?

— მათ მოგვიანებით დაახურეს სახურავი. ხალხი, რომელიც მე პირველ სართულზე ვნახე, მეკუბოვის გამოგზავნილი იყო.

— და თქვენ იცანით სახე? დარწმუნებული ხართ ამაში?

— რა თქმა უნდა. აბა, სხვა ვინ უნდა დამენახა?

— რაიმე უცნაური ხომ არ შეგიმჩენიათ?

— არა, მე ვტიროდი... ძალიან აღელვებული ვიყავი...

— და ბოლო შეკითხვა: ვიცით, რომ მთავარი შესასვლელი რეკლეს ქუჩაზეა, ფიქრობ, უნდა იყოს სხვა შესასვლელიც?

— დიხ. თუ სათადარიგო კიბით ავალთ მეორე ხართულზე.

— რამდენია ჩემზე, გარსონ? გმადლობთ, მადმუაზელ, და თქვენც, მესიერსი.

მეგრემ გადაიხადა ანგარიში და ფეხზე წამოდგა. ის კმაყოფილი იყო საუბრით.

რამოდენიმე წუთის შემდეგ, ისე რომ, პირიდან ჩიბუხი არ მოუცილებია, მეგრე შევიდა დელიუარის კლუბში და მდივნის კაბინეტისაკენ გაემართა. აქ მან ბევრი შეკითხვა დაუსვა და პასუხი უბის წიგნაკში ჩაიწერა.

— ახლა ნება დამრთეთ წაგვიტხოთ თქვენი პასუხები. თქვენ თქვით, სრულიად დარწმუნებული ვართ, რომ გუშინწინ ფილიპ დელიუარი მოვიდა კლუბში ექვსის თხუთმეტ წუთზეო... სწორია? პარტნიორები უკვე ელოდნენ მას. ვინაიდან თამაში ჩვეულებრივ ხუთ საათზე იწყება. მან დაიკავა ადგილი მაგიდასთან, მაგრამ როგორც კი კარტი დარიგდა, დელიუარი ტელეფონთან გამოიძახეს. ის გაფითრებული დაბრუნდა და განაცხადა, რომ დეიდა გარდამეცვალაო... სულ ესაა, რამეს ხომ არ დაამატებდით? გმადლობთ, მუსიე.

* * *

დოქტორ ლევინი, ის ექიმი, რომელიც გამოძახებული იყო მადამ კრუაზისთან, წითურთმიანი ახალგაზრდა კაცი აღმოჩნდა. მას თეთრი ხალათი ეცვა და თავის კაბინეტში სპირტქურაზე რაღაცას ამზადებდა.

— მაპატიეთ, ექიმო, ხელი ხომ არ შეგიშაღეთ? კიდევ ერთხელ მაპატიეთ, მაგრამ უნდა დავაუხსტო ზოგიერთი დეტალი, რომელიც მადამ კრუაზის სიკვდილს ეხება. ლევინი ოცდაშვიდი წლის მეტი არ იქნებოდა. მან სულ ახლახან დაიწყო ექიმობა. შიშო და როგორც ჩანდა, პაციენტები დიდად არ აწუხებდნენ.

- თქვენ ადრე ყოფილხართ მესიე დელიუარის სახლში?
- მე ძალზედ გამოვიკირდა, როდესაც გამომიძახეს ქალაქის ერთ-ერთ უმდიდრეს სახლში.
- როდის მოხდა ეს? შეგიძლიათ დამისახელოთ ზუსტი დრო?
- ზედმიწევნით ზუსტ დროს გეტყვით, — გაელიმა ლევენს, — ჩემთან, მიღების დროს დასახმარებლად მოდის ახალგაზრდა ექთანი, ზუსტად ხუთზე ის მტოვებს. და აი, როგორც კი მან ქუდი დაიხურა და მე დავაპირე დასამშვიდობებლად მეოცნა მისთვის, ტელეფონმა დარეკა.
- მაშასადამე, ეს მოხდა ზუსტად ხუთ საათზე. დიდი ხანი მოანდომეთ რეკოლეს ქუჩაზე მისვლას?
- დაახლოებით შვიდი-რვა წუთი.
- თქვენ სახლში ლაქიამ შეგიშვათ და მეორე საბურთულოს აგაცილათ?
- მთლად მასე არ ყოფილა. ლაქიამ კარი გაშიღო... ამ დროს კიბეზე გამოჩნდა ქალი და დამიძახა: „სწრაფად ექიმო!“ ეს მაღამ დელიუარი იყო. მან თვითონ შემიყვანა დერეფნის მარჯვენა მხარეს განლაგებულ საძილე ოთახში...
- მომიტევეთ, მარჯვნივ მდებარე ოთახში... ოთახში, რომლის კედლებზე აფარებული იყო ცისფერი აბრეშუმი?
- თქვენ ცდებით, კომისარო. ოთახში გაკრული იყო ყვითელნახატიანი ქაღალდის შპალორი.
- და ლუდოვიკო მეთოხმეტის ავეჯი იდგა?
- თქვენ ისევ ცდებით კომისარო. მე ცოტაოდენი მესმის სხვადასხვა სტილი და დარწმუნებული ვარ, რომ ოთახი მოწყობილი იყო რეგენტობის პერიოდის სტილში. ექიმის გასაკვირად, მეგრემ ყველა ეს წვრილმანი უბის წიგნაკში ჩაიწერა.
- მაშ ასე. ექვსის ათ წუთზე თქვენ უკვე ზევით იყავით, სად აღმოაჩინეთ მაღამ კრუაზე?
- რა თქმა უნდა, ლოგინში.
- გარდაცვლილი გახდილი იყო?
- აბა, სხვანაირად როგორ იქნებოდა?
- მაპატიეთ, შეგაწყვეტინებთ, ესე იგი, ხუთ საათხა და ათ წუთზე ჟოზეფინა კრუაზე ლოგინში იწვა და უკვე გახდილი იყო. რა ეცვა ტანზე?
- ღამის პერანგი ეცვა.
- სხვა ტანისამოსი იქვე ელაგა?
- არა მგონია... არა. ოთახში სრული წესრიგი იყო.
- და მაღამ დელიუარის გარდა არავინ იყო?
- არავინ. ის ძალზედ აღელვებული იყო. დაწვრილებით მიაგმო შეტევის მსვლელობაზე. მე გულდასმით შევამოწმე გარდაცვლილი და აღმოვაჩინე, რომ მაღამ კრუაზე ძალზედ დასუსტებული იყო. ეს, სულ ცოტა, მეთათე შეტევა იქნებოდა.
- შეგეძლოთ თქვენ, თუნდაც მიახლოებით, მიგენიშნათ გარდაცვალების დროზე?
- ეს ძნელი არ არის. მაღამ კრუაზე გარდაიცვალა ხუთის თხუთმეტ წუთზე. შემინებულმა ექიმმა უკან დაიხია, რადგან მეგრე ფეხზე წამოვარდა და მხრებში ღონივრად ჩასჭიდა ხელები.
- რაო? ხუთის თხუთმეტ წუთზე?
- მერედა რაშია საქმე? მაღამ დელიუარი ტელეფონით ეცადა დაკავშირებოდა ორ სხვა ექიმს და მხოლოდ მერე მომაგნო მე. ამას კი გარკვეული დრო სჭირდება.
- ხუთის თხუთმეტ წუთზე, — იმეორებდა მეგრე, — მე არ მინდა შეურაცხყოფა

მოგაყენოთ, ექიმო... დარწმუნებული ხარო, რასაც ამბობთ? თქვენ უარს არ იტყვით თქვენს განცხადებაზე, თუ გაიგებთ, რომ ამაზე ადამიანის სიცოცხლეა დამოკიდებული?

— მე შემძლია მხოლოდ გავიმეორო, რომ..

— კარგი, მე თქვენი მჯერა, მაგრამ უნდა გაგაფრთხილო, თქვენ მოგიწევთ ამ განცხადების გამეორება სასამართლოში და ალვოკატები ყველა ღონეს იხმარენ, რათა გადაათქმევინონ.

— ეს მათ არ გამოუვათ.

— შემდეგ რა მოხდა?

— არაფერი. მე სელი მოვაწერე გარდაცვალების მოწმობას. მაღამ დელიუარმა მაშინვე მომცა ორასი ფრანკი.

— ეს რა, თქვენი ჩვეულებრივი ჰონორარია?

— არა მგონია. ეს მისი იდეა იყო და არც მე დამიწყია პატივი. მან ჩაშაყილა ქვევით, ლაქიამ კარი გამიღო.

— მეტი თქვენ არავის შეხვედრიხართ?

— არავის.

— და მაინც, ეს საქმე მეგრეს ყველაზე უფრო საყვარელ საქმეთა რიგს განეკუთვნებაო: რესპექტაბელური ფასადი, დადებითი და მეტად შთამბეჭდავი პერსონაჟები — ყველაფერი მიუთითებს მაღალ ზნეობრიობას, დაყვანილს მოწყენილობაში. და სწორედ მეგრეს უნდა დაენგრია ეს ფასადი, გადაექეპა ნანგრევები და ებოვა პირუტყვი, ადამიანის სახიანი პირუტყვი, მატარებელი ყველაზე მანქიერი, ყველაზე საძაგელი სახისა — ფულისთვის მკვლელისა.

პროკურორმა დილით გაუშეორა:

— მოიშოქმედეთ ყველაფერი, რასაც საჭიროდ ჩათვლით, ოღონდ იყავით დელიუატური, შეცდომა შეიძლება ძალზე ძვირად დაგაჯდეთ. და მეც თქვენთან ერთად ფილიპ დელიუარი ცნობილი პიროვნებაა ქალაქში. მას შეიძლება ვალეები ჰქონდეს, მაგრამ ვალი ვის არ ჰქონია, რაც შეეხება იმ ქალიშვილს, იმ სესილს, საკმარისია მას სელი ახლოთ, რომ გაზეთებმა ყვირილი ატეხოს, კაპიტალისტების საწყაალი მსხვერპლიაო. თქვენი ღოწუნგი დელიკატურობა უნდა იყოს.

— არა უშავს, ვერაინ გაგვექცევა, — პირობა მისცა მან საკუთარ თავს, — ეხლა კი გველოდება ინტერვიუ ლაქიასთან...

* * *

დელიუარის ლაქიამ გაუღო კარი და მოინდომა მეგრე მისაღებაში მიეცილებინა.

— არა, არა, მეგობარო. მე მინდა გაგესაბრთო პირადად თქვენ. თქვენ რა თქმა უნდა, უკვე იცით, მე ვინა ვარ, ასე არ არის? მაშ, რითი იყავით დაკავებული, როდესაც მე კარზე დავრეკე?

— ყავას გსვამდი სამზარეულოში.

— მაშინ, ნება დამრთეთ, მეც შემოგიერთდეთ.

ლაქიას ისღა დარჩენოდა, რომ მეგრე სამზარეულომდე მიეცილებინა და მზარეულისა და მძღოლისათვის განეცხადებინა: „კომისარს სურს ჩვენთან ერთად ყავა მიირთვას“.

მძღოლს, არსენს ფოლაქებშესხნილი ნაცრისფერი საფორმო ქურთუკი ეცვა, მზარეული კი ძალზედ მსუქანი მოხუცი ქალი აღმოჩნდა.

— ნუ მომაქცევთ ყურადღებას, მეგობრებო. შემეძლო განყოფილებაში გამომეძა-

ხეო, მაგრამ რა საჭიროა წვრილმანების გულისათვის თქვენი შეწუხება. არ არის საჭირო ფოლაქების შეკვრა, არსენ. არავითარი ოფიციალობა... ეს როგორ მოხდა, რომ იმ დღეს თქვენ ისვენებდით? პარასკეობით ყოველთვის გათავისუფლებენ?

— არა. იმ დღით პატრონმა გამოიძახა, რომ კვირას მუშაობა მომიწევდა, რადგან ის სამხრეთში წასვლას აპირებდა, ამიტომ უკეთესია პარასკევს დაისვენო.

— ესე იგი, იმ დღეს ფილიპი თვითონ მართავდა მანქანას?

— დიახ. მე მეგონა, მანქანა არ დასჭირდებოდა, შემდეგ კი შევატყვე, რომ უფაია.

— როგორ შეამჩნიეთ ეს?

— მანქანაში ტალახი იყო დარჩენილი.

— ამ დღეს არ უწვიმია. ესე იგი, ქალაქგარეთ გასულა?

— საქმე ის გახლავთ, რომ ჩვენი ქალაქი ძალზე პატარაა, საკმარისია რამდენიმე ასეული მეტრი გაიარო და უკვე მინდორში ხარ.

მეგრე ლაქიას მიუბრუნდა.

— თქვენ სადღა იყავით დღისით?

— ბუფეტში. სასადილო ვერცხლეულს ვხედავდი.

— ზომ არ გახსოვთ, რომელ საათზე გავიდა მაღამ კრუაზე სახლიდან?

— ოთხისთვის, როგორც ყოველთვის. მაღამ კრუაზე კბილის ექიმთან დადიოდა, ის კი ჩვენს მახლობლად ცხოვრობს.

— როგორ გამოიყურებოდა ქალბატონი?

— როგორც ყოველთვის, მშვენივრად. ის ძალზედ კარგად იყო შენახული. ყოველთვის მხიარული იყო, აუცილებლად გამოგელაპარაკებოდა ხოლმე.

— იმ დღეს რა გითხრათ?

— არაფერი. უბრალოდ დამიძახა: „ჭერჭერობით, ვიქტორ“.

— კბილის ექიმთან ფეხით დადიოდა?

— ის მანქანებს არ ენდობოდა. ბაიდანაც მატარებლით ჩამოდიოდა ხოლმე.

— მანქანა სადღა იყო იმ დროს?

— ვერ გეტყვით.

— მაგრამ გარაჟში არა?

— არა, მესიე, მაღამ და მეზღე ნასადილევს გაემგზავრენ. ერთ საათში დაბრუნდნენ, მაგრამ, ალბათ, მანქანა მახლობლად დატოვეს. ისინი არასოდეს აჩერებენ მანქანას გამოსასვლელთან — აქ ძალზე ვიწრო ქუჩაა.

— ესე იგი, თქვენ ამბობთ, რომ მესიე და მაღამ დელიუარი დაბრუნდნენ სამი ზაათისათვის. ხოლო ერთ საათში, ოთხზე, მაღამ ჟოზეფინა ექიმთან წავიდა. შემდეგ რა მოხდა?

— მოვიდა მადმუაზელი სესილი.

— რომელ საათზე?

— სუთის ათ წუთზე. მე ვუთხარი, რომ დეიდა სახლში არ იყო.

— და სესილი თქვენს გარდა ვინმემ ნახა?

— არავის უნახავს.

— შემდეგ?

— წავიდა, მესიე, ოთხსა და ოცდახუთ წუთზე. დამამახსოვრდა, ვინაიდან ის ჩვეულებრივ უფრო გვიან მიდის ხოლმე.

— ხელში არაფერი ეჭირა?

— არაფერი.

— და ჩვეულებრივად გამოიყურებოდა?

- რა თქმა უნდა.
- მაშ, განაგრძეთ.
- მე დავიწყე დანების ხეხვა... დიახ. მაშინ მოხდა ყველაფერი. მადამ კრუაზიე დაბრუნდა ხუთი საათისათვის.
- და ისევე კარგად გამოიყურებოდა?
- დიახ და მშვენიერ ხასიათზეც იყო. გამეზუმრა კიდეცაც, სულ ტყუილს ამბობენ კბილის ექიმებზე, კბილის მკურნალობა სულაც არ არის მტკივნეულიო.
- და შემდეგ თავის ოთახში ავიდა?
- დიახ.
- უვითელი ოთახი, მარჯვენა მხარეს?
- არა, რას ამბობთ! ეს რეგენტობის სტილში მოწყობილი ოთახია, მასში არავინ არ ცხოვრობს.
- შემდეგ რა მოხდა?
- არ ვიცი... გავიდა რამოდენიმე წუთი. უცბად ჩამოირბინა ქალბატონმა, ძალზედ ადრეველებული იყო.
- ერთი წუთით, რა დრო გავიდა მადამ ჟოზეფინას დაბრუნების შემდეგ?
- დაახლოებით ოცი წუთი. უკვე ექვსის ნახევარი იყო, როდესაც ქალბატონმა მიბრძანა დამერეკა კლუბში და მეთქვა მესიესათვის, რომ მის დეიდას გულის შეტევა მოუვიდა.
- და თქვენ დაურეკეთ?
- დიახ.
- და უთხარი, რომ დეიდას გულის შეტევა მოუვიდა?
- დიახ. მე მეტი არაფერი ვიცოდი.
- შემდეგ ზევით ახვედით?
- არა. ჩვენგან ზევით არავინ ასულა. მოვიდა ახალგაზრდა ექიმი და ქალბატონმა თვითონ ააცილა ზევით... 7 საათი იქნებოდა, როდესაც გვითხრეს, მადამ კრუაზიე გარდაიცვალაო, და ჩვენ ვნახეთ გარდაცვლილი მხოლოდ რვა საათისათვის.
- უვითელ ოთახში?
- არა, მესიე. ცისფერში.
- ზარმა დაიწკრიალა. ვიქტორმა ჩაიბურტყუნა:
- ეს მესიეა. ჩაის თხოულობს.
- მეგრე ღინჯად წამოდგა და კარებისკენ გაემართა.

ფრანგულიდან თარგმნეს თინა სარჯველაძემ და გივი პაჭაპატიშვილმა.

(დასასრული იქნება).

ივრამი გორამი

საღაუსა საღ ნაიყვან...

მე და ჩემმა სტამბულელმა ნაცნობმა, სეიფეთთინმა ლეიტენანტს ვთხოვეთ გელიბოლუს ნახევარკუნძულის დათვალიერება. ძალიან გვაინტერესებდა. როგორც მეცადინეობის დროს გვითხრეს, იმ ნახევარკუნძულზე ინგლისელებისა და თურქების ბევრი სისხლი დაღვრილა. ამ ბრძოლაში ჩვენი გურჯი ჯარისკაცებიც ლეზულობდნენ მონაწილეობას და მათი სისხლიც ბევრი დაღვრილა.

თხოვნა შეგვისრულა. ერთ მშვენიერ დღეს შევიკრიბეთ მსურველები და მოვემზადეთ გელიბოლუს ნახევარკუნძულზე წასასვლელად. 20 ასკერის შემადგენლობით დილის საათებში გვემით ეჯაბანდში გავედით. ზღვისპირა პატარა ქალაქია ეჯაბანდი. იქედან მალეა გორაზე ფეხით ავედით, ასეულის უფროსმა შეგვაჩერა და დაიწყო მოყოლა:

— ამ ნახევარკუნძულზე ინგლისისა და საფრანგეთის ჯარისკაცებს ვებრძოდით. იმ სანგრებს რომ ზედავთ, ჩვენი ჯარი იქ იყო ჩასაფრებული. როდესაც ინგლისელების მაშინდელი უძლიერესი საომარი გეგმა მიადგა ნაპირს, და ნახევარკუნძულს ზარბაზნები დაუშინა, ქედის უკანა მხარეზე განლაგებულმა თურქეთის ნაწილებმა შორიდან აუტეხეს სროლა. მე-ზარბაზნე მემედ ჩაუშის მიერ გასროლილმა ყუმბარამ ინგლისელთა ხომალდი ჩაძირა, ხმელეთზე იერიშისათვის გადმოსულ ინგლისის ჯარსა და თურქის ჯარს შორის გაიმართა ხელჩართული ბრძოლა. ეს ბრძოლა თურქეთის გამარჯვებით დასრულდა. — თქვა ასეულის უფროსმა და დაამატა, — მემედ ჩაუშის სახელიც დაუვიწყარია და იგი დაჩრება ჩვენს ისტორიაში, — თქვა და გორაზე აგვიყვანა.

იქ ძალიან ბევრი სასაფლაო ვნახეთ, ინგლისელებისა და თურქების ოფიცრების საფლავებს წარწერები აქვთ, თურქეთის მარშალი ფევზი ჩაქმაღის ძმა იქ დაღუპულა და მისი საფლავიც ვინახულეთ. მე იმ დიდ გემის დაღუპვის ადგილი დავათვალიერე. აქვე იყო ინგლისელი ოფიცრების უამრავი საფლავი ინგლისური წარწერებით.

მალღობი კმაყოფილები დავბრუნდით, როცა უფროსი ლეიტენანტის ღედის მოსანახულებლად მივედი, მაღლობა მოკუჩადე. სეფიე ხანუმი დედასავით მეპყრობოდა, სიხარულით შემხვდა და ჰკითხა:

— რა ნახეთ, შეგისრულათ თხოვნა?

— ღიდად კმაყოფილი დავბრუნდით, სეფიე დეიდა!.. როგორც გავიგეთ, საფრანგეთის გემიც დაღუპულა ჩანახაყალეს მახლობლად და იმისი ნახვაც გვინდა-მეთქი ვუთხარი. ის თხოვნაც შეგვისრულეს. რამდენიმე დღის შემდეგ იქ წავედით. 10-12 ასკერი ვიყავით, მხოლოდ ქალაქელები. სოფლები ბიჭები არ წამოსულან. ფეხით სავალი იყო. იმ ადგილას რომ მივყვდით, სადაც გემი დაიღუპა, ერთმა ოფიცერმა მოგვიყვა:

— გემი დაზიანებულა, მაგრამ ზღვაში მთლიანად არ ჩაძირულა. იმ გემიდან ოთხი გრძელლულიანი ზარბაზანი მოუხსნიათ თურქებს და ხმელეთზე გადმოუტანიათ. ჯარს გზა გაუყეტებია და მარხილით ზარბაზნები მალლა გორაზე აუტანიათ.

იმ გორაზეც ავედით და ოთხივე ზარბაზანი ადგილზე ვნახეთ. თურმე ზღვის დასაცავად ყოფილა ის ოთხი ზარბაზანი. ყველაზე უფრო მიკვირდა, ამსიძმძიმე ზარბაზნები ასე მალლა როგორ ათრეის-შეაქი.

— ორი დღე დავისვენეთ. ისევ კეთილშობილ სეფიე ხანუმს გავუარე. ამჯერადაც კარი ჰან გამიღო და სიხარულით შემხვდა:

— მოვიდა ჩემი გურჯი, მოვიდა. მობრძანდით! — გულთბილად მომეხალმა.

— როგორ ბრძანდებით, სეფი დეიდა? — ვკითხე მე.

— როგორ ვიქნები ამ ხნის ქალი?

— ჩინებულად გამოიყურებით, რა დროს სიბერეა?! — ვუთხარი.

— რა ქენით, ხომ შეგისრულდათ ნატკრა, ხომ ნახეთ რაც გინდოდათ?

— შეგვისრულდა და ღიდად კმაყოფილი ვარ. მე ჯარში რომ არ გავწვიე, ამას როგორ დავინახავდი, ამ ნაომარ ადგილებზე წარმოდგენაც არ მექნებოდა, ორი წელი სრულდება, ქართული რომ თქვენთან დავილაპარაკე. სამაგიეროდ თურქული კარგად შევისწავლე, იმ ენაზე ვმეცადინებოთ! — ვუთხარი და ის ორი საათი ტკბილ საუბარში გავატარე. ასე გადიოდა დღეები. ჩემს ჯარისკაცულ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი არაფერი მომხდარა. ვიყავი ერთი ჩვეულებრივი ჯარისკაცი, როგორიც იყვნენ სხვები. ზოგჯერ სავარჯიშოდ გასვლისას ვფიქრობდი: — ბათუმელო, სადაა შენი სამშობლო? აქ რა გინდა, ვის ჯარში მსახურობ? ომი რომ დაიწყოს თურქეთსა და საქართველოს შორის, ვის უნდა ესროლო ტყვია? შენ ძმას, არა?.. ასეთი მწარე ფიქრები მტანჯავდა.

ორი წელი მეგობრულად ვავატარე სტამბულელებთან. ისინი უფრო

კულტურული, განათლებული ბიჭები იყვნენ. სოფლებთან მაინცა-
მაინც ახლო მეგობრობა არ მქონია, იმათი ზნე-ჩვეულება უფრო განსხ-
ვავდებოდა ჩემი ზნე-ჩვეულებისაგან. სტამბულებსაც შევეუ-
ვარდი. მათგან ბევრი რამ ვისწავლე.

საღამო ხანი იყო, არც ცხელოდა, არც გრილოდა, სახლიდან გამოგ-
ზავნილი წერილი მიღებული მქონდა, ოჯახის ამბავი დაწვრილებით ვი-
ცნობდი, ამ მხრივ თავს დამშვიდებულად ვგრძნობდი. წერილის პასუხი უნ-
და დამეწერა. ამ დროს ყოყინა ჭიმუხმა, გავიხედე. ქუდებს იქნივდნენ
ჰაერში. ჩემი ახლო მეგობარი სეიფეთთინი ჩემთან შემოვიარდა და მომა-
ხარა, — წავალთ, წავალთ, მალე წავალთ სახლში!..

გაკვირვებული რომ შევხედე, განაგრძო:

— ბრძანებაა, უკვე მივდივართ. ვერ ხედავ, ასკერები ქუდავს ო-
გორ მსვრიან ჰაერში? — ყოველდღე ამ ბრძანებას ველოდი, რომ ჩვენი
ასკერობიდან დათხოვის დრო მოსულიყო...

ასკერები დიდი სიხარულით ვულოცავდით ერთმანეთს ასკერობი-
დან განთავისუფლებას.

დილით სერჟანტის ბრძანებით შევიკრიბეთ ეზოში. ამასობაში ჩვენი
უფროსი ლეიტენანტი მოვიდა, გასცა ბრძანება და ჩვეულებრივად სიმა-
ღლის შიხედვით დავდექით მწკრივში.

როცა ყველა ასკერი ერთ ხაზზე ლარივით გაიჭიმა, უფროსმა ლე-
ტენანტმა დინჯად გაიარ-გამოიარა მწკრივს შორის, მერე შუა ადგილის
შეჩერდა და ყველას გასაგონად ხმამაღლა გამოაცხადა:

— ასკერებო! მივიღეთ მეორეჯერ ჯარში გაწვეულებისა და წლოვან-
ასკერების განთავისუფლების ბრძანება. დღეიდან შეგვისებთ წიგნაკს და
გაემგზავრებით, იარაღ-აღჭურვილობა უნდა ჩააბაროთ, არ გაითვანტოთ,
ყველამ მიიღეთ თქვენი სამხედრო სამსახურის მოხდის წიგნაკი. გისურ-
ვებთ ყოველივე კარგს თქვენს პირად ცხოვრებაში.

ჩვენ დიდი სიხარულით ჩავაბარეთ იარაღ-აღჭურვილობა. შევსებული
წიგნაკებიც იმ დღესვე მივიღეთ. მეორე დღეს გემით სტამბულის მიმარ-
თულებით უნდა წავსულიყავით. დრო ვიხელთე და საფიქრებო ხანუმათან
გავიარე და დავემშვიდობე. ჩვენი ნაწილიდან სტამბულში წამსვლელი
ოთხი კაცი ვიყავით. უფრო მეტი იზმირის მხარეს მიდიოდა. ის ბო-
ლო დამეც ყაზარმაში გავათიეთ, დილით ერთმანეთს დავემშვიდობეთ.
სტამბულის მგზავრები ერთად მოვთავსდით გემში.

„იზმირი“ დაიძრა ჩანახალეს ნავსადგურიდან. ჩვენ მალევე ავედით
და ვათვალიერებდით ბუნებას, გული სიხარულით იყო სავსე, რადგან
სახლში მივდიოდით, ცოლ-შვილთან, მშობლებთან... ისიც გამახსენდა,
თურქეთში ახალჩამოსული რომ ვიყავი და გემიდან ზოფას ნავსად-

გურში დამწუხრებული ზღვის ფსკერს ჩაყურებდი. მაშინ არაფერი შე-
ხარებდა, რადგან არაფერი გამაჩნდა, დღეს სულ სხვა სურათი იყო.
სიხარულითა და მომავლის დიდი იმედით ოჯახში ებრუნდებოდი. თუმცა
უცხო გარემო მაინც შენი სამშობლოს სიტკბოს არ გაძლევს, მე თავისუ-
ფალი სამშობლო მაქვს მხედველობაში და არა ისეთი, როდესაც
კოლექტივში 17 კაბიკად გამუშავენ...

გელიბოლუს ნავსადგურს მივადექით. ბევრი ჩავიდა, ზოგიც ამოგ-
და გემზე, აქედან მარმარილოს ზღვით სტამბულის, სირქეჯის ნავსად-
გურს მივადექით. აქ ჩავიდა თითქმის ყველა მგზავრი. ერთმანეთს დავე-
მშვიდობეთ და ჩვენ-ჩვენს გზას დავადექით. სეიფეთთინი არ მომეშვა,
ჩვენთან უნდა წამოხვიდეთ.

— როგორ შევაწუხო თქვენი ოჯახი? — კვითხე მე.

— ორი წელია, მეგობრები ვართ, კარგი მეგობრები. ამდენი პარტიის-
ცემა არ უნდა გექონდეს ერთმანეთისა? ერთ კვირას არ გაგიშობ სტა-
მბულიდან. დავათვალთვალე ქალაქი. ტანსაცმელი ხომ უნდა გამოიცვა-
ლო? ჰოდა, აქ იყიდი ჩასაცმელს. — თქვა სეიფეთთინმა.

— კი, შარვალ-კოსტუმი, პერანგი და ფეხსაცმელები უნდა ვიყიდო.
— თავი დავუქნიე მე, — ბავშვებსაც რამეს წავუღებ, გაეხარდებათ.

— ფული ხომ გაქვს? იყიდე, რაც გჭირდება, თუ არ გეყოს, მე მოგ-
ცემ და მერე გამომიგზავნი სახლიდან.

— ფული მაქვს, სამი დღის წინ მივიღე სახლიდან 175 ლირა.

— ეს საკმაო თანხაა. მაგ ფულით სასიძოსკვით გამოეწყობი, სახლ-
ში რომ მიხვალ, იქნებ ვერც გიცნონ!

სირქეჯის ნავსადგურიდან ავტობუსით წავედი სამათიას უბნისაკენ.
მალე მივედი სეიფეთთინის სახლში. პირველად მისმა დამ დანახა
ეზოში უფროსი ძმა და სიხარულით მოეხვია, მიულოცა ოჯახში დაბ-
რუნება. სეიფეთთინმა ჩემზე ანიშნა, ორი წელია ერთად ვართ, ჩემი კარგი
მეგობარიაო. გოგომ კეთილი მოსვლა მისურვა. ამასობაში დედამისი გა-
მოვარდა გახარებული. შვილს მოეხვია, მეც დაბრუნება მომილოცა და
სახლში მიმიპატიჟა.

კარგად მოწყობილი სახლი ჰქონდა. ნოხები, ავეჯი... სეიფეთთინის
დედაც კულტურული, ენატკბილი ადამიანი იყო, ასე 40 წლისა, მიხი ქა-
ლიშვილი თურქანი 16-17 წლისა იქნებოდა, შავთვალწარბა, გრძელი
შავი ნაწნავები ძალიან შეენოდა. საერთოდ, მოხდენილი გოგო იყო.
სეიფეთთინის მამას დაურეკეს სამსახურში და შვილის ჯარიდან ჩამოსვ-
ლა მიულოცეს. მამა-შვილი ეზოში შეეგებენ ერთმანეთს. ოთახში რომ
შევედით, უკვე საღამო იყო. სუფრა გაშალეს, ოჯახის წევრებით მიმი-
ღეს და ყველა ერთად მიუჯექით სუფრას, თანდათან მეზობლებიც მო-

ვიდნენ. სეიფეთთინის მამას მიულოცეს შვილის ჯარიდან დაბრუნება.
გვიან საღამომდე გაგრძელდა საუბარი.

დილით რომ გავიღვიძეთ, სეიფეთთინის მამა უკვე სამსახურში წასულიყო. ვისადილეთ და მეზობლებთან ერთად ქალაქში გავედით. პირველ რიგში ასკერის ფორმა უნდა დამოგვეცვალა. ერთ მაღაზიაში შევიარეთ და ყავისფერი შარვალ-კოსტუმი, პერანგი და ფეხსაცმელი ვიყიდეთ. იქვე ჩავიცვი და მართლაც კოხტად გამოწყობილი დავბრუნდი.

მეოთხე დღეს, დილით, გამოვემშვიდობე სტუმართმოყვარე ოჯახს. ჰაიდარ ფაშას მატარებლის სადგურამდე სეიფეთთინმა მიმაცილა...

მატარებელი იზმითისაყენ მიმაქროლებდა. მეორე დღეს დიარბაქირში ჩავედი, იქედან ყურთალანის ბოლო სადგურში ჩამოვედი, ბითლისამდე ცხენით ვმგზავრობდი. მერე ორი დღე ფეხით ვიარე და როგორც იქნა, ოჯახში დავბრუნდი...

(გაგრძელება იქნება)

ისმაილ ქარა
(შავიშვილი)

სადაც ჰორიზონი მთავრდება

დიდი სიყვარულით მივესალმები „ქორთხის“ მკითხველებს თურქეთში, ბურსას ინეგოლში, მცხოვრები ქართველი კაცი — მწერალი ისმაილ ყარა (შავიშვილი).

...ვიმოგზაურე მშობლიურ საქართველოში. ბედნიერი ვარ, რომ ვნახე თურქეთში მცხოვრები ყველა ქართველისათვის ძვირფასი დიდი მემლექეთი — საქართველო.

ჩემი წერილი, რომლის რამდენიმე თავს თქვენს ჟურნალს ვთავაზობ, ამ დაუვიწყარი მოგზაურობის შთაბეჭდილებებია.

ავტორი

1. სარფის შიშპარი

სამიოდ დღეში დიდი მუსლიმანური დღესასწაული ბაირამია. დღე-ღამის გასაუარია, მე უკვე სარფის ჭიშკართან ვდგავარ. ზოფადან აქამდე ტაქსით მოვედი. მანქანა გაჩერდა თუ არა, მგზავრებმა მოუთმენლად, თითქოს ერთდროულად გავადეთ კარები. წინა კარიდან მე გადმოვედი, უკანა კარიდან კი მუსლიმანურად შემოსილი ჩემი მეუღლე და უმცროსი ქალიშვილი — ზეინაბი. სამთავეს ფეხი თითქმის ერთად შეეხო სარფის მიწას. დაღლილები ვართ, მეტადრე ფერმკრთალად მე გამოვიყურები, ხანგრძლივი მგზავრობისაგან დაღლილს სხეული ერთთავად მტეხს და ტანში მამტვრევს. ექიმის მიერ სახელდახელოდ გამოტანებული წამლის აბი ენის ქვეშ ჩავიდე, ვატუბ, მთლად საიმედოდ არ უნდა მქონდეს გული. თვალწინ ინეგოლელი ჩემი ექიმის შუქრამ ულუსოის სახემ გაიღვა, აქ წამოსვლამდე თორმეტი დღით ადრე მშველელი ანგელოზივით რომ დამტრიალებდა თავს. მოსულიერებულმა ძლივს გავუმხილე, საავადმყოფოდან გავეწერები თუ არა, ბათუმში ვაპირებ გამგზავრებას, წლების მანძილზე ნალოდინევი მოწვევა მომივიდა და ასი წლის უნახავ ჩემიანებს უნდა შევხვდე-მეთქი. ექიმმა ჩემს სურვილს ერთბაშად ცივი წყალი გადაასხა და კატეგორიულად გამაფრთხილა: თქვენი გული ამჯერად ხანგრძლივი მგზავრობისათვის მზად არ გახლავთ, ისმაილ ბეი, ის კი არაა, საავადმყოფოდან გასვლის შემდეგ გირჩევთ, ცოტა ხანს სახლის მუდურო გარემოს გადაყოლოთ გულით. მე არ დავუჯერე და, როგორც ხედავთ, აქ, ათას სამასი კილომეტრით შორს ინეგოლიდან, სარფის ჭიშკართან მოვსულვარ, რასაც ოცდასამი დამდღელი საათის მგზავრობა დასჭირდა.

ჩემი სარიცხო მგზავრობის შესახებ ოჯახში კარგად იცოდნენ, მაგრამ რაკილა მამოგზავრების დიდი სურვილი მქონდა და ცოტა არ იყოს, რაკილა ჩემი უზიადი ხსენებით იცოდნენ, აღარაფერი უთქვამთ. კარგად გამეგებოდა მათი განცდისაც, მაგრამ

არც ის მინდოდა, ჩემი მდგომარეობით მათი განწყობა დამემძიმებინა, ამიტომ რეალურ მდგომარეობას ვმაღავდი და ნაინფაქტარ გულს გამძლეობისკენ მოვუწოდებდი.

ტაქსი ჩქარა გაშორდა იქაურობას, ჩვენ არც თუ მცირე ხელბარგით სახელმწიფო საზღვრის საკონტროლო პუნქტისაკენ გავწიეთ. ერთი პირობა ბარგის აწევა არ დამანებეს, მაგრამ მთლად უქმად, ჰიბეში ხელჩაწყობილი წამოსვლაც გულმა არ მიქნა და ისევ ბარგს წამოვავლე ხელი.

საზღვარზე ყველაფერი სწრაფად მოგვარდა, გაგვინჯეს, შეგვამოწმეს, სათანადო დოკუმენტები შეგვავსეს და გზა დაგვიღოცეს. სამიოდ წუთში ორად გაყოფილი სარფის მეორე მხარეს გახლდით.

ბავშვობის დროიდან მიზიდავდა და მიხმობდა მემღეკეთის აღთქმული მიწა-წყალი, მაინტერესებდა მისი ნახვა, მწყუროდა თუნდაც ერთხელ თვალის მოკვრა და აი, პირველად მემღეოდა ამ ნატვრის ცხადად ახდენის საშუალებაც.

სარფისწყლის პატარა ღელე თავაწყვეტილი ცქვიტად ჩამორბის და იქვე ზღვას უერთდება. მდინარის გაღმა-გამოღმა შუადგაყოფილი პაწია სარფის ოდა-სახლები ერთმანეთს მღუმარედ გაჰყურებენ. ეს პატარა მდინარე არა თუ ერთი სოფლის, ორი ქვეყნის, ორი სამყაროს საზღვრის სიმბოლოდ ქცეულა. თუმცა, შუადგაყოფილი ქართული სოფლის ორივე მხარე მაინც გაჭირლი ვაშლივით ჰგვანან ერთიმეორეს. თუ არა ეს რკინის გისოსები და სამხედრო პატრული, სოფლის მთლიანობაში კაცის თვალს ეჭვი არ ეპარება. შავი ზღვის პირას გაშენებული ამ პატარა სოფლის სევდიანი ბედი მნახველს ერთბაშად სიბრალუღით აცხენს. ორივე ისინი გვერდიგვერდ მდგომნი და მაინც ერთმანეთს მოწყვეტილნი, აგერ, აქამომდე, სხვადასხვა ცხოვრებით ცხოვრობენ. მომაგონდა ერთი ბათუმელი მწერლის სევდანარევი, ხუმრობაშერეული ნათქვამი: ერთხელ სარფის ერთი ნაწყვეტიდან მეორე ნაწყვეტისკენ სტუმარი წამოსულა თურმე. შინ დაუბარებია, მშვიდობით რომ მივალ, ბანზე წითელ ბაირაღს გამოვკიდებ და ეს იყოს ნიშანი, რომ მშვიდობით დავბრუნდით. იოლად ასავლელი გზა ძნელი და შორიდან სავლელი გახლდათ წინათ, ამიტომ სარფიდან ოციოდ წუთის გასავლელს ერთ კვირაზე მეტ ხანს მოუნდა კაცი. ამასობაში გაღმა სარფში ვიღაც გარდაცვლილიყო თურმე და ერთ-ერთი სახლის ბანზე შავი ნაჭერი გამოეკიდათ. გამოღმა ღარჩენილებს დათქმული ნიშანი ჰგონებიათ და ერთი ვაი-ვიში აუტეხიათ, — კაცი უდროოდ დაჯვარდეთო. რამდენიმე დღის შემდეგ კი მგზავრი გაღმა სარფს მისულა და პირობისამებრ წითელი ბაირაღი გამოუკიდა. მომტირალი გამოღმელების სახეები ახლა ერთბაშად მშით გაბრწყინებულია, სტუმარი შინ მშვიდობით დაბრუნებულია, ჩვენ კი გლოვად დავცემულვართო. ჰოდა, ახლა შავი ნაჭერი ძირს ჩამოუღიათ და გაღმელის შინ მისვლა ზეიმით აღუნიშნავთ.

ამ ხუმრობაშერეულ ამბავში სარფისა და სარფელების ენაუთქმელი გულისტკივილია აღწერილი...

მაღე მოლისფერ ფორმაში გამოწყობილმა საბჭოთა მესაზღვრეებმა ღიმილით გავიღეს მძიმე ჭიშკარი და ნანატრ მიწაზე გავლის ნება მოგვცეს, თან რამდენიმე სიტყვა თავიანთ ენაზე გვითხრეს. თუმცა ენა არ ვიცოდით, ჩვენ მაინც გუმანით ვხვდებოდით, რომ ისინი კეთილად მოსვლას გვილოცავდნენ.

სარფის ჭიშკარი უკან დარჩა, ჩვენს წინ მშობლიური საქართველო გადაიშალა. ჩათა და ციტრუსით დაფარული მაღლიანი მიწა, რომელსაც სამოთხე თუ შეედრება მართო ამქვეყნად. ასფალტით დაფარული გზა ქვეყნის სიღრმისაკენ მიიწევს, ეს გზა ღილი მემღეკეთის ნანატრი გზაა.

ჩვენ ჩასვლის შესახებ ჩვენმა მასპინძლებმა უკვე იცოდნენ. სარფში რამდენიმე

მსუბუქი მანქანა დაგვხვდა. უეცრად ჩემსკენ ხელგაშლილი მაღალი, მხარბეკიანი, ქაღალდ-
რაშერეული კაცი გამოემართა. უმაღლესი უფიცო ადრე სურათით ნახული ჩემი ღვიძლი
ბიძაშვილი ნიაზი. უკან თავისი მეუღლე, შვილები და ნათესავები მოჰყვებოდნენ. სვეტ-
ნამ, სიყვარულმა, სევდანარევმა სიხარულმა და ცრემლმა დაფარა ყველაფერი. ეს ჩემი
ათი წლის ნანატრი და ნაოცნებარი წუთი იყო, წუთი, რომელიც ახლა ჩემთვის სიზმა-
რით აშხარაყო. ბედმა და გარემომ, ღვთის ნებამ და განგებამ შეგვახვედრა ერთმა-
ნეთს ამდენი ხნის მოწყვეტილი ღვიძლი ნათესავები, ეს წუთი კი ჩვენი დღევანდელი
რიცხვმრავალი საგვარეულოსათვის და ჩვენი მომავლებისათვის ნამდვილი ისტორიული
წუთი გახლდათ, რადგან ამიერიდან ჩვენ არასოდეს დაკარგავდით დიდი ხნის ნატარულ
სიახლოვეს. ?

ავტომანქანების ქარავანი ბათუმისაკენ დაიძრა. სანაპიროზე ოდნავი ქარი ქროდა,
ნაპირს შავი ზღვის ტალღები ელამუნებოდნენ. აგერ გონიო, ისტორიული აფხაროსის
ძლიერი ციხე, აგერ ახალსოფელიც. თვალი ვერ ატყობს აქ უცხოობას, ქართული მი-
წის შვილები მემღეკეთის მიწაზე ვართ. ორსართულიანი სახლები ლამაზად ჩამწკრი-
ვებულან მთის ფერდობებზე და გზის გაყოლებზე. გზის იქით და აქეთ ცადატყორცნი-
ლი ეკვალიპტის ზეივანი მიგვაცილებს, გზის იქით კი ჩაის ამწვანებული პლანტაციები
ლაღანებს. ეს არის აჭარა, რომლის შესახებაც დაუსრულებლად ყვებოდნენ და ყვებო-
დნენ მოხუცი ართვინელები, იმერხეველები, მარადიდელები, მაჭახლელები, ბორჩხელე-
ბი, მურღულელები, ყვებოდნენ თვალზე მონატრების ცრემლმორეულნი, ყვებოდნენ და
ვერ კი ამთავრებდნენ ამ მოყოლას. წუთით თვალწინ დამიდგა მათი სახეები, ცხენებზე
გადაკიდებული მათი ტვირთები, ნავთი, შაქარი, მარილი და ამით მოსატანად ბათუმისკენ
ამგზავრებული იმათი სილუეტები. მოდიოდნენ ისინი ბათუმიდან იმერხევისკენ და ნა-
ვთთან ერთად მოჰქონდათ სამშობლოს სიყვარული ჩვენებურებთან დასარიგებლად.
ძველი ართვინელები ბათუმს გარდა ქედამდე, შუახევამდე, ხულომდე მოდიოდნენ,
იქ სხვადასხვა საშუალებებს იღებდნენ და უკან მცირეოდენი გასამრჯელოთი ბრუნდებო-
დნენ. გზას არავინ უტერდა მათ, ის კი არა, და, გაღმა-გამომღებლობაში ხშირად თხოვა-
გათხოვებაც ხდებოდა ხოლმე. ერთი იყო ამათი ცხოვრება, სიცოცხლე, ფიქრი, სიხა-
რული, სიმღერა, ცეკვა და ცრემლიც კი. ასე დარჩნენ ერთი სანათესაოს სხვადასხვა
ნამრავლები საზღვრის იქით და აქეთ მას შემდეგ, როცა ორი ქვეყნის საზღვარი ურულ
ჩაიკეტა. საზღვარმა მხოლოდ მიწა როდი მოსწყვიტა ერთმანეთს, ურთიერთს დააშორა
ძმები, ნათესავები, მოყვრები, მეზობლები. მალე მიწერ-მოწერაც შეწყდა და იქით
და აქეთ, როგორც იტყვიან, ჩიტიც აღარ ფრენდა. იმხანებში ართვინში საბჭოთა საზღ-
ვრისა და ქვეყნის შესახებ ათასგვარი ჭორი და მართალი ვრცელდებოდა. თვალით ნა-
ხული არავინ იცოდა, გონება კი ათასნაირ რამეს თხზავდა. იმასაც ამბობდნენ, კომუნის-
ტებმა ხალხს სჭული წაართვეს, ქალი და კაცი ერთმანეთისაგან არ გაირჩევაო, და რა
ვიცო კიდევ, რა აღარა... ხალხსაც წარმოადგენა ამის მიხედვით ექმნებოდა. ის კი არა
და, იმერხევი პატარა ბავშვებს დედა რომ გაუჟავრდებოდა, წყრომის ნიშნად ეტყო-
და, „შენ მოსკოვის შვილიშვილი“. ეს მათ შეგნებაში დაახლოებით იმას ნიშნავდა, რომ
გეთქვით, „შენ გაიურის შვილიშვილი“...

და მაინც, ამგვარმა ამბებმა ვერ მოშალა ერთი უმთავრესი: გადაღმით დარჩენი-
ლებს გულში დარჩათ გამომღებლთა ღვიძლი ძმობის მთავარი რწმენა. ბავშვობიდან ათას-
ნაირი ამბების გამგონეს, მეც გონებაში ჩამრჩენოდა, თითქმის კომუნისტები ჩვენგან არა
მხოლოდ რწმენით, უბრალოდ, გარეგნულად, ადამიანური ნიშნებითაც განსხვავდებოდ-
ნენ.

ბევრი რამ წამეკითხა, ბევრი რამ მესწავლა, მაგრამ წიგნიდან ნასწავლი ბავშვობი-

სას გაგონილს ჯერ კიდევ ვერ მოერეოდა. ამიტომ ყველაფერს ახლა ისევ ბავშვის გონებათ ვამოწმებდი და ვუყურებდი. ვხედავდი, ისინიც ჩვენნაირი აღაშინებები იყვნენ, ჩვენნაირი ლაპარაკით, ჩვენნაირი ღიმილით, ჩვენნაირი ქცევა-ჩვევებით. წამიერი იყო ჩემი ჩავიქრება, წამიერადვე გამიიფლება ყველაფერმა ამან გონებაში და ისევ სინამდვილეს დავუბრუნდი.

2. ბათუმი — ოცნების ძალაში

მანქანების ესკორტი ბათუმის ქუჩებში შეიჭრა. ცოტაც და, ჩემი მასპინძლისა და ბიძაშვილის, ნიაზის, მანქანამ მთავარი ქუჩიდან გადაუხვია. ჩვენ დიდი ქართველისა და მამულიშვილის — ჭავჭავაძის ქუჩაზე გაველით და ორიოდ წუთშიც თეთრი მოზაიკით მოხატულ დიდ, ფართო აივნებიან, ორსართულიან სახლთან შევჩერდით. მასპინძელი სამოთხესავით მოწყობილ ეზოში შეგვიძღვა. შუა ეზოში წყლის აუზი იყო, აუზში შადრევანი სჩქეფდა, შადრევნის ჩანჩქერიდან გადმოფრქვეულ წყლის შხეფებში კი ცოცხალი კალმახები დაფათუნობდნენ. ეზოს კუთხეში მიდგმულ ძელსამებზე ჩამოვრიდით. ერთმანეთი მოვიკითხეთ და საუბარი დავიწყეთ. ამასობაშიც სახლიდან ბათუმური შავი ყავა გამოიტანეს და პატარ-პატარა ფინჯნებით ჩამოგვირიგეს. ეს ის მისამართი იყო, რომელიც მე ჯერ კიდევ თურქეთში მქონდა, ჩემი ბიძაშვილი მოპირდაპირე სკამიდან წამოდგა და გვერდით მომიჯდა. ირვკლივ კი მისი ოჯახის წევრები და ახლობლები შემოგვერტყნენ. ფართო ეზო ნაცნობ-ნათესავებით და მეზობლებით იყო სავსე. ისინი ჩვენს შეხვედრას უყურებდნენ, ზოგიც გულ-აჩუყებული ცრემლებს ვერ აკავებდა და ჩუმჩუმად თვლებს იწმენდა.

სახლის მეორე სართულზე ფაცო-ფუცი ატყდა, მასპინძლები ეზოშიც მივრბოდნენ. მივხვდი, ვახშმის თადარიგს იჭერდნენ. ნიაზი გვერდიდან არ მციოდებოდა, ათასნაირ კითხვებს მაყრიდა თურქეთში დარჩენილი ნათესავების შესახებ. მე-კითხებოდა მათ სახელებს, სიმაღლეს, თვლების თუ სახის ფერს, ერთი სიტყვით, ყველასა და ყველაფერს ერთად აღქმას ღამობდა. სიხარულისა და დღევისაგან ბევრი ისეთი რამე მაღიწყდებოდა, რომ შემდეგ ისევ თვითონ ვერ ვიკავებდი ღიმილს.

ნიაზის მამა, ჩემი ბიძა, დედაჩემის ღვიძლი ბიძაშვილი იყო. იგი ართვინის მხარეში, შავშეთის სოფელ ღოზლევში დაბადებული გახლდათ, პირველი სკოლაც იქვე, მეზობელ სოფელ წყალსმერში, ახლანდელ ბალუქლუში დაუმთავრებია. შემდეგ ისე მომხდარა, რომ იგი შავშეთიდან აჭარაში, სოფელ ოლადაურში მოსულა. ამასობაში საზღვრებიც ჩაკეტილა და იგი ვადმოღმით დარჩენილა. აქლაც მახსოვს, ბებიაჩემის, ხენიფეს, ნათქვამი: მაშინ შაქირი ბავშვი იყო, ჩვენს კარზე რომ გაიარა და აქეთ იუტრებოდა, მახსოვს, მაგრამ ის კი აღარ მეგონა, რომ ეს მისი უკანასკნელი დანახვა იყო. ერთი დამე სარიჩირის ტყეში გაუთენებია თურმე, მერე სოფელში მოუღწევია. ჰოდა, მას აქეთ, აგერ სამოცი წელი გავიდა და მის შესახებ შავშეთში ნათესავებს აღარაფერი გვსმენოდა... აი, ასე, წმირად შემთხვევითაც კი დარჩენილა ღვიძლი ღვიძლისგან მოშორებული. და აი, დღეს მე მისი მოდგმის სტუმარი ვარ. თვითონ შაქირი ამ თხუთმეტი წლის წინ გარდაცვლილა. დიდი ხნის ძებნისა და მიწერ-მოწერის წყალობა იყო ეს შეხვედრა, ამიტომ თვალბეზე სიხარულის ცრემლები მადგება, ვხედავ, ისინიც სიხარულით იცრემლებიან და ერთმანეთის მოსიყვარულებით და მოფერებით ველარ ვძლებით.

მოსაღამოვდა. ქალაქში ელექტრონის შუქი ჩაირთო. ქუჩა, ეზო, სახლი სულ ერთთავად ნათურებით გაჩანჩახდა. სახლში ყველა ქალი ანთოთ, გეგონებოდათ, ოჯახი დიდ რასმე ზეიმს იხდისო. სტუმრები სახლის მეორე სართულზე მიგვწვიეს. ფა-

რთო აივანზე გავედით და, ცოტა არ იყოს უეცრად დავიბენი კიდეც, გრძელად გაშლილი სუფრა დაახლოებით ასი კაცის სამყოფი მაინც იქნებოდა, ხოლო ზედ დახუნძლული კერძები და ხორავი მადისმომგვრელად და თვალისდამატყვევებლად ბოლავდა.

ცოტაც და, სუფრა მოვახშმეებით აივსო. იქაურობა საქორწილოდ მორთულ დარბაზს ჰგავდა. მესუფრეები კი ჩემი უახლოესი ნათესავები გახლდნენ. ვინ არ ერია ამათში, რა რანგის და განათლებისა. ყველანი ერთად კი ერთი საგვარეულო ხის ტოტებს წარმოვადგენდით. მე გაღმა მხრიდან მოსული, ესინი კი აქ დამხვდურნი, მაგრამ მაინც ერთი ხის ერთნაირი ტოტები, ერთი სისხლით და ხორცით, ერთი სულით და ფიქრით.

სუფრის თავში ჩემი ახოვანი ბიძაშვილი იჯდა, ღვთისაგან ნაკურთხი სუფრის ავლა-დიდება კი, ყველაზე მდიდარ ზენგინს რომ ვეტყვით ჩვენში, იმასაც კი შეშურდებოდა. ბევრი უქონელიცა და მშვიდის მნახველს ცოტა არ იყოს, სევდაც მომერია: ღარიბობით გამოვლილი წარსული მომაგონდა და ჩემი დღევანდლობაც იმ უქონლობით განვსჭვრიტე. ვინავე წვალეებით გაველილი ახალგაზრდობის გამო.

ვახშამმა დიდხანს გასტანა. ღამის ორი საათი იქნებოდა, რომ სუფრა აიშალა. სტუმარ-მასპინძლები ერთმანეთს დავემშვიდობეთ. დარჩენილებმა ცოტა ხანს კიდევერ მოვწყვეტეთ ერთმანეთს თვალი, ძილისთვის ვერ ვიმეტებდით ერთმანეთს, მაგრამ ბოლოს დაღლილობამ მაინც თავისი გაიტანა და დასაძინებლად წავედ-წამოვედით.

თვალეზე რული გამიკრთა, დიდხანს არ დამეძინა, გონებაში ერთმანეთს ეტოლებოდა გუშინდელი და დღევანდელი, ის, რაც იქ დავტოვე, და ის, რაც აქ ვნახე.

ხვალ თურქეთში ყურბან-ბაიარამის წინა დღეა. ჩვენებურებს უკვე საბაირამო საკლავი აუვანილი ჰყავთ, დაწოგილი ფულითაც ბავშვების სამოს-დასახურავი უყიდიათ. სოფელი, ქუჩა, სახლები, მთელი გარემო ბაიარამის ზეიმით სუნთქავს, აქ კი ჩვეულებრივი ქართული დილა თენდება, დილა, რომელიც ოჯახს ახალ სიხარულს ახალ სუნთქვას, ახალ საზრუნავ-საფიქრალს მოუტანს, ხოლო ჩვენ ახალი შეხვედრებით გაგვახარებს.

ფიქრში, ოცნებაში და ძილ-სიფხიზლის ქიდილში გათენდა კიდეც. ცა თეთრად გაიცრცა, ოთახში მკრთალი სხივები შემოიჭრა. სხივებთან ერთად ქუჩიდან უცნაური ხმაური შემოვიდა. ფარდა გაეწიე და გარეთ გავიხედე. ჭერ კიდეც დილის წყნარ ბურუსში მეფოვის ცოცხის ჩნაკუნია იხმოდა.

ქალაქი დილის შესახვედრად ემზადებოდა.

მოთარ თურმანიძე

რას ეროვნულ საქმეს ნაადგება

საპარტველოს ისტორიის მეცნიერული კვლევის,
სწავლავისა და პოპულარიზაციის თეორიული და
მეთოდური პრობლემები

საქართველოს დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის საყოველთაო-სახალხო ბრძოლის დღევანდელ ეტაპზე კანონზომიერი აუცილებლობა გახდა ჩვენი ერის ისტორიის კვლევა-ძიების, სწავლებისა და პოპულარიზაციის თვისებრივად ახალ, ქეშმარიტად მეცნიერულ საფუძველზე დაფუძნება, განსაკუთრებით ახალი და უახლესი ისტორიის ახლებურად გათვითცნობიერება.

ამას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ეროვნული თვითშეგნების გაღვიძების, მოსაწვდომების, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდობის პატრიოტული სულითკეთებით აღზრდის, ეროვნული ძალების კონსოლიდაციისათვის, მით უმეტეს, უკანასკნელი 70 წლის მანძილზე ქართველი ერის ისტორია ფაქტობრივად დავიწყებას ეძლეოდა. საბჭოთა ტოტალიტარულ იმპერიაში ყველაზე უფრო პრესტიჟული იყო სკკპ ისტორია, სსრ კავშირის ხალხთა ისტორია, ისინი ფაქტობრივად რუსეთის ისტორია იყო. საქართველოს ისტორია კი თითქმის აღარ იწვევებოდა, იგი იგნორირებული იყო.

საქართველოს ისტორიის სწავლებისა და პოპულარიზაციის იგნორირებამ ჩვენს პოლიტიკურ და სულიერ ცხოვრებას მძიმე კვალი დაამჩნია. როგორც დიდი ილა ბრძანებდა, „ერის პირქვე დამხობა, გათახსირება, გაწყალბა იქიდან იწყება, როცა იგი თავის ისტორიას ივიწყებს“. დროა, ამ სიტყვებიდან სათანადო დასკვნა გამოვიტანოთ. მართლია, წინანდელმა ხელმძღვანელობამ — საქართველოს კომპარტიის (ქინტარ) ლურმა კომიტეტმა, რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმმა და მინისტრთა საბჭომ 1990 წლის მაისში ერთობლივად დაამტკიცეს საქართველოს ისტორიის მეცნიერული კვლევის, სწავლებისა და პოპულარიზაციის სახელმწიფო პროგრამა, მაგრამ იგი არ ითვალისწინებს ჩვენი ერის უკანასკნელი ორი საუკუნის, განსაკუთრებით მე-20 საუკუნის ისტორიის ძირეულ, თვისებრივად ახლებურად გააზრებას.

ახლა, როდესაც საქართველოს ხელისუფლების სათავეში ეროვნული ძალები მოვიდნენ, ყოველმხრივ ხელსაყრელი პირობები იქმნება ეროვნული ისტორიის ახალი და უახლესი პერიოდის ქეშმარიტად მეცნიერული, ობიექტური შესწავლისათვის. აღბათ, მკვლევარებისათვის მისაწვდომი გახდება ბევრი აქამდე უცნობი პირველწყარო, რომელიც წარმოაჩენს საბჭოთა ტოტალიტარიზმის ნამდვილ სახეს.

საქართველოს წინათაც და ამჟამადც მაღალკვალიფიციური მეცნიერი ისტორიკოსი ჰყავდა და ჰყავს. ეროვნული ისტორიის მეცნიერულ შესწავლაში უდიდესი მამულიშვილური წვლილი შეიტანეს დიმიტრი ბაქრაძემ, თედო ჟორდანია, ივანე ჯავახიშვილ-

მა, ექვთიმე თაყაიშვილმა, სიმონ ჯანაშიამ, ნიკოლოზ ბერძენიშვილმა და მათმა მოწაფე-ებმა. ჭერ კიდევ 1943 წელს გამოვიდა ივანე ჯავახიშვილის, სიმონ ჯანაშიასა და ნიკოლოზ ბერძენიშვილის მიერ დაწერილი საქართველოს ისტორია, რომელიც დღესაც საზოგადო წიგნად ითვლება. მაგრამ მასში საქართველოს ისტორია გადმოცემულია მე-19 საუკუნის დასაწყისამდე.

60-იან წლებში გამოვიდა საქართველოს ისტორიის სამტომეული, როგორც უმაღლესი სკოლების დამხმარე სახელმძღვანელო. იგი საქართველოს ისტორიის აშუქებს უძველესი დროიდან, მე-20 საუკუნის 50-იანი წლების ბოლომდე. ჩვენი ისტორიკოსების მრავალწლიანი ნაყოფიერი შრომის სინთეზს წარმოადგენს საქართველოს ისტორიის რვატომეული, რომელიც 1970-1980 წლებში გამოქვეყნდა. 1984 წელს ი. კაპარავას რედაქტორობით გამოვიდა საქართველოს ისტორიის დამხმარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის. იგი ქრონოლოგიურად მოიცავს მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან ჩვენი საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისამდე პერიოდს. ყველა სახის სახელმძღვანელო და დამხმარე ლიტერატურა, რომლებშიც გადმოცემულია საქართველოს მე-20 საუკუნის ისტორია, მეთოდურად არასწორადაა შედგენილი. ის ძირითადად მისდევს სკკპ ისტორიის ქრონოლოგიურ სქემას, რასაც ამაჟამად ცენტრის ოფიციალური ისტორიოგრაფიაც კი უარყოფს. საგულისხმოა, რომ საქართველოს 1900 - 1921 წლების ისტორია განიხილება როგორც ერთი მთლიანი პერიოდი², ერთ სიბრტყეშია მოცემული რუსეთის იმპერიის ბატონობის ქვეშ მყოფი კოლონიური და 1918 წლის 26 მაისის შემდგომი პერიოდის დამოუკიდებელი დემოკრატიული საქართველოს ისტორია, სინამდვილეში კი საქმე გვაქვს ორ სრულიად განსხვავებულ პერიოდთან, რომლებიც ერთმანეთისაგან თვისებრივად გამოირჩევიან.

მეთოდურად ყველაზე უფრო დამახინჯებულად, ანტიმეცნიერულადაა შედგენილი საქართველოს საბჭოთა პერიოდის ისტორია. ამ პერიოდის ცალკეულ ეტაპებად დაყოფა აშკარად ზელოვნურია და მოწმობს ამ დარგში მომუშავე ქართველი ისტორიკოსების კონიუნქტურის სამოსელში გახვევას.

გაუგებარი და ყოველგვარ მეცნიერულ და ისტორიულ-ლოგიკურ საფუძველს მოკლებულია 1926-1929, 1929-1932, 1937-1941, 1946-1952, 1952-1958 წლების რალაც ქვეყნებზე დაყოფა და ცალ-ცალკე შესწავლა, ანტიმეცნიერულია ზუთწილებებისა და შვიდწილების მიხედვით ჩვენი ისტორიის გაშუქება³. ბევრ შემთხვევაში ასეთი დაყოფა დაკავშირებულია „პირველი კაცის“ ტოტალიტარული ზელისუფლების სათავეში მოხელასთან. მის ქადაგებასთან „გარდატეხის“ ხანის შესახებ. მას უფრო პროპაგანდისტული მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე მეცნიერულ-შემეცნებითი.

ერთი სიტყვით, საქართველოს უახლესი ისტორია მეთოდურად სრულიად ახლებურ მიდგომას მოითხოვს. საქართველოს უახლესი ისტორიის პერიოდიზაციისათვის საჭიროა გულდასმით გავანალიზოთ მსოფლიო განვითარების ძირითადი ტენდენციები რუსეთსა და საქართველოში მიმდინარე პროცესებთან ურთიერთკავშირში, გამოვყოთ ზოგადი და სპეციფიური ნიშნები. რუსეთის იმპერიასა და საქართველოში მიმდინარე ისტორიული პროცესების მთლიანობაში წარმოდგენის შედეგად აუცილებლად მივაღწიოთ დასკვნამდე, რომ საქართველოს საბჭოთა წლები ერთი ისტორიული პერიოდია. მისი საწყისი წერტილია 1921 წლის 25 თებერვალი, როდესაც წითელი რუსეთის იმპერიამ დამოუკიდებელი საქართველოს ოკუპაცია-ანექსია მოახდინა.

ეს პერიოდი საქართველოს სრული დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე გაგრძელდება. ზოგადი ნიშნების გარდა, მას თავისებურებანიც აქვს. ამ სპეციფიკის გამო, ჩვენი აზრით, საქართველოს ისტორიის საბჭოთა პერიოდი შეიძლება სამ ეტაპად და-

ყოთ. პირველი ეტაპი 1921-1945 წლებს უნდა მოიცავდეს. როგორც ვხედავთ, იგი რუსეთ - გერმანიის 1941 - 1945 წლების ომსაც მოიცავს. ეს გამართლებულია, რადგან 1941-45 წლები წინარე ხანასთან ორგანულ კავშირშია, ამასთან შეიძლება აღნიშნული ომი ქვეყნებად გამოიყოს და ცალკე მონოგრაფიულად გაშუქდეს.

საქართველოს უახლესი ისტორიის მეორე ეტაპი შედარებით ხანგრძლივია. იგი 1946-1990 წლებს უნდა მოიცავდეს. საქართველოს უახლესი ისტორიის მომდევნო ეტაპის დაწყება დაკავშირებულია ეროვნულ-დემოკრატიული ძალების რესპუბლიკის ხელისუფლების საჭესთან მისვლასთან, როდესაც საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნულმა პარლამენტმა გარდამავალი პერიოდი გამოაცხადა. ეს პერიოდი, რომელიც 1991 წლიდან დაიწყო, საქართველოს უახლესი ისტორიის მესამე ეტაპია.

ასეთი ქრონოლოგიით შესაძლებელია საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების, ეკონომიკის, სოციალური და სულიერი სფეროს სრულყოფილად წარმოსახვა.

ისტორიულ მეცნიერებას, კერძოდ, საქართველოს ისტორიის მეცნიერულ შესწავლას დიდი ზიანი მიაყენა მარქსიზმ-ლენინიზმის უნივერსალურ მეთოდოლოგიად გამოცხადებამ. კლასობრივ-პარტიულმა მიდგომამ, რასაც აღნიშნული მოძღვრება მოითხოვს, ნებით თუ უნებლიეთ გამოიწვია ჯეშმარიტების დამახინჯება, გზა გაუხსნა სიყალბეს ისტორიულ მეცნიერებაში, ამიტომ მეცნიერმა-ისტორიკოსებმა, ვინც ესწრაფვის ისტორიის ობიექტურად შესწავლას, არ შეიძლება მარქსიზმ-ლენინიზმი სახელმძღვანელო მეთოდოლოგიად გაიხადონ.

მარქსიზმ-ლენინიზმს, როგორც იძულებით თავსმოხვეულ მეთოდოლოგიას, ისტორიამ კანონიერი განაჩენი გამოუტანა. ახლა წარმოუდგენელია მარქსიზმ-ლენინიზმის ყოვლისმომცველ, ყოვლისშემძლე მოძღვრებად, უნივერსალურ მეთოდოლოგიად აღიარება. ისტორიას ასაზრდოებს თავისი, საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული, ნამდვილად ჯეშმარიტი მეთოდოლოგია, რომელიც მარქსამდე დიდი ხნით ადრე წარმოიშვა. მისი დავიწყება ან უგულებელყოფა ბუნებრივად მიგვიყვანს ისტორიული პროცესების გაყალბებამდე.

სწორედ საბჭოთა ტოტალიტარულმა რეჟიმმა, რომლის დროსაც მარქსიზმ-ლენინიზმი უნივერსალურ მეთოდოლოგიად იყო აღიარებული, გამოიწვია ისტორიული მეცნიერების ღრმა კრიზისი. ისტორიკოსები, ისევე როგორც საზოგადოებრივი მეცნიერების სხვა დარგის სპეციალისტები, ნებისთი თუ უნებლიეთ კონიუნქტურის ტყვეობაში აღმოჩნდნენ. ტოტალიტარული რეჟიმის მმართველი პარტიის — კომუნისტური პარტიის — ყოველი ურთილობის, კონფერენციის, პლენუმის დადგენილებები და რეზოლუციები, ახლადმოგვნილი ყველა „პირველი კაცის“ სიტყვა ისტორიული მეცნიერებისათვის ამოსავალ, სახელმძღვანელო დებულებად ითვლებოდა. ამის შედეგები, როგორც ახლა ყველასათვის ცხადია, ძალზე მძიმეა. ყველაზე დიდი ზიანი მე-20 საუკუნის ისტორიამ განიცადა.

აღსანიშნავია, რომ ლიტერატურა მე-20 საუკუნის საქართველოს ისტორიის შესახებ რაოდენობრივად ყველაზე უფრო მდიდარია. მაგრამ, როგორც ითქვა, მათში ისტორიული პროცესები და მოვლენები ტენდენციურად, დამახინჯებულადაა ასახული, ერთი სიტყვით, გაყალბებულია. ამის შესახებ მსჯელობა შეიძლება ისეთი განმარტებელი წიგნების მაგალითზე, როგორიცაა საქართველოს ისტორიის სამტომეულის მეორე და მესამე ტომები,⁴ რვატომეულის ბოლო სამი ტომი⁵, უმაღლესი სასწავლებლებისათვის განკუთვნილი საქართველოს ისტორიის დამხმარე სახელმძღვანელო,⁶ ომისშემდგომ წლებში გამოსული ყველა სასკოლო სახელმძღვანელო.

ამჟამად ქართული ისტორიული მეცნიერების წინაშე დიდი მოცულობის საკმარისი, საპასუხისმგებლო ამოცანები და პრობლემები დგას, საჭიროა მე-20 საუკუნის ისტორიაში მომუშავე მეცნიერ-ისტორიკოსების ძალისხმევის გაერთიანება, ახალი მასალების გამოვლენა, მათი გულდასმით ურთიერთშეჯერება, საღი და ნათელი გონებით გაანალიზება, პრობლემების ახლებურად გათვითცნობიერება, ობიექტური დასკვნების გამოტანა. უნდა გვახსოვდეს, რომ ისტორიულ მეცნიერებას მაშინ შეუძლია თავისი მისიის შესრულება, როდესაც იგი მოვლენებსა და პროცესებს სამართლიანად, მიუკერძოებლად აშუქებს, ამიტომ ჩვენ საჭიროდ ვთვლით გაიშალოს ფართო პაექრობა ჭეშმარიტების დასადგენად.

რა თქმა უნდა, ეს არც ისე იოლი საქმეა. ჩვენ მოგვიხდება ძველი შეხედულებების, ყავლგასული სტერეოტიპების მსხვრევა, სამეცნიერო ბრუნვაში უნდა შევიდეს დღემდე მოუკვლევო დოკუმენტები, რომელთა პუბლიკაცია საქმეს ძალზე წაადგება. მეცნიერ სპეციალისტებს შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ დაუბრკოლებლივ ისარგებლონ იმპერიის საიდუმლო სამსახურის მასალებით, ამასთან სასარგებლო იქნება უმაღლეს სასწავლებლებთან, სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებთან და მუზეუმებთან შეიქმნას სპეციალური ლაბორატორიები, რომლებიც თავს მოუყრიან ამ მასალებს, აგრეთვე მემუარულ, კერძოდ, დისიდენტური ხასიათის ლიტერატურას, ჩაიწერენ ცალკე პირთა მოგონებებს, თემატურად და მეთოდურად დაალაგებენ და დაამუშავებენ მათ.

მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან მოყოლებული, ვიდრე 1921 წლამდე, საქართველოს ისტორია ისეა წარმოჩენილი, რომ თითქოს გადაწყვეტ როლს, თანაც ერთდერო სწორს, ე. წ. ლენინელები, ბოლშევიკები ასრულებდნენ. ამ და მომდევნო პერიოდის მთელი ისტორია გადმოცემულია ბოლშევიკების პოზიციებიდან. აქედან გამომდინარე, მე-20 საუკუნის საქართველოს ისტორიაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობისათვის ნამდვილი ბრძოლა შეფასებულია, როგორც ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური და კონტრრევოლუციური კი. ამ მოძრაობის ნამდვილი მესვეურები ზოგჯერ მტრადაა გამოცხადებული, ანდა შეგნებულადაა მივიწყებული, დაკანონებულიც, უგულებელყოფილიც.

სახელმძღვანელოებში ძალზე მკრთალად, შეიძლება ითქვას, ეპიზოდურადაა გაშუქებული მე-20 საუკუნის საქართველოში არსებული პოლიტიკური პარტიების, ეროვნულ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ისტორია. მართალია, 1921 წლამდე საქართველოში არსებული პოლიტიკური პარტიების ისტორიის შესახებ სადოქტორო დისერტაციებიცაა დაცული, მაგრამ მათშიც და სხვებშიც, ობიექტური მდგომარეობა აშკარადაა გაყალბებული. ე. წ. ლენინურ-სტალინური შეფასებიდან გამომდინარე, ამ პარტიებს მიწიებული აქვთ ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური, წვრილბურჟუაზიული და კონტრრევოლუციური პარტიების იარაღები. ისინი კრიტიკის ქარცეცხლში არიან მოქცეულნი.

გულდასაწყვეტად გაყალბებულია საქართველოს 1917-1921 წლების ისტორია. ალბათ, მრავალ მეცნიერს თვითონაც არ სწამდა, რასაც ამ თემაზე წერდა. მაგრამ, საფიქრალია, სტალინური რეპრესიების შედეგად მორალურ-პოლიტიკურად და ფსიქოლოგიურად გატეხილი, კონიუნქტურის, საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის ტყვეობაში ისე იყვნენ მოქცეულნი, რომ თეთრს შავად ასაღებდნენ.

1918 წლის 26 მაისს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა, რაც ფაქტობრივად ქართველი ერის გენოციდის შეჩერებაც იყო, უდიდესი, შეიძლება ითქვას, ეპოქალური მოვლენაა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ე. წ. ქართულ-საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში უარყოფითადაა შეფასებული. ამ თემაზე გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებში, საქართველოს ის-

ტორიის ნარკვევებში, სახელმძღვანელოებში და დამხმარე სახელმძღვანელოებში ეს დამოუკიდებლობა შეფასებულია როგორც მოჩვენებითი, ხალხის მოტყუება, დემოკრატიული პარტიების საფარი ძალაუფლების მოპოვების გზაზე.⁷

ცხადია, ასეთი ანტიმეცნიერული შეფასებისათვის არავითარი რეალური საფუძველი არ არსებობს, მაგრამ კეშმარიტების ამნაირი გაუალებლა მხოლოდ ბოლშევიკების მმართველ ელიტას აძლევდა ზელს და თანაც ეს სიყალბე თავდაპირველად ლენინისა და მისი გარემოცვის მიერ იყო შეთხზული.

აი, რას ამბობდა ლენინი 1918 წლის 29 ივლისს: „...საქართველოს ეს დამოუკიდებლობა ყოვლად აშკარად მოტყუებად იქცა, — სინამდვილეში ეს არის საქართველოს ოკუპაცია და სრული დაპყრობა გერმანელი იმპერალისტების მიერ, გერმანული ზიშტების კავშირი მენშევიკურ მთავრობასთან ბოლშევიკი მუშებისა და გლეხების წინააღმდეგ“.⁸ რასაკვირველია გერმანიას, რომელიც პირველი მსოფლიო ომის ერთ-ერთი მთავარი მონაწილე იყო, საკუთარი პოლიტიკური ამოცანები და მიზნები ჰქონდა, მაგრამ დანამდვილებით შეიძლება თქვას, რომ გერმანელები საქართველოში არ მოსულან ჩვენი ქვეყნის ოკუპაცია-ანექსიის მიზნით.

საქართველოს ოკუპაცია-ანექსიას ბოლშევიკური რუსეთის იმპერია ამზადებდა. მხოლოდ ზელსაყრელ საამისო პირობებს ეძებდა. ასეთი პროპაგანდით მზადდებოდა საზოგადოებრივი აზრი საქართველოს წინააღმდეგ აგრესიის მოსამზადებლად მისი ოკუპაცია-ანექსიის მიზნით. და მართლაც, ბოლშევიკურმა რუსეთმა 1921 წლის თებერვალში იგი სისრულეში მოიყვანა. ეს აგრესიული აქტი ისტორიოგრაფიაში შეფასებულია როგორც ხალხის ნების გამოხატვა, თითქოს საქართველოში მოხდა სოციალისტური რევოლუცია შეიარაღებული აჯანყების გზით. 1989 წლის 9 აპრილის ცნობილი ტრაგედიის შემდეგ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ძალების ზეგავლენით, შესაძლებელი გახდა 1921 წლის თებერვლის აქტი შეფასებულიყო საღი გონებისა და კეშმარიტების პოზიციებიდან: ბოლშევიკურმა რუსეთმა საერთაშორისო სამართლის ნორმების უხეში დარღვევით განახორციელა აგრესია დამოუკიდებელი საქართველოს რესპუბლიკის წინააღმდეგ, მოახდინა მისი ოკუპაცია-ანექსია.

სრულიად ახლებურ მეთოდურ და თეორიულ მიდგომას მოითხოვს უკანასკნელი 70 წლის ე. წ. „საბჭოთა საქართველოს“ ისტორიის მეცნიერული კვლევა. ნარკვევებში, სახელმძღვანელოებში, დამხმარე სახელმძღვანელოებში, მონოგრაფიებში თუ ბროშურებში საქმე ისეა დახატული, თითქოს საქართველოში ახალი „სამშური“ ცხოვრება 1921 წლის თებერვლის „რევოლუციის“ შემდეგ დაიწყო, თანაც ამ ახალი ცხოვრების პუნქტების ამოცანები თურმე ლენინმა და სტალინმა დასახეს.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომელიც გაიშალა ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია-ანექსირების შემდეგ, შეფასებულია როგორც კონტრრევოლუციური. 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების შესახებ ნათქვამია, რომ იგი იყო „მენშევიკების სისხლიანი ავანტიურა“;⁹ ამ შემთხვევაში მექანიკურად, მეცნიერული ანალიზის გარეშე, განმეორებულია სტალინ-ორჯონიკიძის სიტყვები. სინამდვილეში სისხლიანი ავანტიურა იყო არა 1924 წლის აგვისტოს აჯანყება, არამედ 1921 წლის თებერვალში ბოლშევიკური რუსეთის დამოუკიდებელი დემოკრატიული საქართველოს ოკუპაცია-ანექსია.

1921 წლის ბოლშევიკური აგრესიის შედეგად საქართველომ დაჰკარგა დამოუკიდებლობა. იგი ისევ ახალი, მოდერნიზებული ბოლშევიკური იმპერიის კოლონიად იქცა. მას არავითარი სუვერენიტეტი არ ჰქონდა... მაგრამ, სამწუხაროდ, კეშმარიტების საწინააღმდეგოდ, მკვლევარნი ცდილობდნენ დაესაბუთებინათ, რომ საქართველო 1921 წლის შემდეგ სუვერენული, თავისუფალი რესპუბლიკა გახდა. თითქოს შეიქმნა, განმტ-

კიკდა და განვითარდა ეროვნული სახელმწიფო. საქართველოს ისტორიის ნარკვევების სამ პარაგრაფში ეს მოვლენები ყალბადაა გადმოცემული.¹⁰ გაყალბებულია აგრეთვე ინტერნაციონალიზმის ნამდვილი ბუნება. თავს გვახვევენდნენ აზრს, რომ საქართველოში 1921 წლის შემდეგ ეროვნული საკითხი ინტერნაციონალიზმის სულისკვეთებით გადაწყვეტილიყო. სინამდვილეში კი მოხდა სრულიად საწინააღმდეგო. ასევე ახლებურ მიდგომას მოითხოვს მეორე მსოფლიო ომის ხანის საქართველოს ისტორიის პრობლემები. უნდა ითქვას ქართველი ხალხის ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე სიმართლე. ობიექტურად, ყოველგვარი ტენდენციურობის გარეშე, ყველასა და ყველაფერს თავისი უნდა მიეზღოს.

ომისშემდგომ პერიოდში, კერძოდ 50-იანი წლებიდან მოყოლებული, იმპერიის ტოტალიტალური რეჟიმი თითქოსდა ლიბერალური გახდა. ეს იყო ნიდაბი, სინამდვილეში კი ტოტალიტარიზმი და ავტორიტარიზმი გაძლიერდა.

ამ რეჟიმის ეკონომიკური, სოციალური, ეროვნული და სულიერი ცხოვრების პოლიტიკა გამიზნული იყო ხელოვნური ერთგვაროვნების შესაქმნელად. იმპერიის სახალხო მეურნეობის ერთიანი კომპლექსის, ერთგვაროვანი ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური სისტემების შექმნა, ე. წ. ადამიანთა ახალი ერთობის — საბჭოთა ხალხის გამოგონება, ფაქტობრივად, ქართველი და სხვა ხალხების გარუჰებისაკენ მიმავალი გზე-ბია.

იმპერიის ამ პოლიტიკამ ქართველი ხალხის ცხოვრებას მძიმე კვალი დაამჩნია. მაგრამ ერი სულიერად არ დაცემულა. მან არ დაკარგა მომავლის იმედი, ამის თვალსაჩინო მაგალითია 50-იანი წლების მეორე ნახევარში დაწყებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომლის მასშტაბი წლითიწლობით იზრდებოდა და 1990 წლის ოქტომბერში, ხალხის ნებით, მშვიდობიანი გზით ეს ძალები ხელისუფლების საქეს-თან დადგნენ.

ცხადია, საზოგადოებათმცოდნეებმა ეს პროცესები, მათი შედეგები მთელი ობიექტურობით უნდა შეიცნონ. ახლა საქართველოს ძალზე სჭირდება მე-20 საუკუნის მართალი ისტორია, რომელიც მოკლებული იქნება კონიუნქტურულ სამოსელს, დაეხმარება ერს სწორად შეიცნოს წარსული და ასევე სწორად გაიკვლოს გზა, დადგეს იქ, სადაც სიმართლეა.

პრინციპული მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ისტორიის პოპულარიზაციას. ყველა სკოლაში, ტექნიკურში და უმაღლეს სასწავლებელში, როგორც ითქვა, საქართველოს ისტორია მაღალ დონეზე უნდა ისწავლებოდეს, მაგრამ ეს არ კმარა. ჩვენი აზრით, საქართველოს ისტორიის სწავლება საწარმო-დაწესებულებებშიც უნდა შემოვიღოთ. საქმე ისაა, რომ მარქსისტულ-ლენინური პოლიტიკური განათლების შეწყვეტამ მოსახლეობის პოლიტიკურ გათვითცნობიერებაში ერთგვარი ვაკუუმი გამოიწვია. ეს ვაკუუმი უნდა შეივსოს საქართველოს ისტორიის სწავლებით, თუ რა ფორმით მოხდეს ეს, ამას კომპეტენტური პირებისაგან შემდგარი სპეციალური კომისია გადაწყვეტს ფართო მასების მონაწილეობით. ყოველივე ეს, რა თქმა უნდა, ეროვნულ საქმეს დიდად წაადგება. მაშ ასე, ისტორიკოსები და საზოგადოებათმცოდნეობის სხვა დარგების სპეციალისტები გიწვევთ საპაქროდ მე-20 საუკუნის საქართველოს ისტორიის თვისებრივად ახლებურად გაშუქებისათვის.

ოთარ თურმანიძე,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბათუმის
ფილიალის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა კათედრის
გამგე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

1. ი. ჭავჭავაძე, რჩეული ნაწარმოებები, ხუთ ტომად ტ. IV, თბ., 1987, გვ. 165.
- 2 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VI, თბ., 1972.
- 3 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VII, თბ., 1980, საქართველოს ისტორია, მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე, თბ., 1984, საქართველოს ისტორია, დამხმარე სახელმძღვანელო, ტ. III, თბ., 1960.
- 4 საქართველოს ისტორია, დამხმარე სახელმძღვანელო, ტ. II, თბ., 1962; ტ. III, თბ., 1960.
- 5 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VI, თბ., 1972. ტ. VII, თბ., 1976, ტ. VIII, თბ., 1980.
- 6 საქართველოს ისტორია, დამხმარე სახელმძღვანელო, თბ., 1984.
- 7 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, რვა ტომად, ტ. VI, თბ., 1972, გვ. 587-588, საქართველოს ისტორია, მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე, დამხმარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის, თბ., 1984, გვ. 170-171.
- 8 ვ. ი. ლენინი, თხზ. ტ. 28. გვ. 7-8.
- 9 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VII, 1976, გვ. 191. საქართველოს ისტორია, დამხმარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის, თბ., 1984. გვ. 243.
- 10 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VII, თბ. 1976, გვ. 59-80, 227-253; 434-452.

„ვინ ახლო ვდგავართ ღმერთთან“

(„გველის მკამელის“ ჟოგირითი საკითხი)

ვაჟა-ფშაველას მალამხატვრულ შემოქმედებაში ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უჭირავს პოემა „გველის მკამელს“. ამ ნაწარმოებს არა ერთი მკვლევარი შეხება და გამოუთქვამს თავისი აზრი, როგორც მითოლოგიური, ასევე ფილოსოფიურ-ფსიქოლო-გიური კუთხითაც.

მაგრამ, როგორც ს. ცაიშვილი აღნიშნავს, ბევრი რამ ჯერ კიდევ გამოცანად რჩება. მრავალი საკითხი, წამოჭრილი ამ პოემაში, ღრმა ჩაკერებისა და მსჯელობის საგანს წარმოადგენს.

მართალია, პოეტი საზრდოობდა მითოსით, ახლოს იდგა თავისი ხალხის მხატვრულ აზროვნებასთან, მაგრამ „გველის მკამელში“ აღძრული ერთეული, პრობლემები ადამიანის გარდასახვისა სტილდება ეროვნულ-მითოლოგიურ საკითხებსა და ზოგადსა-კაცობრიო პრობლემების გვერდით დგება. ამავე დროს ემთხვევა ამავე პრობლემასთან დაკავშირებულ (ადამიანის გარდასახვის, სულიერი ცვლილებების) მოწინავე ფილოსო-ფიურ აზროვნებას.

პოემის ძირითადი შინაარსი შემდეგია: მთავარი გმირი მინდია თორმეტი წლის განმავლობაში ტყვედ ჰყავდათ ქაჯებს. დაჩაგრული მინდია გადაწყვეტს გველის ხორცი, ქაჯთა საშემლი, შეჭამოს და თავი მოიკლას. ასე მოქცევა მართლაც, მაგრამ მოხდა უცნაური რამ — მინდიას გონება გაეხსნა, თვალი აეხილა, გამეცნიერდა. სიბრძნე-მიღებული მინდია თავს აღწევს ტყვეობას, ბრუნდება მშობლიურ მხარეში. აქედან იწყება კონფლიქტი საზოგადოებასთან, რადგან მინდიას ფაქიზი და მალაზღნეობრივი, ღმერთთან ნაზიარები მორალი ეჯახება საზოგადოების ჩვეულებრივ, უხეშ ყოფით მოთხოვნებს. ამ ჭიდილში მინდია მარცხდება.

რა იგულისხმება მინდიას გაბრძნებაში? ის, რომ „გულის ხედვა და თვალების, როგორც ბრმას და ყრუეს გაეხსნა“. უკვე ყველაფერი ესმოდა, „რასაც ფრინველნი გალობენ, ან მცენარენი, ცხოველნი როდის ილხენენ, წვალობენ“. და პირველად შეიგრძნო მინდიამ, რომ:

„რაც კი რამ დაუბადია
უფალს სულიერ-უსულო,
ყველასაც თურმე ენა აქვს,
არა ყოფილა ურჭულო“.

ე. ი. მინდია მთელი სისრულით აღიქვამს ბუნებას, ყოველ ცოცხალსა და არა-ცოცხალს, მთელ სამყაროს, გრძნობს მის მაჯისცემას, შედის პარმონიაში ბუნებასთან. ბუნების ხმების მოსმენა უძველესი დროიდან ცნობილია ადამიანებისათვის. პერაკლი-ტე მას ლოგოსს უწოდებდა. მაგრამ რა იგულისხმება თვითონ ლოგოსში, როგორ უნდა გავიგოთ ბუნების ხმების მოსმენა, ეს ცალკე საუბრის თემას წარმოადგენს.

მინდია თავდაპირველად ყრუ და ბრმა იყო სამყაროსათვის, მაგრამ გველის ხორ-

ცის ქამით გაბრძენებულს „გულის ხედვა და თვალები, როგორც ბრმას და ყრუებს გაესნა“. მინდია მეორედ დაიბადა. იგი უკვე ზეცნობიერია. მისთვის სამყარო გახდა ერთიანი, უსასრულო (გასცქერის ცასა და ვარსკვლავებს) და თვითონ კი ამ მთელისა და უსასრულობის ერთი ნაწილია.

მინდია ხედავს, რომ ყველაფერი „რაც კი რამ დაუბადია უფალს“, ყოფილა ერთიანი, გრძნობადი სამყარო. მინდიას მდგომარეობას შეიძლება ეწოდოს „შესვლა ბუნების სათეთ, გრძნობად სამყაროში“.

როგორც ვიცით, მინდია ქაჯებთან გველის ხორცის ქამით გაბრძენდება, გამეცნიერდება, ნათელმხილველი და გულთმისანი გახდება.

„მინდია გველის მჭამელია. გველის ქამასთან არის დაკავშირებული მისი ფერისცვალება, გამეცნიერება. გველის ქამით ფრინველთა ენის გაგების, გულთმისნური ცოდნისა და სიბრძნის მოხვეჭა ქართული და მსოფლიო ფოლკლორისათვის ნიშანდობლივი ელემენტია“ (თ. ჩხენკელი, ტრაგიკული ნიღბები, თბ., 1971, გვ. 250).

მითებში ადამიანის გაბრძენება სწორედ გველის ქამით ხდება უმრავლეს შემთხვევაში. გველი კი სიბრძნის სიმბოლოდ არის აღიარებული მსოფლიოს მრავალ ხალხში.

მაგრამ საინტერესოა, რომ სწორედ ქაჯებთან, ავსულებთან ხდება ხშირად ადამიანის „თვალთა ახლა“. მინდიასა და ქაჯების მაგიური, ჯადოქრული შესაძლებლობები დაკავშირებულია გველის ხორცის ქამასთან, ე. ი. ეს არის ამოსავალი მათი სიბრძნისა, რომელიც, უნდა ვიგულისხმოთ, მხოლოდ მითოლოგიური პასაჟია, რათა ახსნა მიეცეს ზეშესაძლებლობებს. თორემ გველის ხორცის ქამის გარეშე სხვადასხვა ხალხის მითებში მაგიური შესაძლებლობები ქაჯებს, ავსულებს, დევებსა და სხვათ მიეწერებათ.

მინდიას გაბრძენებაც ქაჯებთან ყოფნის დროს მოხდა. „ფერისცვალება—სულერთია ეთიკურ პლანში დადებითად თუ უარყოფითად შეფასებული, — ქვესკნელში ყოფნასთან, დევ — ქაჯთა მაგიასთან არის დაკავშირებული“ (თ. ჩხენკელი, ღასახ. ნაშრ. გვ. 249).

ბუნებრივია, რომ ყოველ ზღაპრულ გადმოცემაში დევს სინამდვილის მარცვალი. ცნობილია, რომ ასეთი ნიჭით მომადლებულ ადამიანებს კუდიანებად, ქაჯებად, ეშმაკებად ნათლავდნენ, რადგან ჩვეულებრივ მოკვდავთათვის ამ საიდუმლოებათა რეალურობა შეუძლებლად ითვლებოდა. შეიძლება ვიგულისხმოთ, რომ მითებში და, კერძოდ, „გველის მჭამელში“ არსებული ქაჯები არის ანარეკლი რეალური ჯადოქრობისა, ე. ი. ზეადამიანური შესაძლებლობების მქონე ადამიანებისა.

ეს ღვთიური ძალა ორგვარი გზით ეძლევა ადამიანს: პირველი — ღმერთისაგან მომადლებული, ბოძებული და მეორე — სპეციალურად შემუშავებული მეთოდებითა და წვრთნით. ამ გზას გვთავაზობს ძველი ფილოსოფიის მრავალი მიმართულება (რაჯა იოგა, ბჰაქტიზმი და სხვა). ამ მიმართულებათა და რელიგიურ მოძღვრებათა ფუძემდებლები და მიმდევრები ღრმად ჩაწვდნენ ადამიანის შინაგან სამყაროს და მასში დაფარული უდიდესი შესაძლებლობების წარმართვისა და ამოძრავების მეთოდები შეიმუშავეს, რომელსაც მრავალი წლის განმავლობაში დიდი ნებისყოფა და თავდადებული შრომა სჭირდება.

„მხოლოდ საშინელი არაბუნებრიობით, კაცის ან გველის ხორცის ქამით, სულის გაყიდვით და, მაშასადამე, უდიდესი ტანჯვის სახალაურად შეიძლება გადალახოს კაცმა ადამიანურის საზღვარი“ (თ. ჩხენკელი, ღასახ. ნაშრ. გვ. 251). ამასთან დაკავშირებით პოემაში ყურადღებას იქცევს შემდეგი ადგილი: „მინდია ტყვედა ჰყოლია თორმეტს წელს თურმე ქაჯებსა“.

რადგან საგულისხმოა, რომ ქაჯები ზეშესაძლებლობათა მქონე ადამიანების ანარქიკლია მითში, შეიძლება ვიფიქროთ, მინდიას ტყვედ ყოფნის პერიოდი არის მისი წავლულობის, დაბრძენების მიზანმიმართული დრო, რაც რეალურად ჩასათვლელია.

არ შეიძლება მითში შემთხვევითობას წარმოადგენდეს რიცხვი თორმეტი (თორმეტი წელი), რატომ თორმეტი და არა თერთმეტი ან ცამეტი და ა. შ. ასეა, თუ ისე, ერთი შეიძლება ითქვას, რომ ეს ხანგრძლივი პერიოდი უნდა მიუთითებდეს მინდიას განსწავლულობისა და გაბრძენების შრომატევად, მტანჯველ გზას განსწავლულსა და გაბრძენებულ ადამიანებთან.

მაგრამ თუ ამას ასე ჩავთვლით, მაშინ მინდიასთვის წამებად არ უნდა ქცეულიყო ქაჯებთან ყოფნა. სწავლება გულისხმობს მიზანმიმართულ, გაცნობიერებულ მოქმედებას. პოემამი კი ვკითხულობთ:

„ტყვეობამ ფრიალ დაჩაგრა,
სამშობლოს გარეთ ყოფნამა,
მიდის დრო, განვლო მრავალმა
აღდგომამა და შობამა,
მაგრამ მინდიას ტყვეობას
არ ექნა დასასრულია,

გული დაუღწო მონებამ,
ამოხვალს ლამობს სულია.
აგონდებოდა თავისი
ჩამოთოვნილი მთებია,
ჩაბნელებული ხეებია,
უსწორ-მასწორო გზებია“.

რადგან განსწავლის პროცესი ხანგრძლივია, დიდ ნებისყოფასა და თავდადებას შრომას მოითხოვს. ამიტომ, შეიძლება, რომ ტყვეობად და ტანჯვად არის გადმოცემული მითში. „მომავალი ღვთისმსახურის განწმენდის ამ პერიოდს, რომელიც სამიდან ხუთ წელიწადს გრძელდება, სხვანაირად ტუსაღობა, ან პატიმრობა ეწოდება“ (თ. ოჩი-აური. ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან, 1954, გვ. 19). და, შესაძლოა, ვიფიქროთ, რომ მინდიას ქაჯთა ტყვეობაში თორმეტი წელი ყოფნა ამ საკრალური წესის ანარქიკლია... მით უმეტეს, რომ მან ქაჯებთან ღვათებრივი ცოდნა შეიძინა“ (თ. ჩხენკელი. დასას. ნაშრ.)

მაშასადამე, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მითში გადმოცემული მინდიას ქაჯებთან ყოფნის ამბავი რეალურ საფუძველს არ უნდა იყოს მოკლებული. მითუმეტეს, რომ ზეადამიანური შესაძლებლობათა მიღწევა (გამეცნიერება, ზეცნობიერების გახსნა) ოდითგანვე ცნობილი იყო კაცობრიობისათვის და იგი პრაქტიკულად დასაბუთებულია.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ზეცნობიერების გახსნა ორგვარი გზით ხდება — შემთხვევით (თუმცა ბუნებაში შემთხვევით არაფერი ხდება და უფრო მართებული იქნება თუ ვიტყვით, განგების ნებით) და განსწავლით, მეცადინეობის საფუძველზე. მეორე გზა დაკავშირებულია ადამიანის უდიდეს სულიერ, ფსიქიკურ ცვლილებებთან, ამიტომ იგი ძალზე სახიფათოა. ჩინელები ამბობენ: „ფსიქიკის სიმები (ძაფები) კარგად უნდა დაიჭიმოს, რათა აღიქვას ბუნების სათუთი ბგერები, მაგრამ სიმები რაც უფრო დაჭიმულია, მით უფრო მეტი შანსია მათი გაწყვეტისა“. ე. ი. არასწორ მიმართულებას შეუძლია ფსიქიკის რღვევა ანუ სულიერი ავადმყოფობის გამოწვევა. როცა გვინდა დავინახოთ მითის რეალური საფუძველი და მივიჩნიოთ მინდიას ტყვედ ყოფნა განსწავლის პერიოდად (შეგნებულის და არა შემთხვევითის), ამას ისიც გვაფიქრებინებს, რომ თქმულების მიხედვით მინდია არ მარცხდება. პოეტმა მითს გაუყეთა სოციალური სარჩული, ტყვეობიდან დაბრუნებული მინდია დაუპირისპირა საზოგადოებას, რის საფუძველზეც მოხდა ტრაგედია.

ცნობილია, რომ არსებობდა მინდიაზე თქმულების მრავალი ვარიანტი და ერთ-ერთით უსარგებლია პოეტს. ერთი ხეცსურული თქმულება მოგვითხრობს: ხოგაის მინ-

ლია ტყვედ ჩაუგდიათ ქაჯებს. ტყვეობით დაჩაგრულს ქაჯთა საქმელის, გველის სისხლს...
ლი გაულოკავს... გაბრძნებულა. თავი დაუღწევია ტყვეობისაგან. ფრინველთა და
მცენარეთა ენაც უსწავლია. მოღზე არ დადიოდა — ბალახს გავაყუდებო, ხეს არ
კრიდა — ცოდვაო. როცა ხეს მოჭრას დაუპირებდა, ხე შემოსჩივლებდა: ორი ღდის
სიცოცხლე მაქვს და რად მიმოკლებო, მინდია არც ხორცს ჭამდა და საკვირველი სანა-
ხავი იყო მკაში. აქეთ-იქეთ დარბოდა და უნდოდა ყველა თავთავი ერთად მოეჭრა.
თქმულება ამისი იქეთ არ მიდის ე. ი. მინდია ბუნებასთან პარმონიაშია, თავს გრძნობს
მის შვილად. ა. ბაქრაძე წერს: „თუ გერმანელ მისტიკოსებს დავესესხებოდით, შეიძ-
ლება გვეთქვა, რომ ვაჟას წარმოდგენაში ადამიანი მიკროკოსმოსია, ხოლო ბუნება —
მაკროკოსმოსი“. ასეა მინდიასთვისაც.

მაგრამ, როდესაც მიზანმიმართულ განსწავლის პროცესზე გვაქვს ლაპარაკი,
მიანიც მოჩანს რამდენიმე წინააღმდეგობა, რომელიც უნდა აღინიშნოს (თუმცა იგი
არ ეხება მითს). განსწავლის პროცესი უნდა წარმოვიდგინოთ, როგორც გაცნობიერე-
ბული მოქმედება, მიზნისა და მოქმედების ცხადი გზა. იოგას მოძღვრება ამბობს,
რომ ზეცნობიერების გახსნის შემდეგაც სწორი გზით უნდა იარო, თორემ დიკარგე-
ბა მიღწეული, რაც გამოიწვევს ტრავმის პიროვნებაში — ფსიქიკის დარღვევას ანუ
სულიერ დეპრესიას.

სწორედ სულიერ დეპრესიაში მყოფი ადამიანი იკლავს თავს. მინდიას სიცოცხლეც
ოვითმკვლელობით მთავრდება.

გრ. კიკნაძე შენიშნავს, რომ მინდიას მიერ მიღებული ცოდნა არის ინტუიციური
ხასიათისა... ის არ არის, როგორც სამყაროს შემეცნების საფუძველზე მოპოვებული
ცოდნა (გრ. კიკნაძე. ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება. 1957, გვ. 144-253).

სწორედ ის გზა, რომლითაც პოეტმა განავითარა თქმულება (მინდიას დაპირისპი-
რება საზოგადოებასთან, კონფლიქტი, სიკვდილი), გვაფიქრებინებს, რომ მინდიას
ზეცნობიერება მართლაც ინტუიციურად არის გახსნილი და მისი შემდგომი ქმედების
გაცნობიერება არ ხდება. და ვერც მოხდებოდა, რადგან არ იყო შეგნებული სვლა
ამოღებისაკენ. ამას ადასტურებს ისიც, რომ მინდია ვერ მიიხვდარა პირვანდელ
მდგომარეობას. მასში ქვეცნობიერად შემოსული დღეიური ძალა გაუცნობიერებელი
დარჩა. ზეადამიანური შესაძლებლობისაგან დაცლილი მინდია პირვანდელ მდგომარეო-
ბაში დაბრუნებას ნატრობს, მაგრამ არ იცის როგორ: „იმოდვე ყოფნის, რაც ვიყავ,
ნეტვე წამალი ვიცოდე...“

ლიტერატურის კრიტიკაში აღნიშნავენ, რომ სიბრძნე-დაკარგული მინდია იცნო-
ბიერებს პირვანდელ მდგომარეობას. მაგრამ ნათლად ჩანს, რომ გრძნობს პირვანდელის
უპირატესობას ჩვეულებრივ, ყოფით არსებობასთან შედარებით. რა გზით. „რა წამ-
ლით“ მივიდა იქამდე, ეს არ იცის და, ბუნებრივია, არც ის, როგორ ეარსება შემდეგ,
რომ ის „ყოფნა“ არ დაეკარგა.

* * *

საინტერესოა მინდიას, როგორც ზეცნობიერი ადამიანის, მიდგომა ბუნებასთან.
ერძოდ: მინდიას მოქმედებით პურის თავთავები, ყვავილები ერთ კატეგორიაში ექცე-
ვა. „მოსალოდნელი იყო, რომ ყვავილებთან და თავთავებთან ერთად, ბალახსაც არ
სტურვა „ოხრად ლობოდა“, მასაც „კაცთსარგოდ“ მოთიბვა მოენდომებინა, მით უმე-
ნეს, რომ ძველთა თვალსაზრისით, იგი კაცთა და ცხოველთა საზრდელია: ფშაურ
აღიღებელში პირდაპირაა ნათქვამი: „ღმერთმა.. ხმელეთზე ცხოველნი და კაცნი
„ჭოროხი“ № 3

გაჩინა და მწვანელი იმით საზრდოდ მოიყვანა“. „მაგრამ პოემის მიხედვით, ბალახი ხეების კატეგორიაში ხდება, ხეების, რომელთა მოჭრას ცოდვად განიხილავს მინდია“ (თ. ჩხენკელი, დასახ. ნაშრ. გვ. 271).

ან კიდევ, „თუ გულის ხედვაგახსნილ“ მინდიას ესმის, რომ რაც კი რამ დაუბადია უფალს სულიერ-უსულო, ყველასაც თურმე ენა აქვს, არა ყოფილა ურჯულო“. ე. ი. ესმის ის, რომ ქვეყნად არაფერია ღვთის საუფლოსთან წილუყრელი, — მას უნდა სცოდნოდეს, რომ კაცის კვლა, თუნდაც მტრისა, ყველაზე დიდი ცოდვაა, აკი რჯულიც არ იძლევა ამის ნებას („არა კაცთა კვლა“), ხოლო უკეთეს ღმერთი ამას ცოდვად არ უთვლის ადამიანს, ცხადია, მას ხის მოჭრა და ნადირის სოცვა არ ჩათვლება ცოდვად“ (თ. ჩხენკელი, დასახ. ნაშრ. გვ. 264).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ზეადამიანური შესაძლებლობის გახსნის გზაზე მიზანმიმართულად მრავალი იცნობიერებს თავის მდგომარეობას, მისაღწევ მიზანს და შემდგომი ცხოვრების წესს.

მაგრამ მინდიას ზეცნობიერების გახსნა ღვთის წყალობით მოხდა. იგი ინტუიციურად და არა სამყაროს და საკუთარი თავის სიღრმისეული შემეცნების შედეგად მიღებული ცოდნა. მინდია „დაცარიელების“ შემდეგ გრძნობს, რომ იგი ღმერთთან წილნაყარია და რის მისი კაცობრიუ ღვთისთანაა გაწყდა. გრძნობს ამის მიზეზსაც. მაგრამ მისი ცოდნა, მისი „სიბრძნე“ შემთხვევით იყო მიღებული, მან არ იცოდა, თუ როგორ უნდა ემოქმედა, როგორი ცხოვრების წესით ეცხოვრა, რომ არ დაეკარგა ძვირფასი საუზრე.

მინდია მოქმედებს ბუნების, სამყაროს კარნახით, რომლის სათუთი ბგერები აღწევს მასში ღვთის მომადლებული ნიჭით, უხეშად, რომ ვთქვათ იმ „არხით“, რომელიც გაეხსნა მას (ადამიანულეში უწოდებენ მესამე თვალს, ევროპული მედიცინით ეწოდება „ეპიფიზი“).

ე. ი. მინდიას ბუნება ამოქმედებს. ჩვეულებრივ მოკვდავთ არ აღელვებთ ბუნების ხმა. (ჩაღწია, მზიან... ჩვეულებრივი ცხოვრებით ცხოვრობენ და უპირისპირდებიან მინდიას).

რადგან მინდია ცნობიერად პარმონიაშია ბუნებასთან, მთელ სამყაროსთან და გრძნობს თავს მის ნაწილად, ამიტომ ბუნებაზე მიყენებული ტკივილი აღიქმება მის ტკივილად. მისი მოქმედება მასზე არ არის დამოკიდებული. თუ ყვავილი სთხოვს კრეფას, პურის თავთავი ეხვეწება, მომკერიო, — ქრის ხეს, ბალახებს; ცხოველებს იბრალეს, ეცოდება.

როცა ვამბობთ „ეცოდება“ აქ ორ გარემოებას უნდა გაეგვას ხაზი: 1. რადგან მინდია შერწყმულია ბუნებასთან და ხედავს რომ უსულო საგნები მართლა უსულონი კი არა ჩვეულებრივი სულიერი არსებანი არიან, იგი ვერ გადალახავს მათზე მიყენებულ ტკივილს, რომელსაც აშკარად თავის ტკივილად აღიქვამს. ე. ი. მინდია არ აყენებს ტკივილს ბუნებას და საკუთარ თავს:

„სხვებსაც მას ურჩევს: „კაცებო, მოდით, ნუ შვრებით ცოდვას: ნუ მასკრით ხესა, დავჯერდეთ ჯოყრებს, ხის წიწკრებს ცოტასა“. არავინ უხმენს, არქმევენ ამ გვარს მის რჩევას ბოღვასა“.

2. მინდია მიუხედავად წინააღმდეგობისა, სთხოვს თანასოფლელებს, არ ჩაიდინო ცოდვა — ცდილობს იხსნას ცოდვისაგან ადამიანები.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ თვითონ უცოდველი ყოფილიყო და პასუხისმგებლობაც მოხსნილი ექნებოდა ღვთის წინაშე. მაგრამ არა, მინდია იცის, რომ „მთელი სამყარო წარმოადგენს ერთიან ორგანიზმს. ერთის მიერ ჩადენილი არასწორი საქციელი ვრცელდება მეორეზე“. (განდი. ჩემი ცხოვრება, 1959, გვ. გვ. 382). თუ ერთი ჩადის ცოდვას და მეორე არ აჩერებს მას, ეს იგივე მოქმედების ტოლფასად განიხილება. მინდიას დასტინიან, „არავინ უსმენს, არქმევენ ამგვარ მის რჩევას ბოდვასა“. მაგრამ იგი მაინც ცდილობს, არა ძალის გამოყენებით (მას ამის უნარიც შესწევს), არამედ რჩევით, თხოვნით შემოაბრუნოს საზოგადოება სიკეთისაკენ.

„მამაცობა და ძლიერება საჭიროა არა აქტიურობისათვის ცხოვრებიდან ბოროტების ასალავმავად, არამედ იგი სჭირდება ადამიანს ბოროტების შემოსაბრუნებლად სიკეთისაკენ ან მისი ნეიტრალიზაციისათვის“ (ვივეკანანდა. იოგას ფილოსოფია).

თ. ჩხენკელი აღნიშნავს, რომ ინდური ეთიკის უძველესი მოძღვრების — აჰიმსას თანახმად (რომელიც ბუდიზმმა და ჯაინიზმმა განავითარეს და რომელიც სხვა არსებობს — სადმი ძალმომრეობისა და ტანჯვა-სიივის არმიყენებას ნიშნავს) — „ყველაფერი, რაც ცოცხალია, ცოცხალისავე ხარჯზე ცოცხლობს... თავად ადამიანის სიცოცხლის ფაქტი — ის, რომ იკვებება და მოძრაობს... მაინც მოიცავს სიცოცხლის განადგურებას (აჰიმსას). კაცს არ ძალუძს სავსებით განთავისუფლდეს აჰიმსაგან. სანამ იგი საზოგადოების წევრად ითვლება, მას არ შეუძლია მონაწილეობა არ მიიღოს აჰიმსაში, რომელსაც თავად საზოგადოების არსებობა ბადებს“ (განდი. დასახ. ნაშრ. გვ. 302).

იგივე აჰიმსას მოძღვრებით ადამიანი, მართალია, სრულიად შეიძლება ვერ გაეცეს სიცოცხლის განადგურებას, მაგრამ რაც შეიძლება უმცირეს ღონემდე უნდა დაიყვანოს ის. აჰიმსას მიმდევრები პირველ რიგში კვების პროდუქტებიდან გამოირიცხავენ იმას, რაც სიცოცხლის გამანადგურებლად ითვლება, (მაგალითად, ხორცს, კვერცხსა და სხვა, ვაგრდა იმისა, რომ სიცოცხლეს უფროსილდებიან, მას სხვა მნიშვნელობაც ენიჭება), მიიჩნევენ, რომ ადამიანმა რაც შეიძლება ბუნებრივად უნდა იცხოვროს, იკვებოს (მარცვლეული, ბოსტნეული და სხვა). მინდიას მოქმედებას თუ დავაკვირდებით, დაინახავთ, რომ იგი ცდილობს არ მიიღოს მონაწილეობა აჰიმსაში. სხვებსაც მოუწოდებს: „ნუ მასჭრით ხეხა, დაეჯერდეთ ჯოყრებს, ხმელს წიწკრებს ცოტასა“. არც ნადირს ხოცავს. ცოლის კითხვაზე. „შეშის ჭრას, ნადირთ ხორცვასა, სხვან რად არ თვლიან ცოდვად?“ მინდია პასუხობს:

„არ იცი, არა, კკვა-თხელო,
უბედო, ზეზერე მგრძნობარევ,
თავისა სასიამოვნოდ
წუთისოფლისა მცნობარევ“.

მინდიას ცხოვრება სიამოვნებისათვის აღარ არსებობს. მისთვის, როგორც ზეცნობიერი ადამიანისათვის, ჩვეულებრივი, სოციალური მოთხოვნებიდან გამომდინარე მიდგომა ბუნებასთან ცხოველურობის ტოლფასია. ამიტომაც პასუხობს ცოლს: „ცხოვრების მაგალითადა ბრყეები დამისახოდი“.

„პოეშის მიხედვით, ბალახი ხეების კატეგორიაში შედის, ხეებისა, რომელთა მოჭრას ცოდვად განიხილავს მინდია“ (თ. ჩხენკელი. დასახ. ნაშრ. გვ. 271).

თუ ამგვარად მსჯელობას გავყევით, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ რადგან მინდია უარყოფს ხორცის ჭამას, ბალახსაც, როგორც ცხოველთა საკვებს, არ თვლის კაცსარგოდ.

„ადამიანის უპირატესობა დაბალგანვითარებულ ცხოველებზე სრულიად არ ნიშნავს

მას, რომ ეს უკანასკნელი უნდა იყვნენ პირველთა მსხვერპლი. პირიქით, უმადლესი არსებანი უნდა იცავდნენ მათ, ადამიანი არსებობს არა სიამოვნებისათვის, არამედ იმისათვის, რომ იცხოვროს“ (ვანდი, დასახ. ნაშრ. გვ. 300).

მინდია მსხვერპლად შეეწირა ადამიანთა ბუნებისადმი უხეშ დამოკიდებულებას. საზოგადოებამ დასძლია პიროვნების ნებისყოფა და აიძულა ისე მოქცეულიყო, როგორც სხვები: ზე მოეჭრა, ცხოველი მოეკლა, ანგარიში აღარ გაეწია მათი ჩივილისათვის. გადალახა მინდიამ პირობა და სმენა შეეკრა, დაეზო ბუნების სმენის უნარი და ცოდვისათვის დაისაჯა.

მართალია, მინდიას ტრაგედია ჩაჩვენებია საზოგადოებასთან წინააღმდეგობაში, მაგრამ, უნდა აღინიშნოს, რომ იგი ამ წინააღმდეგობის გარეშე ტრაგიკულ პიროვნებად გვესახება. პირველ გამოჩენისთანავე ვგრძნობთ მის არაბუნებრიობას. იგი განზე გამდგარი, განკერძოებული, ჩაფიქრებული და სევდიანია:

„კარებში ერთი ვინმე სჩანს
სახე მკრთალი და მშვიდია..
დაღვრემილს წელზე ხმალი ჰრტყავ,
მხარ-ილივ ფარი ჰკიდია“.

მაგრამ ეს სიმშვიდე მხოლოდ გარეგნულია, „როცა ყანის მკეს დაიწყებს, გეოია, გადარეული: ერთს ფეხს აქ მოსჭრის, ერთს იქა, საგულე ჩამოხეული“. რადგან თავთან უწყებენ ხეწნას, „არა, მე მომჭერ, არა, მე“ მინდია კარგავს წონასწორობას:

„გამაგიჟებენ ბოუირით,
გადავირევი ბრალითა;
ვცდილობ და ყველას ვერ ვწვდები
ორის ხელით და თვალითა
და ამ დროს თაქადაც ვხდები
მოსაბრუნები წყალითა“.

როგორც ვხედავთ, მინდიას ცხოვრება საზოგადოებასთან დაპირისპირებაშია, არ არის მშვიდი. მინდიას ესმის ბუნების „კენესა და ჩივილი“. და ეს „კენესა და ჩივილი“ უმღერებს, უფორიატებს სულს. ნათლად ჩანს, რომ მინდიას არ შეუძლია რეგულირება გაუწიოს თავის „სიბრძნეს“.

იოგას ფილოსოფიით, ასეთ ადამიანს უნდა შეეძლოს იმ „არზის“ კონტროლი რომლითაც მასში შემოღის ბუნების სათუთი ბგერები, რადგან იგი არ იმყოფებოდეს მუდმივი ქაოსისა და „ხმაურის“ გავლენაში.

„პოემის დასასრულიც ფოლკლორული თვალსაზრისით არაბუნებრივია. გამეცნიერებული, ბუნების საიდუმლოებაში შესული ადამიანი ხალხური გადმოცემით, გამარჯვებული რჩება: ფრინველებისა და ცხოველების ენის ცოდნა გმირს ყოველგვარ განსაცდელს ააშორებს, მინდია კი, პირიქით, მარცხდება და ჩვეულებრივი მომავლადივი გულს განიგმირავს“ (მ. ჩიქოვანი. დასახ. ნაშრ. გვ. 88).

შეიძლება, ფოლკლორული თვალსაზრისით მართლაც არაბუნებრივი იყოს პოემა დასასრული. მითის მიხედვით მინდია მართლაც არ მარცხდება და მისი ტრაგედია პირობები სწორედ მზადდება პოემის იმ ნაწილში, რომელიც პოეტმა თქმულებით შემდეგ განავრცო.

უკვე აღინიშნა, რომ მინდიას სიბრძნე ინტუიციურ ხასიათს ატარებს და რადგან გაცნობიერებული არ ჰქონდა ის მდგომარეობა, რომელშიც იმყოფებოდა, ბუნებრივად

არ იცოდა ის ცხოვრების წესი, რომლითაც შეიძლებოდა სიბრძნის შენარჩუნება. ამიტომ იგი საზოგადოების ძალდატანებით არღვევს თავის მორალს და ჩვეულებრივი მოქალაქე, ცოდვილი ხდება.

იოგას ფილოსოფიით, ასეთ გზაზე შედგომა წმინდანისა (პიმსაში მონაწილეობა) აუცილებლად იწვევს მისი სულის, ფსიქიკის არღვევას, რაც სულიერი დეპრესიით მთავრდება.

მინდიას გზაც ასე დასრულდა. მინდია რომ გამარჯვებული დარჩენილიყო, უფრო არასარწმუნო იქნებოდა.

რა თქმა უნდა, პოემაში ჩვენ არ ვაგვლებთ პარალელებს ფილოსოფიასთან ვაჟა თავისი: ხალხის უშრეტო ნიჭითა და უძველესი ფესვებით საზრდოობდა. მაგრამ ვაჟა, როგორც ბუნებასთან ახლოს მდგომი, ღრმად ჩაწვდა მის საიდუმლოებას, ადამიანის სულის სიღრმეს, ადამიანის პარმონიას ბუნებასთან, სამყაროსთან და იმ ფილოსოფიურ მოძღვრებებთან, რომლებიც ამავე საკითხებს ეხება, მრავალ დამთხვევას დავინახავთ.

იოსებ ბაქირიშვილი

როდის დაიპყრეს ოსმალეთმა აჭარა?

რატომღაც ისტორიულ ლიტერატურაში დამკვიდრდა აზრი, რომ ოსმალებმა 800 წელიწადს ბატონობდნენ აჭარაში. თუ ასეა, მაშინ მათ აქაურობა XVI საუკუნის 70-80-იან წლებს შუა პერიოდში უნდა დაეპყროთ. ეს მხარე ხომ 1878 წელს განთავისუფლდა.

ისტორიკოს ლუკა ისარლიშვილის ცნობით, ახალციხის ათაბაგმა მანუჩარმა აჭარელთა თანადგომით მაჭახელსა და მოსაზღვრე შავშეთშიც გაუმართა ბრძოლა ოსმალებს, მაგრამ იძულებული გახდა 1587 წელს მათი ძალაუფლება აქაც ეცნო!

ამდენად, დამპყრობლებმა მესხეთში, ანუ სამცხეში, შემავალი აჭარის კიდეც ერთი ნაწილი — მაჭახელის სეოპაც მიისაკუთრეს და შავშეთიც, რომელიც დღესაც თურქეთის საზღვრებშია მოქცეული.

იგივე ლ. ისარლიშვილი, სამხედრო ისტორიკოსი, რუსეთის არმიის კავკასიის შტაბის უფროსი ვლადიმერ ლისოვსკი და სხვები ბათუმის დაპყრობის, აქ ოსმალთა მიერ ციხესიმაგრის აგების თარიღად 1564 წელს მიიჩნევდნენ.² ფრანგი მოგზაური ე. მურიცე წერდა, რომ 1564 წელს ოსმალებმა დაეკავეს შავი ზღვის სანაპირო და ააშენეს ბათუმის ციხესიმაგრე.³

ჩვენი აზრით, ისტორიკოსებმა 1564-1587 წლებს შუა პერიოდი ოსმალთა პირველი შემოსევის საწყისად მიიჩნიეს და ასე დამრგვალებით მიიღეს 300 წელი, მაგრამ აჭარის დაპყრობა ბევრად ადრე მოხდა. ეს წლები შეიძლება მორიგი შემოსევის თარიღად ჩავთვალოთ, შესაძლოა იგი აჯანყებული მოსახლეობის დასჯისა და საკუთარი ვარსკოვნების დამკვიდრება-გამაგრების მიზნით განახორციელეს დამპყრობლებმა.

მაინც როდის შემოიჭრნენ ოსმალები პირველად აჭარაში? როდის დამკვიდრდნენ აქ? არის თუ არა ამის დამადასტურებელი რაიმე ცნობები? დიახ, არის. გასული საუკუნის ცნობილი მკვლევარი დიმიტრი ბაქრაძე წერდა, რომ XV საუკუნის მეორე ნა-

ხევარში ოსმალეებმა შავი ზღვის მთელი აღმოსავლეთი სანაპირო დაიპყრეს, სულთანს სულეიმანმა (1520-1566) კიდევ უფრო განამტკიცა მონაპოვარიო⁴.

პროფ. რ. კიკნაძე „ქართლის ცხოვრების“ გადაკეთებული გაგრძელების წყაროების განხილვისას ასკვნის: თერთბატონიანმა თურქმანებმა საქართველოში სამჯერ ილაშქრეს: 1456-1462 და 1476 წლებში. მათი სახსლის კარზე ყოფილან მეფე კონსტანტინე და ყვარყვარე ათაბაგის ძე მჭეპაბუჯი, რომლებიც სულთანმა ხალილმა შეიწყალა და საქართველოში გამოსიტუმრა. 1478 წელს ახალმა სულთანმა იაყუბმა ილაშქრა სამცხეში და ახალციხე-აწყური აიღო.⁵

ყვარყვარე ათაბაგების დროსაც რომ აჭარა სამცხე-საათაბაგოში ანუ მათ სამფლო-ბელოში შედიოდა, ეს ახალი ამბავი არაა. შესაძლოა თურქმანთა რაზმი მეზობელ აჭარასაც შემოესია, რათა ათაბაგების პოზიციები უფრო შეესუსტებინათ და თავიანთ წინადადებებზე ადვილად დაეთანხმებინათ.

ისტორიკოს ნოდარ ავალიანის მიხედვით, „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარის“ შედგენისას, ესე იგი 1595 წლამდე, აჭარა წარმოადგენდა ოსმალეთის დამოუკიდებელ ლივას, სანჯაყზე ბევრად დიდ ერთეულს. ამრიგად, იგი უკვე მიტაცებული ჰქონდათ, თანაც კარგა ხნით აღრე, რასაც ისტორიული წყაროებიც ცხადყოფენ.⁶

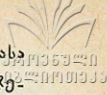
სამხედრო ისტორიკოსი, გენერალი იაკობ პროსკურიაკოვი 1842 წელს ბათუმში ყოფნისას წერდა: „ქალაქი ოსმალეებმა 1547 წელს დაიპყრეს და გარნიზონი ჩააყენეს.⁷ „ქართლის ცხოვრების“ გაგრძელების საფუძველზე ვახუშტი ბაგრატიონიც მიუთითებდა, რომ დაახლოებით 1547-1548 წელს ოსმალეებმა დაიპყრეს ჭანეთი და აჭარა ბათუმითურთ. ამჟამად თარიღს მიუთითებს ცნობილი თურქოლოგი ნ. შენგელია.⁹

1547 წელს მტერმა ბათუმში მართლაც ააგო ციხესიმაგრე, რომელსაც ახლანდელი ხის დასამუშავებელი კომბინატის, რკინიგზის სადგურისა და ცენტრალური გადასატვირთავი ნავთობბაზის ტერიტორიები ეკავა. იგი გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაანგრეს, რათა ქვემო ნავსადგურის, წყალსადენისა და სხვა ობიექტების ასაგებად გამოეყენებინათ. გონიოს ციხესიმაგრეს კი ერთი ფენა დააშენეს და აქაც გარნიზონი ჩააყენეს, რომელიც სპარსეთის ლაშქრობიდან მოიყვანა სულთანმა სულეიმანმა. მისი უპირველესი მიზანი ზომ სწორედ ის იყო, რომ აჭარა ლივად გამოეცხადებინა, ფაშაც დაესვა და მაქახლის ხეობის აჯანყებული მოსახლეობა შეემუსრა, ამით აჭარის სხვა რეგიონების მცხოვრებთა დაშინება-დამორჩილებაც ეწადა.

ზაქარია ჭიჭინაძის მიხედვით, ეს შეტაკებები 1516 და 1519 წლებში მომხდარა. მაშინ ოსმალეთთან ბათუმისათვის ბრძოლაში თავი სწორედ მაქახლელებს, ქობულეთლებსა და გურიის მოსახლეობასაც გამოუჩენია.¹⁰

ცნობილი თურქი მოგზაური და ისტორიკოსი ევლია ჩელები, რომელიც XVII საუკუნეში ღოღვაწეობდა და აჭარაც შემოიარა, ადასტურებს, რომ სულთან სულეიმან კანუნში ტახტზე ასვლის უამს, ე. ი. 1520 წელს, 18 ზიამეთისა და 72 თიმარისაგან შემდგარი ბათუმის სანჯაყი ტრაპიზონის ვილაიეთს შეუერთა. იგი ხუთ სანჯაყს აერთიანებდა: ქვემო და ზემო ბათუმის, გონიოს, თვით ტრაპიზონისა და ჭანჭას.¹¹

სამისოდ ოსმალეები ჯერ მდინარე ჭოროხის ხეობას აპყენენ, ცეცხლითა და მახვილით მიმორბიეს მაქახლის სოფლები, იქედან ჭანეთში (ლაზეთში) გადავიდნენ და მაქარიალის სანაპიროსა და ისევ გონიოს გამოვლით უკვე ბათუმს მოადგენენ. აქედან (გონიოდან) დასძრა სულეიმანმა თავისი ჯარები ჭოროხის ხეობაში და გააყვანინა გზა, რომელსაც სულეიმანის გზა ეწოდებოდა.. გონიოს ციხესიმაგრის ასაგებად კი ტყავის ასიგნაციები გამოუშვა და გონია, ესე ი. ტყავის ფული, დაარქვა. „როგორც ამბობენ, გონიო სულეიმანის მიერ არის აშენებული“, — ვკითხულობთ უ. მურიეს წიგნში „ბათუმი და ჭოროხის აუზი“. (ხაზი ჩვენია — ი. ბ.) სხვათაშორის, ეს შე-

ცდომა გაიპარა „ქართლის ცხოვრებაში“, თანამედროვე ისტორიკოსის ო. სოსელიასა და სხვათა ნაშრომებში, თუმცა ეს მცდარი მოსაზრება ჯერ კიდევ 1917 წელს დამაჯერებლად უარყო ცნობილმა ბიზანტოლოგმა, აკადემიკოსმა თედორე უსპენსკიმ. იგი წერდა, რომ გონიოს ციხისმაგრე აგებული უნდა იყოს პომპეუსის დროს, ესე იგი, ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე. ოსმალებმა 1547 წელს ციხეს მხოლოდ დააშენეს ქვების ერთი ფენა, ამასთან უშნოდ, რაც ახლაც კარგად შეიმჩნევა. მისივე ცნობით, გონიოს პირველად ასენებს არაბი მოგზაური პაჩი კალფა, რომელიც XII შორის ფრანგმა ედუარდ ლიონენმა და ვლადიმერ ლეკვინიძემ, რომელმაც საინტერესაუკუნეში იყო აქ.¹³ უსპენსკის ეს მტკიცება არაერთმა მკვლევარმა გაიზიარა, მათ სო გამოკვლევა უძღვნა გონიოს.¹⁴ გამოდის, ოსმალები აქარას პირველად თითქოს 1547 წელს შემოესივნენ. მაგრამ ისტორიული მასალები ადასტურებენ, რომ ესეც მორიგი შემოჭრა იყო. 1474-1475 წლების ივნისსა და აგვისტოში აქარის გავლით სპარსეთში იმოგზაურა იტალიის ელჩმა, დიპლომატმა ამბროჯიო კონტარინიმ, პირველი ჩამოვლისას იგი იუწყებოდა: „გორბოლა (ათაბაგ ყვარყვარეს დამახინჯებული ევროპული ფორმა — ი. ბ.) ახალციხისა და ბათუმის მფლობელია. მას ეკუთვნის აგრეთვე ზღვისპირა სავაჭრო ქალაქი კალთიხეა“ (ქაჭთა ციხე, დღევანდელი ციხისძირი — ი. ბ.).¹⁵

სპარსეთიდან ფაზისში (ფოთში) ჩამოსულმა ა. კონტარინმა ყირიმში გამგზავრება „ჩერქეზების გზით“ ანუ აფხაზეთისა და აზოვის სანაპიროს გავლით არ ისურვა, რადგან იქ უკვე ოსმალები ბატონობდნენ. ამიტომაც ევროპელ ვაჭრებთან, ანტიოქიის პატრიარქსა და რუს ელჩებთან ერთად თბილისში დაბრუნება აქარის გავლით არჩია. ამჯერად იგი წერდა: გავიარეთ ახალციხისა და ბათუმის მთავრის გორგოლას საბრძანებელი, რომელიც ოსმალეთის სახელმწიფოს საზღვარზეა და ხარკს უხდის მას.“¹⁶ (ხაზი ჩვენი — ი. ბ.).

რასაკვირველია, აქარისათვის ხარკის შეწერა განაპირობა ოსმალთა შემოსევამ 1474 წლის მეორე ნახევარსა თუ 1475 წლის დასაწყისში. ადრე რომ მომხდარიყო, მაშინ ა. კონტარინი პირველი ჩამოსვლისას აღნიშნავდა, ხარკს იხდისო.

ვლინდება ისიც, რომ ეს იყო მტრის პირველი შემოსევა. 1426 წელს ბათუმში მყოფი გერმანელი მოგზაურის იოანე შილტბერგერის ცნობით, XIV საუკუნის დამლევს სულთან ბაიზიდის 80-ათასიანმა არმიამ აიღო ქანეთი და იქ მმართველ ლავისიანი დასვა. შემდეგ ოსმალები შავ ზღვაზეც გაბატონდნენ და ყირიმშიც.¹⁷ როგორც ცნობილია, ოსმალებმა 1461 წელს ტრაპიზონი აიღეს და კონსტანტინოპოლის იმპერატორს დაამხეს, მალე უშუალოდ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მიადგნენ. 1474 წელს დაიპყრეს თორთომ-პარხალი. აქაურმა ერისთავმა ისლამი მიიღო, სახელად მემედი დაირქვა, ბეგად იქცა და სამთავრო სანჯაყად გამოაცხადა.¹⁸

ჩვენი აზრით, თორთომ-პარხალში შემოჭრილმა ოსმალებმა იმავე თუ მომდევნო წელს აქარამდე მოადწიეს, მაგრამ, ეტყობა, არ დაბანაკებულან, მხოლოდ ხარკი შეაწირეს და მოსახლეობას აგრძნობინეს, რომ კიდევ მოვლენ, რათა მთლიანად დაეპატრონონ მხარეს.

ასე იმიტომაც მოხდა, რომ ოსმალები იბრძოდნენ კავკასიის სხვა მხარეებსა და ყირიმშიც, არაბეთისა და ბალკანეთის ქვეყნებშიც. ერთი სიტყვით, აქარისათვის არ მცალათ, რის გამოც აქ მოგვიანებით დამკვიდრდნენ, რასაც ქრისტიანობის ძალით მოსპობა და ისლამის გავრცელება, ოსმალეთის აღმინისტრაციისა და კანონების შემოტანა მოჰყვა.

ბათუმში ი. შილტბერგერის ყოფნისას ოსმალები აქ არ იყვნენ, ადგილობრივი

მოსახლეობა ბერძნულ (ქრისტიანულ) რელიგიას მისდევდა. ალბათ, 1475 წლის გაზაფხულიდან კი აქარა უკვე მტარვალთ ხარკს უხდიდა. არა გვგონია, რომ ყოველივე სისხლისმღვრელი შემოსევების გარეშე მოხდა. ეს წელი აქარაში ოსმალთა პირველი შემოსევის თარიღად უნდა მივიჩნიოთ.

ჩვენს ვარაუდს ამაგრებს ისიც, რომ მანამდე ოსმალებმა ფეხი აფხაზეთში მოიკიდეს. პროფ. მ. სვანიძემ შეაჯერა ვახუშტი ბაგრატიონის ცნობა და დაადგინა, რომ ოსმალები სოხუმს დაეცნენ 1454 წლის ივნის-ივლისში, რომ ეს იყო მათი პირველი შემოსევა ზღვიდან.¹⁹ 1578 წელს კი დამპყრობლებმა სოხუმში ააგეს ციხე და გარნიზონი ჩააყენეს.²⁰

მათმა სარდალმა სინან ფაშამ უკვე 1580 წელს „ქართველი ბერების დამოუკიდებლობის ასალაგმავად ბათუმსა და სოხუმში ბეგლარბეგები და დევთერდარები დააყენა“.²¹ დაუპყრობელ მიწაზე კი ასე არ ხდება. ჩიოღირისა (ახალციხის) და ყარსის ვილაიეთებიდან დაკავშირებული რეესტრების მიმოძიებულ დოკუმენტებს (აბულაძე და მ. სვანიძე წერენ, რომ 1582 წელს ოსმალებმა ბათუმი ტრაპიზონის ლივას შეუერთეს და შექმნეს ტრაპიზონის ვილაიეთი, ბათუმის მხარე მასში შემავალ დამოუკიდებელ ლივას წარმოადგენდა.²²

1672 წლის დეკემბერში აქარის გავლით სპარსეთსა და ინდოეთში იმოგზაურა ფრანგმა დიპლომატმა ჟან შარდენმა. მისი ცნობით, მაშინ აქარაში მეტწილად მართლმადიდებელი ქრისტიანები ცხოვრობდნენ და სოფლებს სათავეში მამასახლისები ედგნენ, მაგრამ იყვნენ მუსლიმანები და ქედბუდებიც ანუ ოსმალთა მოხელეები.²³ უ. მურის მხედვით, „ოსმალებმა XVIII საუკუნის დასაწყისიდანვე ქართველი გვარის აქარელი ბეგების სიმშაპეების წყალობით ფეხი ვერ მოიკიდეს“. ი. პროსკურიაკოვი კი წერდა: „ქრისტიანობა აქ ოსმალების ძალმომრეობით მოიხსო. სხვათა შორის, ეკლესია, რომელიც მოხატულია ძველებური ფერწერით, კარგად არის შენახული, ხოლო ქართულად მოლაპარაკე ქალაქის (ბათუმი — ი. ბ.) მცხოვრებლები, თუმცა მაჰმადიანები არიან, მაგრამ მაინც კითხულობენ საღვთო წიგნებს, ზოგიერთებს სახლში ხატებიც აქვთ, როგორც სამასსოვრო იმისა, რომ მათი წინაპრები ქრისტიანები იყვნენ“.²⁴

ამრიგად, 1474 თუ 1475 წლიდან 1878 წლამდე ანუ თითქმის ოთხი საუკუნის განმავლობაში გმინავდა აქარა დამპყრობთა უღელქვეშ. სხვათა შორის, ამ მტკიცებას სხვებიც უმაგრებენ ზურგს, მაგალითად, აქარის ისტორიის კარგი მკოდნე გიორგი წერეთელი, რომელიც როგორც სამხედრო კორესპონდენტი, 1878 წელს რუსეთის არმიას ჩვენს მხარეში შემოჰყვა. მაშინ იგი წერდა: „მდინარე ოჩამურს ოთხი საუკუნის მაჰმადიანობის შემდეგ დღეს პირველად მოუხდა ხელმწიფედ მონათვლა“.²⁵ ისტორიკოსი ივანე კანეფსკი იუწყებოდა, რომ აქარლები და ლაზები მართლმადიდებელი ქრისტიანები იყვნენ 300.400 წლის წინათ. მუსლიმანთა ურდოებმა წააღიეს აქ დამკვიდრებული ქრისტეს იდეები და სულიო.²⁶

ჩაკველ პატრიოტ ბეგ სუსეინ ბეჟანიძეს 1877 წელს აქარის დიდი მეგობრის სერგეი მესხისათვის უთქვამს: 400 წელიწადი გავიდა მას აქეთ, რაც ოსმალებმა დაგვიპურესო.²⁷ ხ. ბეჟანიძე ბათუმ-ჩაქვის მიდამოების მფლობელი იყო, განათლება სტამბოლში ჰქონდა მიღებული, ერთხანს იქაც მსახურობდა, ასე რომ, საამისო წყაროებზე ხელი მიუწვდებოდა, თანაც მემკვიდრეობით მიღებული საადგილმამულო დოკუმენტებითაც იცოდა ყოველივე.

აქადემიკოს ნიკო კეცხოველის მოგონება გვაუწყებს, რომ აქარის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის მოადგილემ ხასან ლორთქიფანიძემ 1925 წლის ზაფხულში ბათუმში

გამართულ შავიზღვისპირეთისა და დასავლეთ კავკასიის მხარეთმცოდნეთა კრილობაზე
ქვა: „400 წელს იყო აქარა ოსმალთ ტყვეობაში“.²⁸

ბ. ლორთქიფანიძეს პეტერბურგში ჰქონდა მიღებული უმაღლესი იურიდიული
განათლება, ამასთან ცოლა ჰყავდა აქარის ცნობილი მმართველი დინასტიის ხიმშიაშ-
ვილების ასული, რომელსაც შემორჩენოდა არა ერთი ძველი საბუთი, მათ შორის
საადგილმამულო, რომლებიც ნათელს ჰყენდნენ ჩვენთვის საინტერესო საკითხს.

ამდენად, ოსმალეთმა აქარაში არა 300, არამედ 400 წელიწადს იბოგინეს, ოღონდ
მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ის, რომ ყველა რეგიონში ერთდროულად ფეხი
ვერ მოიკიდეს. ისინი მანამ არ მოეშვენენ ბრძოლას, სანამ ეს მხარე კიდით-კიდემდე არ
მიიტაცეს, ჩოლოქზე გამავალ ისტორიულ საზღვარს არ მიაღწიეს.

1989 წელს ოსმალეთის მიერ აქარის მიტაცების საკითხს შეეხო ლევან ურუშაძე
„ბათუმში ოსმალთა ბატონობის ისტორიისათვის“. (ურუნ. „ჭიკორონი“, № 2).

ზ. ჭიჭინაძის იმ ცნობასთან დაკავშირებით, რომ მაჭახლელები ბათუმისათვის
მომხვედურებს 1516-1519 წლებში შეებრძოლნენ, ლ. ურუშაძე აღნიშნავს: ეს იქნებო-
და ეპიზოდური ხასიათის ბრძოლა, რასაც წარმატებები არ უნდა მოეტანა ოსმალეთისა-
თვის, წინააღმდეგ შემთხვევაში აუცილებლად იქნებოდა ცნობა რომელიმე ქართულ
წყაროებში.²⁹ რასაკვირველია, ეს დამაჭერებელი არგუმენტი არაა. რაკი უ. მურიცე
მახვილებს ყურადღებას ამ მოვლენაზე.

მაშასადამე, რომელიმე წყაროს იცნობდა და კიდევ ეყრდნობა. მით უმეტეს
შემოინახა თვით თურქი ისტორიკოსის ევლია ჩელების ცნობა. და მაინც ლ. ურუშაძის
მიხედვით, 1520 წელს ოსმალეთმა, შესაძლოა, ილაშქრეს ბათუმზე, მაგრამ დაპყრობით
არ დაუპყრიათ, ეს მოხდა 1549 წელს, როდესაც სულთან სულეიმანის სარდალმა ლოლა
მუსტაფა-ფაშამ პირველად დალაშქრა აქარა და გამოთქვამს ასეთ ვარაუდს: „უფ-
რო სარწმუნოდ მიგვაჩნია ის ცნობები და მოსაზრებები, რომელთა თანახმად ბათუმი
ოსმალეთის შემადგენლობაში აღმოჩნდა XVI საუკუნეში, კერძოდ, ამ საუკუნის შუა
ხანებში. ხსენებული ოლქი მტრის ხელთ უნდა გადასულიყო სულთან I კანუნის ზეო-
ბის ხანაში. — 1549 წელს“.³⁰

ცხადია, შემოსევა, ბრძოლები, დაპყრობა თუ აღმინისტრაციული დაქვემდებარება-
დაყოფა სხვადასხვა მცნებაა. შეიძლება მტერი შეესიოს სხვის მხარეს, კვეყანას, ხარკი
შეაწიროს და დაპყრობილ ტერიტორიად მიიჩნიოს, მაგრამ თავისი წესწყობილების
დამკვიდრებას, აღმინისტრაციულ დაყოფას გვიან შეუდგეს და პირიქით, დაიპყროს და
მოგვიანებით შეიერთოს. ასეთი მაგალითები ისტორიაში ბევრია, ასე რომ, თუ ხარკის
გადახდას აიძულებენ ძალით, ჯარებს თვით სულთანს და არა სხვა ვინმე წაუძღვება,
შემდეგაც ცეცხლითა და მახვილით შეესევინა ამოხეხულ მოსახლეობას, შეუდგებიან
თავიანთი ადამ-წესების დამკვიდრებას, თავის სჯულზე მოქცევას და სხვა, მაშინ ბატო-
ნობის ხანა ყოველივე ამის დასაწყისიდან უნდა მივიჩნიოთ, ამდენად, დაპყრობაც,
აქედან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ ლ. ურუშაძის მიერ შემოთავაზებული
1549 წელი არის ახალი ბრძოლის, აქარაში ოსმალთა მიერ სრული ფეხმოკიდება-
დამკვიდრების ანუ მისი საბოლოო, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ოფიციალური დაპყრო-
ბა-მიტაცების წელი, თორემ საექვო ხდება თვით სულთან სულეიმანის გამოლაშქრება
ქართ, განა იგი მცირე რაზმით, მხოლოდ მაჭახლელების დასჯის მიზნით გამოემართა?
თავად არ ისურვა აქარის დაპყრობა-შეერთება თავისი იმპერიისათვის?.

დიახ, ოსმალეთმა აქარა 1549 წლამდე კარგა ხნით ადრე მიიტაცეს. დაიპყრეს,
დომინიონად აქციეს, თუმცა პირველ ხანებში მართლაც არ ეცალათ აქ ქარის, მოხე-
ლეებისა და სჯულის მსა'რთა განლაგებისათვის.

- 1 ი. ბეკირიშვილი, ნარკვევები აჭარის წარსულიდან, ბათუმი, 1982, გვ. 24.
- 2 იქვე, გვ. 24 და 85.
- 3 ე. მურიე, ბათუმი, და ჭოროხის აუზი, 1962, გვ. 32.
4. Икоирго, т. 7—8, с. 195, Тифлис, 1882—1883.
- 5 ქართული წყაროთმცოდნეობა, ნ. 2, გვ. 168—169, 171—173.
- 6 ნ. ავალიანი, მიწის მფლობელობის ფორმები აჭარაში, ბათუმი, 1960, გვ. 56—57.
- 7 ი. ბეკირიშვილი, აჭარის სტუმრები, ბათუმი, 1978, გვ. 4.
- 8 ვ. ბაგრატიონი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. 6 გვ. 814, თბ., 1953.
9. Н. Шенгелия, Османские документы и источники о крепостях Гонио и Батуми, Тюркологический сборник, М., 1984, с. 250.
- 10 ზ. ჭიჭინაძე, ოსმალის საქართველო და ქართველ მაჰმადიანთა ისტორიის კონსპექტი, ტფ. 1927, გვ. 63.
- 11 ევლია ჩელების მოგზაურობის წიგნი, ნ. 1, გვ. 82, თბ., 1971.
- 12 ე. მურიე, დასახ. ნაშრომი, გვ.
13. Ф. Успенский, Крепость на устье Чорохи, ИАН России, 1917, В. 2, с. 162—167.
14. Византийский временник, т. XX, М., 1961 с. 225—242.
15. Библиотека иностранных писателей о России, т. I, с. 72, спб., 1835, И. Барбаро и А. Контарини о России, Ленинград, 1971, с. 214.
- 16 ჟურნ. „მოამბე“, 1894, № 11, გვ. 50; ი. ბეკირიშვილი, აჭარა მეგობრების თვალით, ბათუმი, 1965, გვ. 5.
17. Записки Новороссийского университета, т. I, с. 13—14, Одесса, 1867.
18. С. Какабадзе, Грузинские документы Института народов Азии, М., 1966, с. 256.
19. Источниковедческие разыскания, Тб., 1985, с. 110—111.
20. А. Фадеева, К вопросу о феодализме в Абхазии, Сухуми, 1931, с. 35.
- 21 ი. ტაბაღლა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნთსაცავებში, თბ., 1984, გვ. 113.
22. Тюркологический сборник, М., 1984, с. 17.
- 23 ი. ბეკირიშვილი, აჭარა მეგობრობის თვალით, ბათუმი, 1975, გვ. 10.
- 24 ი. ბეკირიშვილი, აჭარის სტუმრები, ბათუმი, 1978, გვ. 4.
- 25 გიორგი წერეთელი, პუბლიცისტიკა, თბ., 1973, გვ. 79.
- 26 ი. ბეკირიშვილი, აჭარის სტუმრები, გვ. 10.
- 27 ს. მესხი, თხზულებანი, ტ. 3, თბ., 1964, გვ. 46.
- 28 ნ. კეცხოველი, ბათუმის წარსულიდან, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1978, № 1, გვ. 55.
- 29 ჟურნ. „ჭოროხი“, 1989, № 2, გვ. 67.
- 30 იქვე, გვ. 67—73.

რაც ათბოგს და ანათებს

ყოველ სოფელსა და ქალაქს ჰყავს გამოჩენილი პიროვნება. ბათუმში ერთი ასეთი კაცი დავით მახარაძე. განსწავლული. ეს მომხიბლავი ადამიანი ნახევარი საუკუნის მანძილზე ცოდნის ჩირაღდნით მომავლის გზას უნათებდა მოზარდ თაობებს, სიკეთესა და სიყვარულს თესავდა მათ გულში, კაცური კაცობის გვირგვინს ქსოვდა, ქვეყნის სიყვარულს ნორჩების სულში მოყვანის სიყვარულით აღულებდა. ბატონ დავითის მიერ საინტერესოდ გავლილ, რთულ და მღელვარე ცხოვრების გზაზე, მის კაცურ კაცობაზე როცა ფიქრობ, არ შეიძლება სიბოლო არ იგრძნო გულში.

„ამ სიბოლოს ვგრძნობ მთელი ნახევარი საუკუნეა, რაც დავით მასწავლებელი შემომხვდა, როგორც აღმზრდელი, შესანიშნავი პიროვნება, ხელმძღვანელი, უფროსი მეგობარი და მრჩეველი“, — ამბობს აქარის მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტის დირექტორი არჩილ იშხნელიძე.

ბატონი დავითი დაიბადა 1911 წლის 15 აპრილს სოფელ აკში. დავითის მამას — მეღიბტონს სამი ვაჟი და ორი ქალიშვილი ჰყავდა. ნაადრევად გარდაცვალა მას მეუღლე. ადვილი წარმოსადგენია ის მწარე ხვედრი, რომელიც დაობლებულ დაძმებს ხვდათ წილად. ჭერ კიდევ პატარა იყო დავითი, როცა ჩაება შრომით საქმიანობაში.

ორი წლის ასაკში დაობლებული დავითი დედის ბიძებმა აკიდან აღამბარში წაიყვანეს. ამ თვალწარმტაც სოფელში გაატარა მან ბავშვობის დაუვიწყარი წლები. ბებიის ფედოსი (დედის დედა) მზრუნველობას არ აკლებდა. სიკეთით და სათნოებით გამოჩენილი ამ შესანიშნავი ქალის სახე სამუდამოდ აღიბეჭდა დავითის მეხსიერებაში. თუ რაიმე კარგი არის ჩემში და ამით ქვეყანას სარგებლობა მოვუტანე, ამ დიდბუნებოვანი ქალის, საოცრად ღამაჯი სულის ადამიანის გრძნობასა და სიყვარულს უნდა ვუმაღლო. დე, — იხსენებს ბატონი დავითი.

11 წლის დავითი დაბრუნდა მშობლიურ სოფელში და სწავლა დაიწყო აქის დაწყებით სკოლაში. ცნობილმა პედაგოგმა ნიკოფორე იობიშვილმა შეასწავლა მას წერა-კითხვა, სკოლის პატარა სარკმლიდან დაანახა ბუნებისა და ცხოვრების დიდი სამყარო, აღუძრა „ფერუთვალავი სამყაროს“ წვდომის სურვილი. თუ რაოდენ ძლიერი და დაუოკებელი იყო ეს სურვილი, ამას ნათელს ჰყენს ასეთი ფაქტი. ოთხკლასიდან მათაგრებული დავითი სწავლის გასაგრძელებლად ბიძაშვილთან ერთად შინიდან ბათუმში გაიპარა. „სხვადასხვა სოფლიდან შეკრებილი ბავშვები — იგონებს დ. მახარაძე, — დაგვაწვეეს ერთ ზაზზე სასწავლებლებში გასაგზავნად. განაწილების დროს ჩაცმულობასაც აქცევდნენ ყურადღებას. მე ქალამანი და დაკერებული ტილოს შარავლ-ხალათი მეცვა. ამიტომაც, ჩემი სურვილის საწინააღმდეგოდ, მწვანე კონცხზე ახლადგახსნილ აგროტექნიკუმთან არსებულ საშუალო სკოლაში მოვხვდი.

1932 წელს დავითმა წარმატებით დაამთავრა აღნიშნული ტექნიკუმი და მუშაობა დაიწყო კოხის ტუნგის საბჭოთა მეურნეობაში აგრონომად. ენერგიული შრომითა და საზრიანობით ბევრი სიახლე შეიტანა მეურნეობის მუშაობაში. თუმცა მისი მოწოდება მაინც სხვა იყო. გული ნორჩი აღსაზრდელისაკენ მიუწევდა და მანამდე ვერ მოიხვედნა, სანამ ბათუმის სამასწავლებლო ინსტიტუტის საბუნებისმეტყველო-გეოგრაფიის ფაკულტეტის სტუდენტი არ გახდა. ლექტორ-მასწავლებლებს შეუმჩნეველი არ დარ-

ჩენიათ სწავლასმოწყურებული ქაბუკის მუყაითობა. სიყვარულითა და პატივისცემით იხსენებს ბატონი დავითი აღმზარდელ მასწავლებლებს. განსაკუთრებით კი ინსტიტუტის დირექტორს ხუსეინ ნაკაიძის გულისხმიერება და სიკეთე ახსოვს.

1937 წელს დ. მახარაძემ დაამთავრა ინსტიტუტი და მუშაობა დაიწყო ხულოს რაიონის ხიხაძის საშუალო სკოლის დირექტორად. მადლიერი, სიყვარულით აღსავსე აუდიტორია ჰყავდა დავითს არა მარტო სკოლაში, არამედ მთელს სოფელში, ხალხის თვალი უტყუარია, უმაღლესი შეამჩნევს ღირსეულს, თავისებურად შეიყვარებს და დაფასებს.

მოსწავლეებს ხიბლავდა ახალგაზრდა მასწავლებლის განათლება, ერუდიცია, გამოვნება და კეთილშობილება, რომელიც ბუნებრივად წვრთნიდა და ავარჯიშებდა მათ სულს და გონებას, ძალდაუტანებლად შეჰყავდა ცოდნის სამყაროში.

1940 წლიდან დ. მახარაძე ქედის რაიონის განათლების განყოფილების გამგეა. აქაც დიდ ენერგიას ახმარდა მომავალი თაობის აღზრდას. თუმცა მშვიდობიანი შრომა დიდხანს არ დასცალდათ. ომის ხანძარმა ქედის რაიონის მშრომელებიც ფეხზე დააყენა.

1943 წლიდან დ. მახარაძე კვლავ ხულოს რაიონს დაუბრუნდა. განათლების განყოფილების ხელმძღვანელობა დააყისრეს.

მეტად ძნელი იყო ომის წლებში განათლების განყოფილების საპასუხისმგებლო უბანზე მუშაობა, — იგონებს დ. მახარაძე, — განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა გვქონდა სკოლების კადრებით უზრუნველყოფაში. ბევრმა მასწავლებელმა საკლასო ურნალი შაშხანაზე შეცვალა. ამან კადრების მწვავე ნაკლებობა გამოიწვია. ჩვენც ძალ-ღონეს არ ვშოგავდით. ერთ წელიწადში მარტო ვანისა და მაიაკოვსკის რაიონებში ოთხჯერ მომიწია ჩასვლა პედაგოგების ჩამოსაყვანად. სხვა რაიონებში კი განათლების განყოფილების სხვა მუშაკები იყვნენ გაგზავნილნი. ადგილობრივი კადრები რომ შეიგროვებოდა მუშაობაში, შესაბამის ორგანოებს ხულოს პედსასწავლებელში ექსტერნები დავაშვებინეთ.

სხვა სიძნელეებიც მრავალი იყო, მაგრამ ენთუზიაზმს თავისი გაჰქონდა. მასთან რჩევისათვის, დახმარებისათვის, ჯეჟის საკითხავად, გულის გასაშლილად მიდიოდნენ პედაგოგები, მოსწავლეები, ახალგაზრდები და მოხუცები, რომლებიც ყოველთვის მზად იყვნენ ბრუნდებოდნენ. ბავშვების სულიერ მოძღვარს აღამიანებზე, აღსაზრდელებზე ზემოქმედების საოცრად დიდი, იღუმალის ძალა გააჩნდა. სწორედ ამ ძალას, მის პედაგოგიურ აღდგომას, ტაქტსა და უნარს არა ერთი მოზარდის, გოგონასა თუ ბიჭისათვის აუხელია თვალი, სიკეთის გზაზე დაუყენებია და მისი ცხოვრებისათვის სწორი მიმართულება მიუცია.

ხულოს პედსასწავლებლის დამთავრების შემდეგ ეთერ აბულაძეს გული პედაგოგიური ინსტიტუტისაკენ მიუწევდა. მაგრამ მას დახმარება სჭირდებოდა. სწორედ დ. მახარაძის დამსახურებაა, რომ ეთერმა ბათუმის პედინსტიტუტი დაამთავრა და თვითონ მოეწვინა ხულოს რაიონს როგორც პედაგოგი და ხელმძღვანელი.

ერთხელ, — თქვა დავითმა, — აქარის განათლების კომისარია ნ. ნიჟარაძე გვეტყუმრა რაიონში. პირველ რიგში, რომელიმე დაწყებითი სკოლა ვნახოთო, — მითხრა მან. დღის 11 საათი იქნებოდა, როცა პაქსაძეების დაწყებით სკოლაში მივედით. საკლასო ოთახში (იგი მასწავლებლის ბინაც იყო) ჩვენს წინ ასეთი სურათი გადაიშალა: მასწავლებელი მკაფიოდ ზეღდა, ბუხარში მოგივრივ ცეცხლზე ჯვის კეცი იყო მიყუდებული, ჯაჭვზე დაკიდებულ კარდალში კი ლობიო იხარშებოდა. ამ სურათმა შემაფოთა. ვიფიქრე, სასწრაფო არც მასწავლებელს და არც მე არ ავცდებოდა-მეთქი.

— დააკარით მკაფიო, დააკარით, — მშვილად მიმართა კომისარმა მასწავლებელს.

— ჩვენ ეზოში დაგეგმვით, — თქვა ეს და უკან გამობრუნდა. სკოლის ეზოში გავედით. ღამაჲ ბუნებას გადავავლეთ თვალი. მასწავლებელმა თავისი საქმე მოგვარა. სწრაფად მოიყვანა კლასი წესრიგში, ზარი დარეკა და გაკვეთილზე მივიპატიჟა. მოსწავლეებმა პროგრამული მასალის დამატყოფილებელი ცოდნა გამოამჟღავნეს. განათლების კომისიარს სიტყვაც არ დაუძრავს აღნიშნული ფაქტის შესახებ და მეც გამაფრთხილა, არაფერი მეთქვა პედაგოგისათვის. ამ შემთხვევამ ცხადად დაგვარწმუნა თუ როგორ აუცილებელია აღამიანებთან ურთიერთობაში ჰუმანურობა, კეთილშობილება და დიდულუფნება. ამასთან ისიც მასწავლა, რომ პედაგოგთა საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესება ადგილობრივ ორგანოებთან ერთად, ჩვენი, განათლების განყოფილების, უპირველესი საზრუნავია.

1947 წელს დ. მაზარაძე ქ. ბათუმის საბავშვო სკოლის დირექტორად გადაიყვანეს. ხოლო ორი წლის შემდეგ, ბათუმის № 1 საშუალო სკოლას ჩაუდგა სათავეში, 1950 წლიდან მობილიზაციის წესით ქობულეთის რაიონის სოფელ ქაქუთის კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ აირჩიეს. აქაც თავი გამოიჩინა, როგორც მშობელი მიწისა და გლეხკაცის გულის მესაიდუმლემ. 1958 წელს ღვაწლმოსილი მუშაკი კვლავ დაუბრუნდა განათლების სისტემას. მუშაობა დაიწყო ქ. ბათუმის განათლების განყოფილების გამგედ. ერთი წლის შემდეგ ბათუმის № 1 საშუალო სკოლის დირექტორად გადაიყვანეს. 28 წლის განმავლობაში სათავეში ედგა დ. მაზარაძე № 1 საშუალო სკოლას. ვერავითარი საწყაულით ვერ აწონი იმ სიკეთეს, სიბოძს და აღერსს, რომელსაც იგი აღსაზრდელებს გულის გასათბობად უნაწილებდა. გ. ალავერდაშვილი წიგნში „ღამაში ცხოვრების მეგზურნი“ წერდა: „სიცოცხლე, ხალისი, საქმის სიყვარული, ამაღლებული სულისკვეთება შეინიშნება ბათუმის პირველ საშუალო სკოლაში, სკოლის მთელ ცხოვრებაში... ეს სულისკვეთება გამხდარა ამ სასწავლო დაწესებულების წინსვლის, საერთო წარმატების დაუშრეტელი წყარო, მისი მთავარი მამოძრავებელი ღერძი“.

„ყოველთვის ჩემი კერა იყო და არის დავით მასწავლებელი, — ამბობს ბათუმის № 1 საშუალო სკოლის დირექტორი ცილა შარაძე, — რამდენჯერ მიიცნებია ჩემი სიყვარული, კრძალვა, მადლიერება გამომხატა. ვხატავდი ოცნებაში ჩემს სათავეანებელ მასწავლებელს, პირველ საშუალო სკოლას რომ ამშვენებდა, ავსებდა. ერთი მისი გავლა ღერეფაში სრულ წესრიგს ამყარებდა. დავით მასწავლებელი განა მარტო პირველი საშუალო სკოლის პედაგოგიურ, მოსწავლეთა და მშობელთა კოლექტივებს ამშვენებდა, იგი მთელი ჩვენი ქალაქის შნო და ღაზათი იყო და არის.“

დავით მასწავლებელი განსაკუთრებით მიყვარდა გაკვეთილზე. **ვგროვდით ბავშვები, როგორ უყვარდა მას გეოგრაფია. როგორ ბუნებრივად გვაყვარებდა და გვაზიარებდა მას.**

...გვიდა წლები... მე № 1 საშუალო სკოლის, ჩემი მეორე ოჯახის, ჯერ სასწავლო ნაწილის გამგედ, შემდეგ კი დირექტორად დამაწინაურეს. ჩემი დაწინაურებით დიდად გაიხარა დავით მასწავლებელმა. მომილოცა, რჩევა-დარიგება მომცა. თავდახრილი ვუსმენდი და ორივე ბედნიერები ვიყავით: მასწავლებელიც და მოსწავლეც, დირექტორიც და მასწავლებელიც“.

ბატონ დავითს ერთი წუთითაც არ უცხოვრია მოზარდი თაობის, ახალგაზრდობის ბედზე ფიქრის, მისი უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლის გარეშე.

იმ აღამიანთა მარტო ჩამოთვლაც შორს წავიყვანდა, რომლებმაც ამ სკოლაში ბატონ დავითის ხელმძღვანელობით მიიღეს ცხოვრების საგზური და თავიანთი მამულიშვილობით ასახელეს სკოლა, ოჯახიც და სამშობლოც.

ვალმონდილი და ღვაწლმოსილი პედაგოგი წლების განმავლობაში აქარის მასწავ.

ლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტში იღვწოდა ხელმძღვანელ კადრებთან მუშაობის მეთოდური კაბინეტის გამგედ. პედაგოგებსა და სკოლის ხელმძღვანელებს უწევდა და თავის მდიდარ გამოცდილებას, ეხმარებოდა სასწავლო-აღმწარდებლობითი მუშაობის დროის მოთხოვნათა შესაბამისად წარმართვაში.

დ. მაზარაძის პედაგოგიური და მრავალმხრივი საზოგადოებრივი დამსახურება ღირსეულად დაფასდა.

ლამაზი და ტკბილი ოჯახი აქვს ბატონ დავითს. მისი მეუღლე გუგული ბეჟანიძე ქმართან ერთად დიდხანს ემსახურებოდა მოწარმე თაობის აღზრდის საქმეს. იგი ახლა დამსახურებულ პენსიაზეა. ამგვარ პედაგოგებს ჰყავთ ორი შვილი: — ჯუმბერი და ჯემალი. ისინი ინჟინრები არიან.

...სიმდიდრეც შეიძლება ადრე დაჰკარგოს ადამიანმა, სიმართლესა და სილამაზეს მოაკლდეს, მაგრამ მოსიყვარულე გული კი ათბობს და ანათებს მის სიცოცხლეს თვით სამარის კარაშდის — ბრძანებს დიდი ერისკაცი დავით გოგებაშვილი.

უკვე რვა ათეული წელია, ბატონი დავითის მოსიყვარულე გულიც ათბობს და ანათებს. ეს სინათლე მისი აღზრდილების გულში ანთებულ ჩირაღდნად იქცა...

ბასულ ორ თვეში

გამოვჩანა საქართველოს ეროვნული მოძრაობის ისტორიის მუშაურობი

ქ. ბათუმში საქართველოს ეროვნული მოძრაობის ისტორიის მუშაურობი გაიხსნა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის დღისადმი მიძღვნილი გამოფენა, რომელშიც წარმოდგენილია ქართველ მხატვართა მიერ ეროვნულ თემაზე შექმნილი ნამუშევრები.

საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის თანამედროვე ეტაპი ნაჩვენებია ფოტომასალის საშუალებით, რომელთა დიდი ნაწილი პირველად იყო ექსპონირებული.

სკოლა 110 წლისაა

ბათუმის № 2 საშუალო სკოლა პირველი ქართული სკოლაა დედასამშობლოსთან დაბრუნებულ აჭარის მრავალკონანხულ მიწაზე. იგი ერის თავდადებულ ქომაგთა ილია ქავჭავაძის, იაკობ გოგებაშვილის, აკაკი წერეთლის უშუალო მხარდაჭერითა და ხელშეწყობით დაარსდა.

სკოლის დაარსებიდან 110 წლისთავ-

თან დაცემირებით აქ 1-ბ და 5-ბ კლასების მოსწავლეებმა (პედაგოგები რ. მუჟანაძე, მ. ჩიკაშუა) მოაწყვეს მხატვრული დილა, რომელსაც პატარებმა „მამული, ენა, სარწმუნოება“ უწოდეს.

ლექსი სიმღერა ცვლიდა, სიმღერას მუსიკა. ყველაზე მეტად „დედა ენასა“ და მის შემქმნელს შეასვეს სოტა. ცეროდენები „ვეფხისტყაოსნისა“ კარგად ფლობდნენ.

საღამოს სეზაფ თან ახლდა. დარბაზში იღვრება ვივადის სულისშემძვრელი ჰანგები. როცა საქართველოში მიწისძვრის შედეგად დაღუპულთა, აგრეთვე სამშობლოსათვის სხვადასხვა დროს მსხვერპლად შეწირულთა მოსახსენიებლად სანთლები აანთეს, იქაურობა დუმილმა და ნაღველმა მოიცვა.

შეხვედრა, როგორც მოსალოდნელი იყო, დასრულდა მომავლის რწმენით გაუღენთილი სიმღერით „ჩემო კარგო ქვეყანავ“, შეკავშირება, ურთიერთთანადგომა, ერთმანეთის, შრომის სიყვარული, აი, რა გამოსჭვიოდა თითოეულის გამოსვლაში.

დასასრულს, სკოლის დირექტორმა ი. კილაძემ გზა დაულოცა პატარებს და სამახსოვრო წარწერიანი წიგნები გადასცა საჩუქრად.

ბამოფენა „ზანაძის“

სკონსორციუმით

მორიგი ექსპოზიციის შემოქმედად, ახლახან ბათუმის მხატვრის სახლში საწარმო-სამომხმარებლო დაწესებულება „ზანაძის“ სკონსორციუმით რომ გაიხსნა, უკრაინელი ფერმწერი იური არსენიუკი მოგვევლინა. მან ჩვენს ქალაქში ჩამოსატანად შეარჩია ორმოცდათამდე ნაწარმოები.

დამთვალეირებლები დასამახსოვრებელი შთაბეჭდილებებით აღივსნენ, მაღლიერების კრძნობით განიმსჭვლნენ იმ ხელოვანისადმი, ვისი საშემსრულებლო ოსტატობა სათავეს კლასიკიდან იღებს და დახვეწილი სტალონით გამოირჩევა. ამის საილუსტრაციოდ საქმარისია დავასახელოთ ტიპები „რომეო“, „მოზუცი“, „ნათქავეები“, „ფიცე“, „გოლიათთა საგუშავო“, „რეკვიემი“, „შემოდგომის თაიგული“, „საღვთო მხედრიონი“.

გამოფენის გახსნის წინ იური არსენიუკი მხატვრის სახლში შეკრებილ დამთვალეირებლებს წარუდგინა „ზანაძის“ თანამშრომელმა ლამარა დიასამიძემ. თავის მხრივ სტუმარმა მაღლობა გადაიხადა და აღნიშნა, რომ არასოდეს დაივიწყებს მასპინძელთა გულთაღობას.

ძ ვ ე ლ მ ო მ ძ ე მ დ ე ბ ა

ბათუმის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამატულ თეატრში გაიმართა საკვლამოქმედო პრემიერა „მზე — მხიარული და სევდიანი“, რომლის რეჟისორული კომპოზიცია ეკუთვნის თეატრის მთავარ რეჟისორს მერაბ ლებანიძეს. მთელი შემოსავალი გადაირიცხა მიწისძვრით დაზარალებულთა ფონდში.

სპექტაკლში მონაწილეობენ საქართველოს

ველოს სახალხო არტისტები ნაზი ჯეჯეცაძე, ემაძე, გაიოზ გოგიბერიძე, იური ცანავა, მანუჩარ შერვაშიძე, საქართველოს დამსახურებული არტისტები თამარ სულხანიშვილი, როლანდი კაკაურიძე, ნიაზ მესხიძე, ლევან ღლონტი, აპარის დამსახურებული არტისტები ლიანა აბულაძე, ნატო გოგიტაური, ბერდია ინწკირველი, სერგო ბაზიაშვილი, ავთანდილ ქარჩავა, ნოდარ ძიძიგური, მსახიობები ნანა კიკვაძე, შაია ცეცხლაძე, თემურ კუთერაძე, ჯემალ ველიაძე, ზაზა გოგუაძე, ბესარიონ ბარათაშვილი. ზურაბ დიასამიძე.

* * *

საქართველოში მიწისძვრით დაზარალებულთა დასახმარებლად თითოეულმა ჩვენმა თანაქალაქელმა შეიტანა თავისი წვლილი, ზოგმა — მეტი, ზოგმა — ნაკლები, მაგრამ განზე არავინ გამდგარა.

ბათუმის ზ. ფალიაშვილის სახელობის სამუსიკო სასწავლებლის კოლექტივმა შეგროვილი სახსრების უმეტესი ნაწილი დაზარალებული მატერიალური ძეგლების აღსადგენ ფონდში შეიტანა.

თავისებური მორალური მხარდაჭერა იყო ისიც, რომ დაზარალებულთა ერთ ჯგუფთან შეხვედრას მიეძღვნა სიმფონიური ორკესტრის კონცერტი (სამხატვრო ხელმძღვანელი და დირიჟორი ე. აზნაურიანი).

* * *

ბათუმის აკაკი წერეთლის სახელობის № 22 საშუალო სკოლის მოსწავლეებმა, მათმა მშობლებმა და პედაგოგებმა. ბათუმის წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის გიმნაზიის ბინსოცბანკში გახსნა ანგარიშზე (№ 70109) 2,950 მანეთი გადარიცხეს.

მათვე საჩხერის რაიონში ყოფნისას, მიწისძვრით დაზარალებულ რვა ოჯახს 2.000-2.000, სულ 16 ათასი მანეთი გადასცეს.

გაპატიშვამთ ქორეოგრაფიული სკოლა

— აჭარის კულტურის სამინისტროს ქორეოგრაფიული სკოლა შარშან გაიხსნა, — გვესაუბრა მისი დირექტორი. აჭარის დამსახურებული არტისტი, ქორეოგრაფი თემურ ბოლქვაძე, — ძირითადად აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლთან არსებულ ქორეოგრაფიული სტუდიის ბაზაზე. სტუდიელები პირდაპირ მეორე კლასში ჩავრიცხეთ, დღეისათვის I-II კლასები მოქმედებს. სწავლება ხუთწლიანია, თანაც უფასო. ამ ხნის მანძილზე ბავშვები შეისწავლიან ქართულ ხალხურ ცეკვებს, ქართულ ქორეოგრაფიულ ისტორიას, მუსიკის ანბანს, კლასიკურ და სამეჩლისო ცეკვებს.

მეცადინეობა ყოველდღიურად ტარდება, გაკვეთილების ხანგრძლივობა 45 წუთია. № 1 სკოლის საექტო დარბაზი იჭარით გვაქვს აღებული. ფულს აჭარის კულტურის სამინისტრო გვიხდის, როგორი ბაზა გვაქვს, თავად ნახეთ. გასახდელად ფიზკულტურის ერთი ოთახი გვაქვს გამოყოფილი. დარბაზში ქორეოგრაფიული სკოლისათვის საჭირო ელემენტარული ინვენტარი — სავარჯიშო ძელიც კი არა გვაქვს. შესაძლებლობა რომ გვქონდეს, დღისით რეპეტიციებს ჩავატარებდით, საღამოს გაკვეთილებს. კულტურის სამინისტრო ფინანსურად კი გვეხმარება, მაგრამ სათანადო შენობა ჯერჯერობით ვერ შევარჩიეთ. ენთუზიაზმი კარგია, მაგრამ მართკამით შორს ვერ წავალთ.

სკოლაში საკმაოდ კვალიფიციური პედაგოგები გვყავს — აჭარის დამსახურებული არტისტები ნუგზარ შალიკაშვილი, შოთა ბერიძე, მუსიკას რუსუდან გიორგაძე ასწავლის. მისაღები კონტინგენტის გაზრდასთან ერთად კადრების რაოდენობაც გაიზრდება. ახლახან სასწავლო ნაწილის შტატი დაუშვებს. ამ საქმეს ნოდარ დევაძე გაუძღვება.

ჩვენი კურსდამთავრებულები სკოლის დამთავრების მოწმობას მიიღებენ და შეუძლიათ თვითმოქმედი და პროფესიულ ანსამბლებში იმუშაონ.

საკონცერტო დარბაზებში

არსებობს ჯარი, პიანისტისათვის სოლო ნაწარმოების შესრულება პრესტიჟულია, მაგრამ უფრო ძნელია, ვიდრე კონცერტმაისტერობა. არის საწინააღმდეგო შეხედულებაც. მესამე თვალსაზრისით კი უნივერსალური და ყველასათვის მისაღები პიანისტი სოლისტადაც კარგი უნდა იყოს და აკომპანიატორადაც.

სწორედ ამის თავისებური დემონსტრირება იყო ბათუმის ზ. ფალიაშვილის სახელობის სამუსიკო სასწავლებლის საფორტეპიანო განყოფილების მესამეკურსელის თ. გოგოტიშვილის (პედაგოგ ვ. გაბაის კლასი) გამოსვლა მშობლიური კერის დარბაზში.

კონცერტმა მსენელთა ცხოველი ინტერესი გამოიწვია. საღამოს პირველი განყოფილება ვოკალურ მუსიკას დაეთმო. პედაგოგმა ლ. ბურნაშევამ შთაგონებით, ემოციურად იმღერა ზოთა რიგი არიები და რომანსები, რასაც დიდად შეუწყო ხელი მოსწავლე გოგონას დახვეწილი მანერითა თუ საანსამბლო ჩვევების გამოვლენით დაკრულმა თანხმლებმა მუსიკამ. მოწონება დაიმსახურა ამ შეთანხმებული დუეტის წარმოდგენილმა რეჩიტატივმა და არიამ რიმსკი-კორსაკოვის ოპერადან „უკვდავი კაშჩი“, დონიცეტის, რაბანინოვის, ჩაიკოვსკის, შაპორინისა და ლეონკოვალოს სხვადასხვა ეპიზოდების სისიმღერო ქმნილებებმა.

მეორე განყოფილებაში თ. გოგოტიშვილი შეკრებილთა წინაშე წარსდგა როგორც სოლისტი.

შპს 60 ქმ.

669/115.
საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს
საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს